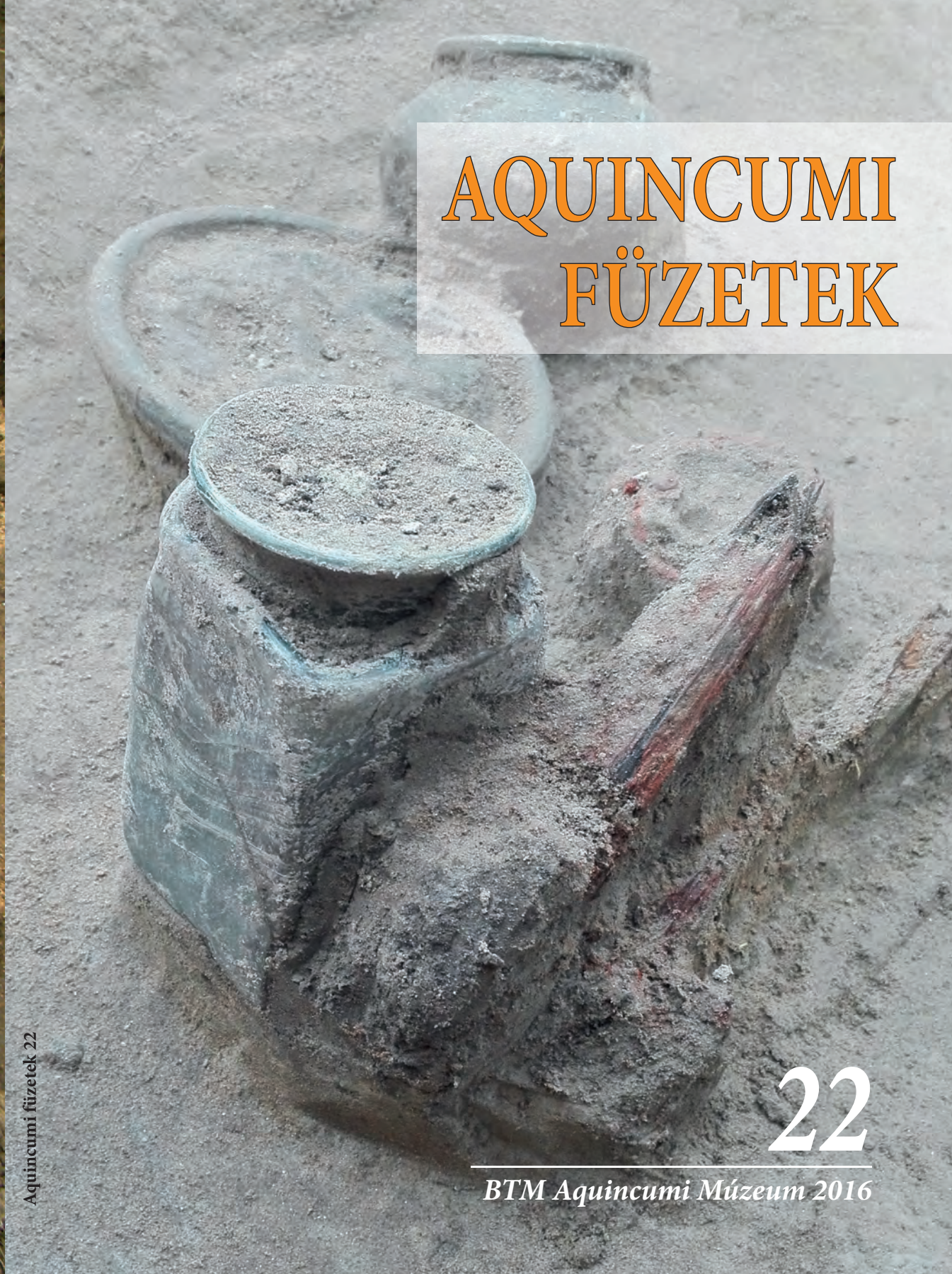

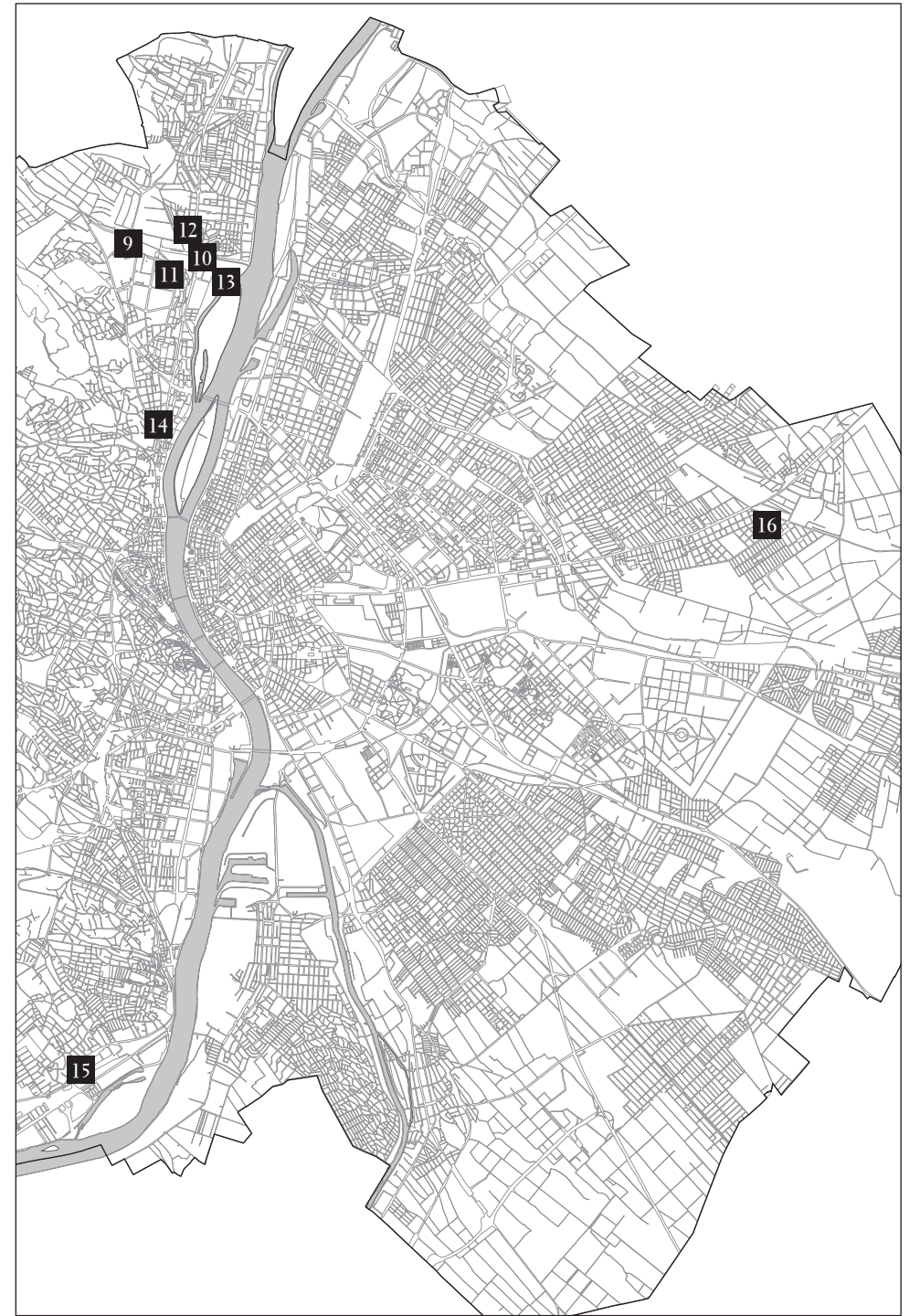

BP-EGOM 1A
20 MT
1/2 SR
2015.1.8

Aquincumi füzetek 22

AQUINCUMI FÜZETEK

A Budapesti Történeti Múzeum ásításai 2015-ben
Excavations at the Budapest History Museum in 2015

AQUINCUMI FÜZETEK 22

A Budapesti Történeli Múzeum ásatásai 2015-ben

Excavations at the Budapest History Museum in 2015

Budapest, 2016

Szerkesztő:
Zsidi Paula, Vámos Péter

Edited by:
Paula Zsidi, Péter Vámos

Fordítás:
Mérai Dóra, Alice M. Choyke

Translation by:
Dóra Mérai, Alice M. Choyke

Tárgyfotók:
Komjáthy Péter, Szilágyi Nóra

Object photos by:
Péter Komjáthy, Nóra Szilágyi

A külső borítón elől:
Csontvázas sír melléklete az aquincumi polgárváros keleti temetőjében (Bp. III. ker., Záhony utca 7., Graphisoft Park, Lassányi Gábor felvétele)

Front cover:
Grave goods from an inhumation burial in the eastern cemetery of the Aquincum Civil Town (Bp. III, 7 Záhony St., Graphisoft Park, photo by Gábor Lassányi)

A külső borítón hátul:
Kirabolt szarkofágtemetkezések az aquincumi polgárváros nyugati temetőjében (Bp. III. ker., Pomázi út – Aranyvölgy utca sarka, Lassányi Gábor felvétele)

Back cover:
Robbed sarcophagi in the western cemetery of the Aquincum Civil Town (Bp. III, corner of Pomázi and Aranyvölgy Streets, photo by Gábor Lassányi)

A belső borítón elől:
A 2015-ben végzett megelőző feltárások helyszínei

Inside front cover:
Locations of preventive excavations conducted in 2015

A belső borítón hátul:
A 2015-ben végzett kisebb feltárások helyszínei

Inside back cover:
Locations of small-scale excavations conducted in 2015

ISSN 1219-9427 (Nyomtatott)
ISSN 2061-2389 (Online)

Budapesti Történeti Múzeum, 2016
Felelős kiadó: Dr. Farbaky Péter főigazgató

Budapest Historical Museum, 2016
Editor-in-chief: Dr. Péter Farbaky, Director

Tartalom

A Budapesti Történeti Múzeum 2015-ben végzett régészeti feltáró munkájáról (<i>Zsidi Paula</i>)	7
A Budapesti Történeti Múzeum által végzett kronológiai-topográfiai kutatásokhoz kapcsolódó új adatok . . .	14
A 2015-ben végzett nagyobb megelőző feltárások helyszínei	17
Előzetes jelentés az Almáskert utcai római kori szarkofág régészeti feltárásáról (<i>Polgár-Nyerges Anita</i>)	18
A 2015. évi régészeti feltárások Budapest III., Csúcshegy-Harsánylejtőn (<i>Szilas Gábor – Polgár-Nyerges Anita</i>) . .	27
„Átriumos hosszúház – lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén IV. (<i>Láng Orsolya</i>)	47
Előzetes jelentés a karmelita épületegyüttesben 2015-ben végzett régészeti kutatásokról (<i>Papp Adrienn</i>) . .	60
Újabb kora bronzkori jelenségek Budafokon (<i>Kraus Dávid</i>)	68
Római kori és őskori lelőhelyek feltárása Nagytétényben (<i>Beszédes József – M. Virág Zsuzsanna</i>)	77

Contents

Introduction to the archaeological excavations of the Budapest History Museum in 2015 (<i>Paula Zsidi</i>)	7
Recent data to the chronological- topographic investigations conducted by the Budapest History Museum	14
Sites of the larger preventive excavations conducted in 2015	17
Preliminary report on the rescue excavation of a Roman Period sarcophagus from Almáskert Street (<i>Anita Polgár-Nyerges</i>)	18
Archaeological excavations in 2015 in Budapest III, Csúcshegy-Harsánylejtő (<i>Gábor Szilas – Anita Polgár-Nyerges</i>) . . .	27
“Strip house with an atrium – residence wing”: authenticating excavation in the northeastern part of the Aquincum Civil Town IV (<i>Orsolya Láng</i>)	47
Preliminary report on archaeological research in the Carmelite building complex in 2015 (<i>Adrienn Papp</i>)	60
New Early Bronze Age Phenomena in Budafok (<i>Dávid Kraus</i>)	68
Excavation of Roman Period and Prehistoric sites in Nagytétény (<i>József Beszédes – Zsuzsanna M. Virág</i>)	77

Többkorszakos lelőhely feltárása a Városliget peremén (<i>Horváth M. Attila</i>)	91	Excavation of a multi-period site next to the City Park (<i>Attila Horváth M.</i>)	91
10–11. századi temetők és Árpád-kori településnyomok Csepel-Szabadkikötő területén, 2015 (<i>Szigeti Judit – Horváth Viktória – Terei György</i>)	106	Tenth to eleventh century cemeteries and Árpád Period settlement remains in the territory of the Free Port of Csepel, 2015 (<i>Judit Szigeti – Viktória Horváth – György Terei</i>)	106
A Budapesti Történeti Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2015. évben	130	Abbreviations	155
Rövidítésjegyzék	155	Participants in the excavations in 2015	156
A 2015. évi feltárások közreműködői . .	156	Employers and patrons of the most important excavations in 2015	157
A 2015. évi jelentősebb feltárások megbízói és támogatói	157	Publications by the Archaeology Departments of the Budapest History Museum in 2015	158
A Budapesti Történeti Múzeum régészeti osztályainak 2015-ben megjelent publikációi	158		

A Budapesti Történeti Múzeum 2015-ben végzett régészeti feltáró munkájáról

A Budapesti Történeti Múzeum 2015. évre vonatkozó régészeti feladatellátására a legnagyobb hatással a 2014-ben megjelent, de csak 2015 júliusától életbe lépett akkreditációs rendelet volt (14/2015. [III. 11.] MvM rendelet). Változtak továbbá a régészeti feladatellátás részletes szabályai (39/2015. [III. 11.] Korm. rendelet) is, amelynek nyomán ez évben tapasztaltuk meg először, városi régészeti feltárások alkalmával, a négyzetméter alapú hatósági ár alkalmazását. Részben a jogszabályi változások miatt, részben pedig a régészeti feladatok (elsősorban a megfigyelések) számbeli növekedése miatt szükség volt az ásatások koordinálására és adminisztrációját végző Ásatási Projektiroda megerősítésére.

A 2015. évben a régészeti feltárások száma nagyjából az előző évinek megfelelő nagyságrendet mutatta. A BTM 26 régésze összesen 28 régészeti feltárást (ásatást) végzett, ebből 3 próbafeltárás, 18 teljes felületű feltárás volt, míg 2 ásatást a megfigyelés közben, véletlenszerűen előkerült lelőhelyen végeztek munkatársaink. Ebben az évben két tervásatásunk volt (NKA pályázat, illetve kutatási megbízás), két szakértői tevékenységhez köthető megbízás alapján végeztünk munkát, valamint egy mentőfeltárásunk volt. A 28 régészeti feltárásból 11 kapcsolódott

Introduction to the archaeological excavations of the Budapest History Museum in 2015

The archaeological work of the Budapest History Museum in 2015 was influenced most by the accreditation statute issued in 2014 but which came into force only in 2015 (*Decree 14/2015 [11. III]*) by the Head of Cabinet of the Prime Minister). The detailed regulation of archaeological work was changed as well (*Government Decree 39/2015 [11.III]*). Based on these changes, this year we first experienced the application of official prices based on square meters for urban excavations as well. Partly due to these legislative changes, partly to the increasing number of archaeological tasks (primarily observations), it was necessary to strengthen the Archaeological Excavation Project Office dealing with the coordination and administration of excavations.

The number of archaeological excavations in 2015 was similar in scale to that in the previous year. The 26 archaeologists of the BHM carried out a total of 28 archaeological excavations including 3 test excavations, 18 excavations covering the entire site surface, and our archaeologists excavated two sites that were found accidentally during archaeological observation work. We had two planned excavations this year (financed by the National Cultural Fund and from a research commission). We carried out works based on two orders

nagyberuházáshoz, amelyek egy része állami fejlesztés volt. Kimagasló volt továbbá a régészeti megfigyelések száma, 522 szerződés alapján adtunk szakfelügyelet kivitelezési munkákhoz. Ez a nagy szám részben Budapest teljes körű csatornázási projektjének (BKISZ) volt köszönhető, amely a főváros több kerületében utcák százait, lelőhelyek tucatjait érintette. A projekt már 2014-ben megkezdődött, befejezése 2016-ban várható. A régészeti feltárások során az intézmény régészei összesen 1662 napot töltöttek terepen, ezen idő alatt 64790 m² területet kutattak át ásattal. Az érintett lelőhelyek intenzitását mutatja, hogy a múzeumba bekerült leletanyag mennyisége, 1663 láda, az elmúlt évi gyarapodásnak a háromszorosára. Az új leletek tisztítása, konzerválása, muzeológiai és tudományos feldolgozása a következő évek feladata lesz.

A régészeti feltárások számos új tudományos eredménnyel, értékes műtárggyal gazdagították intézményünket. A BKISZ feladataihoz kapcsolódó tevékenység továbbra is mindhárom régészeti osztály számára feladatot jelentett, s számos új, korábban még nem ismert lelőhellyel bővítette Budapest őskori településtörténetét. A késő római időszak több sírját eredményezte a BKISZ nagytétényi szakaszának építése. A számos sírmelléklet közül kiemelendő egy unikális, vésett díszű, feliratos üvegtál.

A 2015. évben továbbra is kiemelést érdemel a Középkori Osztály feltáró tevékenysége, amely zömmel állami finanszírozású nagyberuházásokhoz, illetve kiemelt jelentőségű beruházásokhoz kapcsolódott. A karmelita kolostor és a szomszédos Püspökkert területén már 2014-ben megkezdődött a feltárás, amely nagy lendülettel, az újabb beruházói ígé-

connected to professional activity and we had one rescue excavation. Of the 28 archaeological excavations, 11 were connected to large-scale developments, a part of which were state-financed development projects. The number of archaeological observations exceeded expectations: supervision was provided for construction works based on 522 contracts. This large number of contracts was partly connected to the Budapest Complex Integrated Sewage Disposal Project (BCISD), which affected hundreds of streets and dozens of archaeological sites in several districts of Budapest. The project started in 2014, and it is expected to end in 2016. The archaeologists of the institution spent a total of 1662 days involved in field work in archaeological excavations. During this time, they investigated a total surface area of 64,790 m². The amount of finds moved to the museum testify to the archaeological density of the affected archaeological sites : 1663 boxes, that is, almost three times as many as in the preceding year. Cleaning, conserving as well as processing the finds both from museological and scholarly point of view will be tasks for the years to come.

The archaeological excavations enriched our institution with numerous new scholarly results and valuable objects. Activities connected to the tasks of the BCISD project concerned all three archaeological departments this year as well, and it contributed to the prehistoric settlement history of Budapest with several new, previously unknown sites. The construction of the Nagytétény section of the BCISD resulted in the discovery of several graves from the Late Roman Period. A unique glass bowl with incised decoration and inscription should be highlighted among the numerous grave finds.

nyeket követve folytatódott tovább. A tervezőket a feltárásról folyamatosan érkező friss eredmények segítették a munkában. A 2015. év kiemelkedő eredménye volt a kolostor udvarán található temető sírjainak feltárása, valamint az Ellyps terasz területén feltárt, jó állapotban megmaradt török kori kertrészlet, amelynek bemutatása mindenképpen indokolt. Nagy vállalkozás volt a Hauszmann-terv keretén belül újraépítendő Udvarlaki őrség épületének helyén végzett feltárás, amely nemcsak eredményében (számos új információ a várfal e szakaszának építéstörténetéről), hanem a technikai kivitelezés szempontjából is érdemes az említésre. Tovább folytatódott a Budai Várban, a Szentháromság u. 2. sz. alatt, az egykori Városháza területén 2014-ben kezdődött kutatás, amely az épület korábban rejtett részleteit hozta felszínre. Nagyrészt befejeződött ebben az évben a Belvárosi templom belső tereiben végzett munka, a jövőben a helyreállításhoz kapcsolódó kisebb utómunkák várhatók. A Gül Baba türbe felújításához kapcsolódó régészeti feltárás a síremlék körüli temető sírjait eredményezte, s a türbe építéséhez is szolgáltatott új információkat.

Az Ókortörténeti Főosztálynak elsősorban az aquincumi polgárváros területén és körzetében voltak jelentősebb munkái. A római város nyugati részén az NKA támogatásával folytatott műszeres leletfelderítésünk folytatásaként egy kisebb területen végeztünk műszeres leletfelderítést és kiegészítő feltárást, amely egy érdekes vasdepó-leletet eredményezett. Az Aquincumi Múzeum területén pedig, ugyancsak NKA támogatással tovább folyt az ún. „Enyvfőző házána” feltárása és helyreállítása, a látogatók által is megtekinthető, látványásatás keretében.

The work of the Medieval Department should be signaled out in 2015 as well. Their work was mostly connected to state-financed large-scale developments and priority investments. The excavation in the territory of the Carmelite Monastery and the neighboring Püspök kert (Bishop's Garden) already began in 2014, and it continued with new impetus, following the needs of the investor. The fresh results coming from the excavations contributed to the work of the designer architects. The most significant results in 2015 were the excavation of the graves of the cemetery in the cloister yard as well as a detail from an Ottoman Period garden unearthed in the territory of the Ellyps Terrace and preserved in a good state. Its presentation to the broader public is certainly justified. The excavation carried out in the place of the former building of the Court Guards (Udvarlaki őrség), to be re-built in the framework of the Hauszmann Plan, was a large-scale enterprise. The results of the excavations are worth mentioning (numerous new data on the building history of this segment of the castle walls) and for the technological execution. Research started in 2014 continued in the Buda Castle, on 2 Szentháromság Street, in the territory of the former City Hall. Formerly hidden parts of the building could be brought to surface. The work carried out inside the Inner City Parish Church was mostly completed this year; smaller-scale additional tasks can be expected in the future. The excavation connected to the reconstruction of the tomb (*türbe*) of Gül Baba produced graves from the cemetery around the memorial as well as new information about its construction.

The Department for Ancient History carried out significant works primarily in

Az Ős- és Népvándorlás kori Osztály munkatársai már évek óta végeznek feltárásokat a Csúcshegy-Harsánylejtő területén, a beruházó által értékesített parcellákon, az értékesítés üteméhez igazodva. Az évek alatt lassan kirajzolódott a terület évezredes múltra visszatekintő településtörténete.

A jogszabályi előírások szerint végeztük ebben az évben is a frissen előkerült leletek műtárgyvédelmi és nyilvántartási feladataival kapcsolatos feladatainkat. A feltárási dokumentációk tekintetében a szinte naprakész állapotot sikerült ebben az évben is fenntartani. A leletanyag restaurálásának üteme a korábbiakkal azonos szinten mozog. A nyilvántartás már egyértelműen a digitális adathordozók javára billent. Ilyen léptékű és évek óta tartó leletnövekedést hagyományos módon már nem lehetne nyilvántartani. Ennek okán az intézmény régészeti leletanyagának digitalizálására jelentős erőforrást fordítottunk. Az új leletek mellett tovább folytatódott a régi gyűjteményi anyag adatbázisba történő feltöltése és internetes hozzáféréseinek biztosítása. Január hónapban lezárult az Ókortörténeti Osztályon a MANDA számára, közfoglalkoztatottak bevonásával a múzeumtörténeti és archív fotóanyag feldolgozása. Ugyancsak folytattuk a műtárgyállomány digitalizálását a Szépművészeti Múzeummal megkötött szerződés alapján, a Hyperion program keretében.

A leltározott leletanyag befogadása az Ős- és Népvándorlás kori Osztályon, valamint az Ókortörténeti Osztályon egyelőre megoldott, azonban szükség van a helykihasználás racionalizálására, hogy elférjen a gyűjtemény az adott helyre. A hamarosan bekövetkező teljes telítettség elérése előtt azonban már megkezdtük a

the territory of the Civil Town in Aquincum and its hinterland. As a continuation of the non-invasive, instrument-driven find survey in the western area of the Roman Period town supported by the National Cultural Foundation, we carried out a similar field survey over a smaller territory complemented with an excavation. This work produced an interesting iron depot find. In the territory of the Aquincum Museum, the excavation and reconstruction of the so-called Glue-Making House continued, also with the support of the National Cultural Foundation in the framework of a spectacle-excavation open to visitors.

Archaeologists of the Department of Prehistoric and Migration Period Archaeology have carried out excavations for several years in the territory of Csúcshegy (Csúcs Hill) and Harsánylejtő (Harsány Slope), on plots sold by the investor, and adjusted to the rhythm of that construction process. The settlement history of the area looks back thousands of years is slowly taking shape due to these years of research.

Tasks connected to the conservation and inventorying of the newly discovered finds continued according to legislative standards this year as well. The literally almost up-to-date state of the field documentation could be maintained. Restoration of the finds has followed the previous rhythm of such work. Inventorying clearly shifted towards digital data management. It would no longer be possible to carry out inventory work using traditional methods because the finds have increased in number in such a large scale and for several years. Therefore, we utilized significant resources for uploading data into the digital database of archaeological finds in the

még beépítetlen legelső raktári szinten a tömörraktár tervezését, a költségigény felmérését. Halaszthatatlan azonban a Középkori Osztály régészeti raktárának bővítése, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi feltárások során nagy mennyiségű, kiemelt jelentőségű leletanyag kerül elő és még várható az elkövetkezendő években. Valamennyi régészeti osztályt érintette, hogy a két óbudai átmeneti raktárból (Gázgyári Óraház és Művelődési ház) a főváros által biztosított egykori gyáregépületbe, a Lenkei utcába kellett költöztetni az anyagot. A költözést követően azonban szükséges a volt gyáregépület állaga és kialakítása miatt további fejlesztéseket végezni, hogy az régészeti feldolgozó bázissá alakulhasson.

A BTM régészeti osztályainak publikációs tevékenysége a korábbi években megszokott keretek között mozgott 2015-ben is, ezzel biztosítva az intézménytől elvárt, a tevékenységére vonatkozó hozzáérés lehetőségét és a nyilvánosságot (ld. e kötet végén a bibliográfiát). A régészeti feltárások eredményeit az „*Aquincumi füzetek*” sorozat 21. kötete (szerk. Vámos P. – Zsidi P.) mutatta be. Megjelent az *Aquincum Nostrum I.* sorozat 3. köteteként „*Az aquincumi macellum*” című kiadvány (Láng O. – Nagy. A. – Vámos P.). Kiemelkedő volt e tekintetben is a Középkori Osztály teljesítménye. Megjelent Spekner Enikő: *Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa?* című monográfiája, valamint Végh András: *Buda I.* című publikációja a Magyar Város- és Történelmi Atlasz 4. sorozatban. Ezen kívül az osztály dolgozói részt vettek a Mátyás templom és a Palota kiállítás vezetőjének és katalógusának munkálataiban is.

institution. In addition to the new finds, the digitization and on-line publication of the older materials in the collection was continued as well. Digitization of archival photos and those connected to the history of the museum finished in January at the Department for Ancient History for the MANDA (Hungarian National Digital Archive) with the contribution of employees involved in the Public Work Program. We also continued the digitization of the object collection based on an agreement signed with the Museum of Fine Arts within the framework of the Hyperion Program.

Housing the inventoried finds does not yet represent a problem for the Department of Prehistoric and Migration Period Archaeology and the Department for Ancient History, but it is necessary to rationalize spatial organization to fit the collection into the space at our disposal. Before reaching full capacity, which will happen soon, we started to design a compact storage on the lowest, as yet unoccupied level of the storage building as well as a cost needs assessment. The extension of the archaeological storage of the Medieval Department, however, cannot be postponed any longer, especially because of the large number of finds of special significance produced by the ongoing excavations and expected in the forthcoming years. All archaeological departments were impacted by the moving of the find material from the two temporary storages in Óbuda (the Clock House in the Gas Factory and the Cultural Center) to the former factory building on Lenkei Street provided by the Capital City government. After the transfer, however, further development was necessitated because of issues concerning the state of conservation and arrangement

Részlet a „Wellness az ókorban – fürdőskultúra Aquincumban” című kiállításból
Detail of the exhibition *Wellness in Antiquity – Bathing Culture in Aquincum*

Az Aquincumi Múzeum három kiállítást nyitott 2015-ben. Január hónapban bemutatta a Budapesti Műszaki Egyetem Középpülettervező Tanszékének hallgatói által, az aquincumi városrészre, így a múzeumra is vonatkozó távlati fejlesztési terveit. Áprilisban nyílt meg a „Spakni, ecset, lézerszkennő – új technológiák a régészetben” című kiállítás. Novemberben pedig a „Wellness az ókorban – fürdőskultúra Aquincumban” című kiállítást láthatják a látogatók. Ez utóbbi a „Legiotábor és canabae legionis Pannoniában” című kiskonferencia keretében nyílt meg. A Középkori Osztály két nagy kiállításban működött közre. Egyrészt a Mátyás templom kiállításához szolgáltattak régészeti anyagot, másrészt pedig

of the factory building in order to turn it into an archaeological processing base.

The publishing output of the archaeological departments of the Budapest History Museum in 2015 also remained within the range characterizing preceding years, to provide the accessibility of information on its activity and publicity expected from the institution (see the list of literature at the end of this volume). Results of the archaeological excavations were presented in the 21st volume of the “*Aquincumi füzetek*” series (eds. P. Vámos and P. Zsidi). The volume entitled *Az aquincumi macellum* (The Aquincum Macellum; eds. O. Láng – A. Nagy – P. Vámos) was published as the 3rd volume of the Aquincum Nostrum series I. The performance of the Medieval Department exceeded expectations in this respect as well. A monograph was published by Enikő Spekner entitled *Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa?* (How did Buda become the capital of medieval Hungary?) and the volume *Buda I* by András Végh in the 4th series of the *Magyar Várostörténeti Atlasz* (Hungarian urban historical atlas) was also published. Employees in the medieval department participated in the preparation of the guides and catalogs to the exhibitions on the Matthias Church and on the history of the Buda Palace.

The Aquincum Museum opened three exhibitions in 2015. In January, it presented the long-term development plans on the district of Aquincum, thus, also on the museum, prepared by students of the Department of Public Building Design at the Budapest University of Technology and Economics. In April, the exhibition entitled “*Trowel, Brush, Laser Scanner – New technologies in Archaeology*” was

megrendezték „*A Buda a királyi méltóság széke és trónusa*” című, a palotai állandó kiállítás megújításának újabb fázisaként megnyílt kiállítást.

A BTM legfontosabb ásatásairól, legjelentősebb leletekről és eredményekről továbbra is tájékoztat az intézmény központi és az intézményrészek honlapja.

Zsidi Paula

opened. In November, visitors could see the exhibition “*Wellness in Antiquity – Bathing Culture in Aquincum*”. This latter was opened within the framework of the mini-conference on the “*Legionary Fortress and Canabae Legionis in Pannonia*”. The Medieval Department contributed to two large exhibitions. They provided material to the exhibit on the Matthias Church and they organized the display entitled “*Buda, the Seat and Throne of Royal Dignity*”, opened as a new phase in the renewal of the permanent exhibition in the palace.

The central website of the Budapest History Museum as well as those of the various units continue to present the most important excavations and the most significant finds to the public.

Paula Zsidi

A Budapesti Történeti Múzeum által végzett kronológiai-topográfiai kutatásokhoz kapcsolódó új adatok

Recent data to the chronological-topographic investigations conducted by the Budapest History Museum

(Az 1-8. helyszínek jelölése a címlap belső oldalán lévő térképen, a 9-16. helyszínek jelölése a hátsó borító belső oldalán lévő térképen)

(Locations 1-8 are marked on the map on the inside front cover, locations 9-16 are marked on the map on the inside back cover)

Az alábbi összeállítás az őskortól a római és a népvándorlás koron keresztül a kora újkorral bezárólag tekinti át a főváros területén folytatott, eredménnyel záródó régészeti beavatkozásokat.

The following list is meant to provide an overview of the results from excavations of Prehistoric, Roman, Migration period and finally Early Modern Period sites that took place in the territory of the Capital City.

Őskori településszerkezet / Prehistoric settlement structures

Középső neolitikum / Middle Neolithic – Ürömhegy – Mocsárosdűlő

- Dunántúli Vonaldíszes Kerámia kultúrájának Zseliz időszaka, településrészlet (III. ker., Aranyvölgy u. – Pomázi út, M. Virág Zsuzsanna) [9]

Középső neolitikum / Middle Neolithic – Budatétény

- Dunántúli Vonaldíszes Kerámia kultúrájának Zseliz időszaka, településnyomok (XXII. ker., Nagytétényi út 49., M. Virág Zsuzsanna) [15]

Középső neolitikum / Middle Neolithic – Nagytétény

- Dunántúli Vonaldíszes Kerámia kultúrájának Zseliz időszaka, településrészlet (XXII. ker., Hugonnai Vilma u., M. Virág Zsuzsanna) [6]

Késő neolitikum / Late Neolithic – Csúcshegy

- Árokrendszer részlete (III. ker., Harsánylejtő, Szilas Gábor) [2]

Középső rézkor / Middle Copper Age – Csúcshegy

- Protoboleráz időszak, településnyomok (III. ker., Harsánylejtő, Szilas Gábor) [2]

Késő rézkor / Middle Copper Age – Nagytétény

- Baden-kultúra, településnyomok (XXII. ker., Hugonnai Vilma u., M. Virág Zsuzsanna) [6]

Késő rézkor / Middle Copper Age – Angyalföld

- Baden-kultúra, településnyomok (XIII. ker., Szabolcs u. 33., Horváth M. Attila) [7]

Késő rézkor / Middle Copper Age – Mátyásföld

- Baden-kultúra, településnyomok (XVI. ker., Nógrádverőce út, Korom Anita – Tóth Farkas Márton) [16]

Kora bronzkor / Early Bronze Age – Aquincum

- Harangedény-Csepel csoport, temetőrészlet (III. ker., Záhony u. 7., Lassányi Gábor) [13]

Kora bronzkor / Early Bronze Age – Budafok

- Nagyrév-kultúra, településnyomok (XXII. ker., Hegyfok u., Kraus Dávid) [5]

Kora és középső vaskor / Early and Middle Iron Age – Óbuda

- Hallstatt-kultúra, településnyomok (III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő, Szilas Gábor) [2]

Római kori topográfiai kutatások / Roman Period topographic researches

Aquincumi polgár város és körzetének településszerkezete / Settlement structure of the Aquincum Civil Town and its surroundings

- Településrészlet (III. ker., Szentendrei út 133, Láng Orsolya) [3]
- Településrészlet (III. ker., Szentendrei út – HÉV megálló, Láng Orsolya) [12]
- Településrészlet (III. ker., Szentendrei út – Keled út, Láng Orsolya) [10]
- Temetőrészlet (III. ker., Záhony u. 7., Lassányi Gábor) [13]
- Településrészlet (III. ker., Aquincum polgár város nyugati oldal, Lassányi Gábor) [11]
- Ipartelep részletei (III. ker., Pók u. – Esztergomi vasút vonala, Láng Orsolya) [10]
- Temetőrészlet (III. ker., Aranyhegyi út, Havas Zoltán – Lassányi Gábor) [9]
- Temetőrészlet (III. ker., Aranyvölgy u. – Keled út, Lassányi Gábor) [9]
- Településnyomok (III. ker., Aranyvölgy u., Havas Zoltán – Lassányi Gábor) [9]

Aquincumi katonaváros településszerkezete / Settlement structure of the Aquincum Military Town

- Településnyomok (III. ker., Szőlő u. 9–11., Vámos Péter) [14]

Aquincum agglomerációs körzete (villaövezet) / Vicinity of Aquincum (villa district)

- Településnyomok (III. ker., Harsánylejtő, Polgár-Nyerges Anita) [2]
- Késő római temetkezés (III. ker., Almáskert u. 14, Polgár-Nyerges Anita) [1]

Campona tábora és környéke

- Az auxiliáris tábor t övező vicus 2–3. századi településmaradványai, valamint 4. századi temetőrészlet (XXII. ker., Hugonnai Vilma u., Beszédes József) [6]

- Limesút részlete (XXII. ker., Nagytétényi út 49., Beszédes József) [15]

Római kori barbarikum / The Barbaricum in the Roman period

- Szarmata (3–4. század) településnyomok (XVI. ker., Nógrádverőce út, Korom Anita – Tóth Farkas Márton) [16]

Népvándorlás kor / Migration Period

- Avar kori településnyomok (III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő, Szilas Gábor) [7]
- Avar kori településnyomok (XIII. ker., Szabolcs u. 33., Horváth M. Attila) [7]

Középkori topográfia / Mediaeval topography

Buda városa / Buda town

- Középkori épületmaradványok (I. ker., Színház u. 1–11., Papp Adrienn) [4]

Középkori falukutatás / Mediaeval village research

- Árpád-kori településrészlet (III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő, Szilas Gábor) [2]
- Árpád-kori településnyomok (XIII. ker., Szabolcs u. 33., Horváth M. Attila) [7]
- Árpád-kori településnyomok (XVI. ker., Nógrádverőce út, Korom Anita – Tóth Farkas Márton) [16]

Csepel falu

- Árpád-kori település- és temetőrészlet (XXI. ker., Szabadkikötő, Terei György) [8]

Kora újkori topográfia / Early modern topography

Buda városa / Buda town

- Török kori településrészletek (I. ker., Színház u. 1–11., Papp Adrienn) [4]

A 2015-ben végzett nagyobb megelőző feltárások helyszínei

Sites of the larger preventive excavations conducted in 2015

(Jelölésük a címlap belső oldalán lévő térképen)
(Marked on the map on the inside front cover)

1. Budapest III. ker., Almáskert u. 14. *(Polgár-Nyerges Anita)*
2. Budapest III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő *(Szilas Gábor – Polgár-Nyerges Anita)*
3. Budapest III. ker., Szentendrei út 133., Aquincum polgárváros *(Láng Orsolya)*
4. Budapest I. ker., Színház u. 1–11, karmelita épületegyüttes *(Papp Adrienn)*
5. Budapest XXII. ker., Hegyfok utca *(Kraus Dávid)*
6. Budapest XXII. ker., Hugonnai Vilma utca – BKISZ 3/1 projekt *(Beszédes József – M. Virág Zsuzsanna)*
7. Budapest XIII. ker., Szabolcs u. 33. *(Horváth M. Attila)*
8. Budapest XXI. ker., Csepel-Szabadkikötő *(Szigeti Judit – Horváth Viktória – Terei György – Richter Éva)*

Előzetes jelentés az Almáskert utcai római kori szarkofág régészeti feltárásáról

(Budapest III. ker., Almáskert u. 14., hrsz.:
22501/6)

A BTM Aquincumi Múzeuma 2015 augusztusában mentő feltárást folytatott az Aranyhegy déli lejtőjén, az Almáskert u. 14. számú ingatlan zárt kertjében, ahol tereprendezés következtében, hosszú oldalával a szintvonallal nagyjából párhuzamosan egy római kori szarkofág látott napvilágot (1. kép). A felirat nélküli kő sírláda a telek járószintjétől számított 150–180 cm-es mélységben került elő. A szarkofág körül egy megközelítőleg 7 éve lefektetett vízvezeték futott, ennek árka kelet felől kerülte meg a sírt. A vízvezeték-fektetés során a szarkofág több helyen megsérült, többek között a fedelének hosszanti széléből egy kb. 30×40 cm-es darab ki is tört. A sírládát befogadó gödör teljes kiterjedése nem volt mérhető, mivel nyugat felé, az itt húzódó kerítés közelsége miatt, nem lehetett a megnyitott szelvényt kibővíteni. A szelvény metszetalalaiban kultúrréteg vagy építési omladék nem mutatkozott, régészeti lelet a sírgödör betöltéséből nem került elő.

A szarkofágot kibontása után kiemeltük és az Aquincumi Múzeumba szállítottuk. Kinyitása és a benne lévő, későbbi korok által érintetlen temetkezések dokumentálása már itt történt. A nem hermetikusan lezárt sírládjában az évszázadok folyamán,

Preliminary report on the rescue excavation of a Roman Period sarcophagus from Almáskert Street

(Budapest III, 14 Almáskert Street, Lrn.:
22501/6)

The Aquincum Museum of the Budapest History Museum carried out rescue excavation on the southern slope of Aranyhegy, on the garden plot of 14 Almáskert Street, where a Roman Period sarcophagus came to light during landscaping works, its long side approximately paralleling the contour of the plot (Fig. 1). The stone coffin with no inscription was found at a depth of 150–180 cm measured from the surface level of the plot. A water conduit laid down about seven years ago ran around the sarcophagus, and its ditch passed along the eastern side of the grave. The sarcophagus became damaged in several parts when the conduit was established. For example, a 30×40 cm large piece broke off from the longitudinal edge of the top. The entire size of the grave that housed the coffin could not be ascertained since after the trench was opened it could not be extended towards the west due to the fence running close on this side. No culture bearing layer or building debris was seen in the section wall of the trench, and the grave fill contained no archaeological finds.

After excavating the sarcophagus, we lifted it and transported it back to the Aquincum Museum. It was opened there, and the burials that remained intact

1. kép: Az in situ szarkofág
Fig. 1: The sarcophagus in situ

fokozatosan beiszapolódott föld halmozódott fel. A folyamatot az említett, vízvezeték-fektetés során történt sérülés tovább erősíthette, hiszen az itt keletkezett nyíláson keresztül további nagyobb földmennyiség került a belsejébe, teljesen beborítva az itt fekvő elhunytak maradványait. Ezek kibontása során kettő, egy fiatalabb („A” váz) és egy idősebb („B” váz) elhunyt csontváza bontakozott ki, amelyek antropológiai vizsgálata jelenleg még zajlik. (Ezek vizsgálatát Mende Balázs Gusztáv – MTA Régészeti Intézet – végzi.) A csontok pozíciója alapján a fiatalabb, egy korábbi időpontban eltemetett személy volt. Az ő földi maradványait arrébb helyezve fektették be később az idősebb életkorú halottat (2. kép).

during the following epochs were documented. The coffin was not hermetically closed, so sediment earth gradually accumulated in it over the centuries. This process was intensified by the damage resulting from the establishment of the above-mentioned water conduit, since a further, relatively large amount of earth accumulated in the sarcophagus through the new opening, completely covering the remains of the deceased. After excavating these soil deposits, two skeletons could be distinguished, one of a younger individual (skeleton “A”) and one of an older individual (skeleton “B”) individual. Their physical anthropological examination is still in progress (carried out by Balázs Gusztáv Mende). Based on the position of

2. kép: A szarkofág
bontás közben
Fig. 2: The sarcophagus
during the excavation

A korábban behelyezett, aranszálás lepelbe csavart elhunyt lábai mellé egy hengeres testű üvegpoharat helyeztek. A lábfejkénél aranyfóliás bőrmaradványt figyeltünk meg, amely hipotetikusan lábbeli maradványként interpretálható. A „B” váz esetében különféle színű, méretű és alakú mész- és üveggöngyökből összeállított nyakláncot, a bal kar könyöki részénél három (egy bronz, egy gagát és egy vas) karperecet találtunk (3. kép). Ez utóbbin textília maradványa maradt fenn, így a „B” vázat az „A” vázhoz hasonlóan lepel-

the bones, the remains of the younger individual who was buried earlier had been relocated, when some time later they also placed the other older deceased person in the sarcophagus (Fig. 2).

They placed a cylindrical glass beaker next to the feet of the dead who was put first into the sarcophagus and who had been rolled into a gold-woven shroud. We could observe remains of a piece of leather covered with gold leaf by the feet. This can hypothetically be interpreted as remains of footwear. In the case of skel-

ben temették el. A váz bal, visszahajlított kézfeje alatt egy fiatal házityúk csontvázát (az állatcsontok meghatározását Biller Anna Zsófia végezte) és egy I. Constantinus bronzpénzt találtunk. Ez utóbbi alapján a temetkezés a 4. század elejére datálható. A „B” váz bal térdénél, a combcsont vonalára merőlegesen egy vaskést találtunk, amely mellé egy üvegfiolát is helyeztek. A két váz között egy szürke méccsét, valamint egy felfüggeszthető függő ólomsúlyt helyeztek el (4. kép). A „B” váz lábánál, a szarkofág végében egy szimbolikus, miniatűr vasszerszámokból (többek között ásó, lapát, kapa, sarló, balta) álló készlet (5. kép), valamint egy függesztővel ellátott vasmécses (6. kép) került elő. A szerszámkészletet valószínűleg egy bronzszegecsekkel megerősített szerves anyagból készült lapon, esetleg ládikában helyezték a sírba.

eton „B”, we found a necklace composed of various beads and three (a bronze, a black amber, and an iron) bracelets near the left elbow (Fig. 3). The latter conserved textile remains, so corpse “B” was also buried in a shroud, similarly to “A”. They placed a young domestic hen (the skeleton of which was identified by Anna Zsófia Biller) and a bronze coin of Constantine I was placed into the closed hand of the deceased. Based on these finds, the burial can be dated to the beginning of the AD 4th century (Fig. 5). We found an iron knife at the left knee of skeleton “B”, at a right angle with the femur, next to which they placed a glass phial as well. They put also a grey lamp and a suspensible lead weight between the two skeletons (Fig. 4). At the feet of skeleton “B”, at the end of the sarcophagus, we found

3. kép: Karperecek textilmaradvánnyal a „B” váz karján
Fig. 3: Bracelets with textile remains on the arm of skeleton “B”

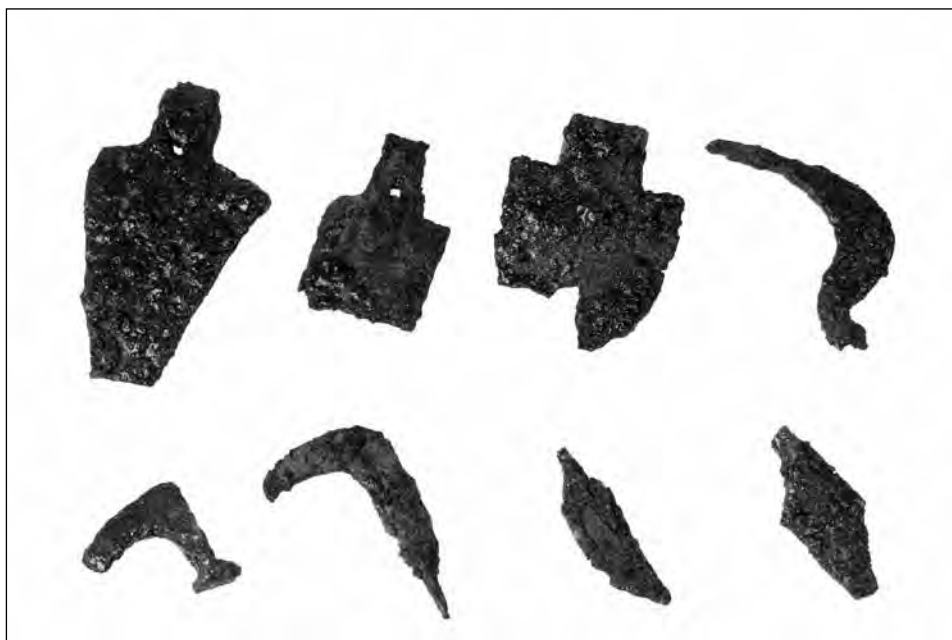
4. kép: Szürke méceses, vaskés és ólom függő súly
 Fig.4: Grey lamp, iron knife and a suspended lead weight

Mellette egy rossz megtartású bronz *sestertius* került elő. Szintén a „B” váz mellékletei közé tartozik egy szürke korsó (7. kép), valamint egy gömbtestű üvegpalack, amelyek a bontás korai fázisában kerültek elő. A sírban lévő üvegtárgyak sajnálatos módon nagyon rossz, szilánkosra tört állapotban láttak napvilágot.

A szarkofág igazi különlegességét érintetlensége mellett az adja, hogy bár belsőjét az idősebb személy eltemetése, majd pedig a modern kori bolygatás során többször érte levegő, mégis többféle minőségű textil, köztük bandázs maradványait (az „A” váz koponyájáról és válláról, amely feltételezhetően lenvászon lehetett, belső oldalán gyantaszzerű maradvánnyal – 8. kép), valamint arany szövetszalakat (a hordozó valamilyen finom anyag lehetett, nagyon könnyű lenvászon, esetleg selyem), illetve egyéb szerves anyagmaradványokat (bőr maradvány, fa maradványa, aranyfüsttel mintaszzerűen bevont maradvány – 9. kép – továbbá piros és fehér festéklenyomat – 10. kép) – is találhattunk. (A szerves

a set of symbolic, miniature iron tools (including a spade, a shovel, a hoe, a scythe, and an axe) (Fig. 5) as well as an iron lamp provided with a suspension (Fig. 6). The toolkit was probably placed in the grave on a sheet made of organic material and strengthened with bronze rivets, or perhaps in a casket. A poorly preserved bronze *sestertius* was found next to it. The grave goods buried with skeleton “B” included a gray jug (Fig. 7) and a spherical glass flask as well which were found during an early phase of the excavation. The glass objects in the grave unfortunately came to light in a very bad state of conservation, broken into shards.

The most special aspect of the sarcophagus, besides its intact condition, was that although its interior was in contact with air when the older individual was buried, and also during the modern disturbances, we could identify textiles of various qualities, including remains of a bandage (on the skull and shoulder of skeleton “A”; it was probably made of linen, with resinous

5. kép: Szimbolikus vas szerszámkészlet a „B” váz lábától
 Fig. 5: A kit of symbolic iron tools found by the feet of skeleton “B”

maradványok vizsgálatát H. Szabó Krisztina végezte.) A régészeti megfigyelések és az anyagmaradvány-vizsgálatok alapján a temetkezés nagy valószínűséggel egy újabb pannoniai múmiatemetkezésként interpretálható. A pannoniai (carnuntumi, brigetiói, aquincumi és intercisai) múmiatemetkezésekkel kapcsolatos régészeti megfigyeléseket Póczy Klára összegezte 1998-ban megjelent írásában. Az Almáskert utcai múmiatemetkezés datálása (4. század első fele) és sírmellékletei (például a „halotti lábbeli” meglétére utaló nyomok) is összhangban állnak Póczy Klára megfigyeléseivel (PÓCZY 1998; az aquincumi múmiasírok első közléséhez lásd: NAGY 1935).

A sarkofág feltehetően magányos temetkezés volt és topográfiailag a Tarhos utca – Óvár utca sarkán 1962-ben előkerült épületmaradványokkal hozható ösz-

remains on its inner side – Fig. 8) as well as gold textile threads (the carrier might have been some kind of fine material: very light linen or maybe silk) and other organic materials (leather and wood remains, some remains covered with gold leaf in patterns – Fig. 9) as well as imprints of red and white paint – Fig. 10. (The organic materials were analyzed by Krisztina H. Szabó.) Based on the archaeological observations and the analysis of the remains, it is highly probable that the burial can be interpreted as a new Pannonian mummy burial. Klára Póczy summarized the archaeological observations on mummy burials known from Pannonia (from Carnuntum, Brigetio, Aquincum, and Intercisa) in her paper published in 1998. The dating of the burial from Almáskert Street (beginning of the AD 4th century) and the grave goods (for example traces that

6. kép: Vasmécses
a szerszámkészlet
mellől

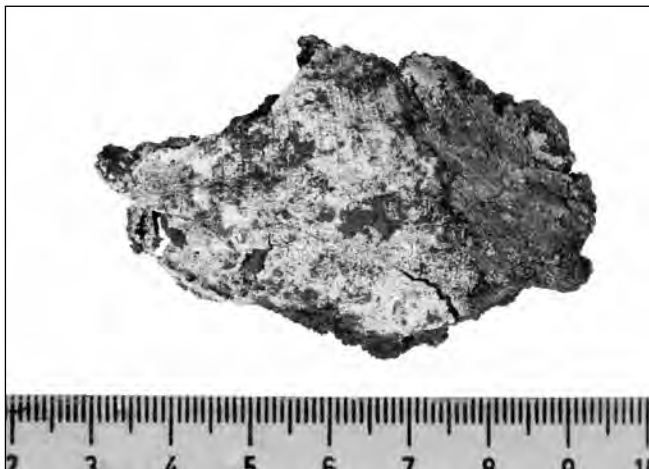
Fig. 6: Iron lamp
found next to the
tool kit

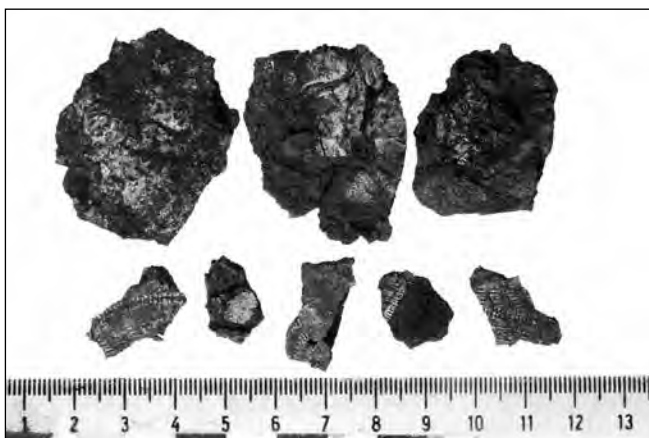
7. kép: Szürke korsó
a „B” váz halotti
mellékletéből

Fig. 7: Grey jug from
the grave goods of
skeleton “B”

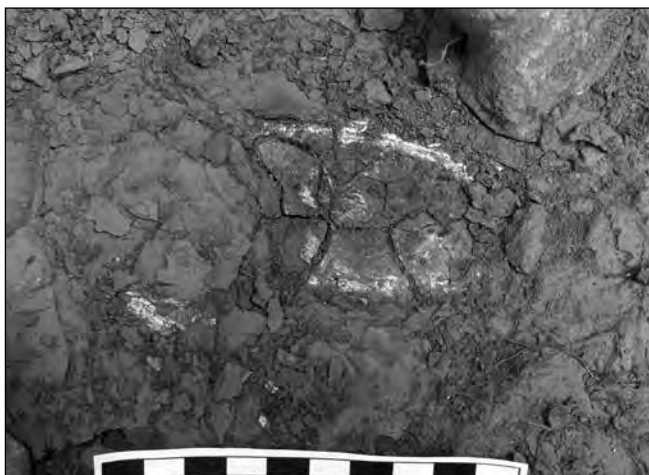

8. kép: Bandázs maradvány az „A” váz koponyájáról
Fig. 8: Remains of the bandage from the skull of skeleton “A”

9. kép: Aranyfüsttel mintaszerűen bevont maradvány az „A” váz lábától
Fig. 9: Remains covered with gold leaf in a pattern from the feet of skeleton “A”

10. kép: Piros és fehér festéklenyomat a sírból
Fig. 10: Red and white paint imprints from the grave

szefüggésbe (PÓCZY 1964, 56–57, 61; az aranyhegyi lelőhely környezetének újabb régészeti kutatásához lásd: LÁNG 2006; LÁNG 2008).

Polgár-Nyerges Anita

suggest a “funerary footwear”) all correspond to the observations made by Klára Póczy (PÓCZY 1998; for the first publication of the mummy graves in Aquincum, see NAGY 1935).

The sarcophagus probably represented a solitary burial and topographically it can be connected to the building remains found in 1962 at the corner of Tarhos Street and Óvár Street (PÓCZY 1964, 56–57, 61; for the recent archaeological research in the area of the site on Aranyhegy, see LÁNG 2006; LÁNG 2008).

Anita Polgár-Nyerges

Irodalom/References:

LÁNG 2006 • Láng O.: Római kori beépítés nyomai a Csúcshegyi és a Testvérhegyi villák közötti területen (Traces of Roman period building-development in the territory between the Csúcshegyi and Testvérhegyi villas). *Aqfűz* 12 (2006) 99–105.
LÁNG 2008 • Láng O.: Villa kilátással: feltárások a Csúcshegy oldalában. *Ókor* 7 (2008) 82–84.

NAGY 1935 • Nagy L.: Aquincumi múmiatemetkezések (Mumienbegräbnisse in Aquincum). In: *DissPann* I.4. Bp. 1935.
PÓCZY 1964 • Sz. Póczy K.: Aquincum a IV. században. *BudRég* 21 (1964) 55–77.
PÓCZY 1998 • Póczy K.: A pannoniai késő császárkori múmiatemetkezések néhány tanulsága. *BudRég* 32 (1998) 59–75.

A 2015. évi régészeti feltárások Budapest III., Csúcshegy-Harsánylejtőn

(Hrsz.: 20645/8, 20645/9, 20645/10, 20645/11, 20646/44, 20655/118, 20655/75, 20655/78, 20655/96, 20646/59, 20646/58, 20655/96, 20655/77, 20655/105, 20645/12, 20646/49, 20646/50, 20655/76, 20655/84)

Bevezetés

A „Harsánylejtő-Kertváros” projekthez kapcsolódóan 2005-óta zajló feltárássorozat (ZSIDI 1997; HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006; HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007; SZILAS–VIRÁG 2008; TÓTH 2011; HAVAS 2012; HAVAS–VIRÁG 2013; HAVAS–PAPP–TÓTH 2014; SZILAS 2015) keretében, az elmúlt 4 évhez hasonlóan, a 2015. évadban is folytatódtak az egyes építési telkekhez kötődő feltárási munkák. Ennek során a Katlan Befektetési Zrt., illetve a Budapesti Ingatlan Hasznosítási és Fejlesztési Nyrt. megbízásából négy ütemben, összesen 19 családi-, illetve ikerház, valamint környezetének kutatása valósult meg (1. kép). A felgyorsulni látszó telekeladások révén e munkákkal a feltárt telkek száma év végére már elérte a 49-et. A 2015-ben kutatott telkek a korábbi évektől eltérően a teljes beruházással érintett terület két, egymástól távolabb elhelyezkedő részén, az Aranyhegyi-patak völgyéhez közelebbi északkeleti, illetve a Csúcshegy irányába meredeken emelkedő délnyugati harmadában csoportosultak. (Sz. G.)

1. ütem

A 2015. május 27. és július 21. közötti időszakban, még a Katlan Befektetési Zrt.

Archaeological excavations in 2015 in Budapest III, Csúcshegy-Harsánylejtő

(Lrn.: 20645/8, 20645/9, 20645/10, 20645/11, 20646/44, 20655/118, 20655/75, 20655/78, 20655/96, 20646/59, 20646/58, 20655/96, 20655/77, 20655/105, 20645/12, 20646/49, 20646/50, 20655/76, 20655/84)

Introduction

Excavations connected to specific construction plots also continued in the 2015 season, similarly to the past four years, in the framework of the series of excavations that have been undertaken since 2005 connected to the “Harsánylejtő-Kertváros” project (ZSIDI 1997; HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006; HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007; SZILAS–VIRÁG 2008; TÓTH 2011; HAVAS 2012; HAVAS–M. VIRÁG 2013; HAVAS–PAPP–TÓTH 2014; SZILAS 2015). Within this series, the territory of 19 self-contained or semi-detached houses and their environs was researched in four phases, commissioned by the Katlan Investment Ltd. and the Budapest Property Utilization and Development Public Limited Company (Fig. 1). With these works, the number of excavated plots reached 49 by the end of the year due to the accelerating sequence of plot sales. In contrast with previous years, the plots researched in 2015 clustered in two relatively distant parts of the territory affected by the entire development: in its northeastern third located closer to the Aranyhegyi Stream, and in its southwestern third ascending steeply toward the Csúcshegy (Csúcs Hill).

megbízásából, 7 telek (33–39. munkahelyek) kutatását végeztük el, amely munkák során megnyitott 1594 m²-nyi területen dokumentált 133 stratigráfiai egység (SE) öt régészeti korszak emlékanyagát tartalmazta.

A legnagyobb, többé-kevésbé összefüggő területrészt a Borsmenta utca északi oldalának tervezett beépítése nyomán tudtuk vizsgálni, ahol párhuzamosan a 2007-ben feltárt ún. „5-ös” úttal, az első, majd a harmadik ütemben öt, egymással szomszédos telek kutatása történt meg (2. kép).

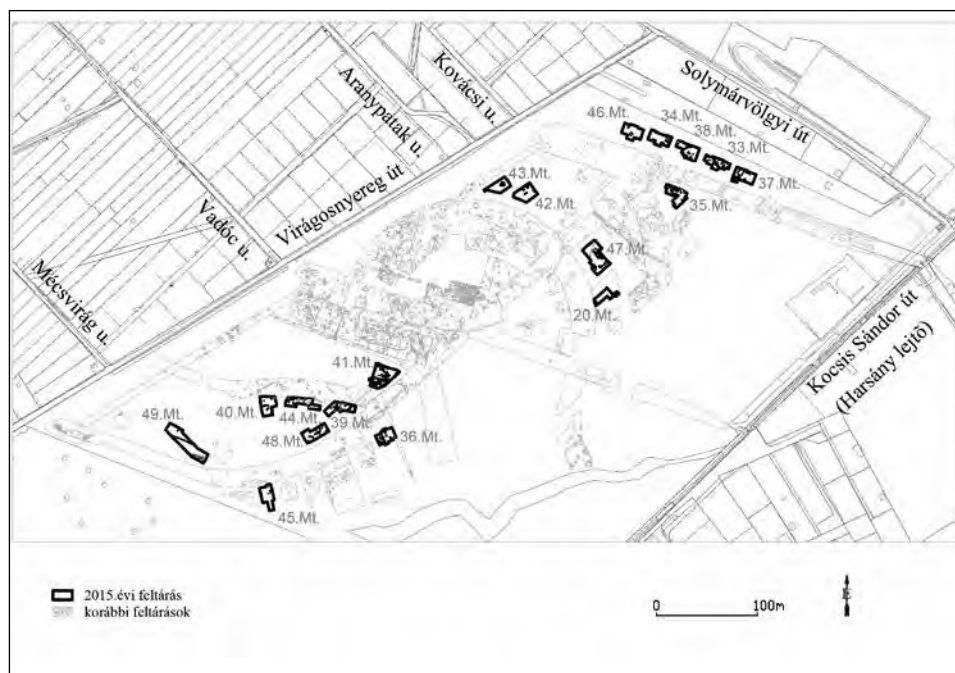
A legkeletibb, 37. munkahely (hrsz.: 20645/8) 241 m²-nyi feltárt területén, közepes régészeti intenzitás mellett (2. kép) két nagyobb, szelvényfalak alá is benyúló gödörkomplexum érdemel külön említést. A délebbre elhelyezkedő, néhány

Phase 1

We carried out research on seven plots (work sites No. 33-39) between 27 May and 21 June 2015 still on the commission of the Katlan Investment Ltd. The 133 stratigraphic units (SU) documented in the 1594 m² territory opened during these works contained archaeological remains from five archaeological periods.

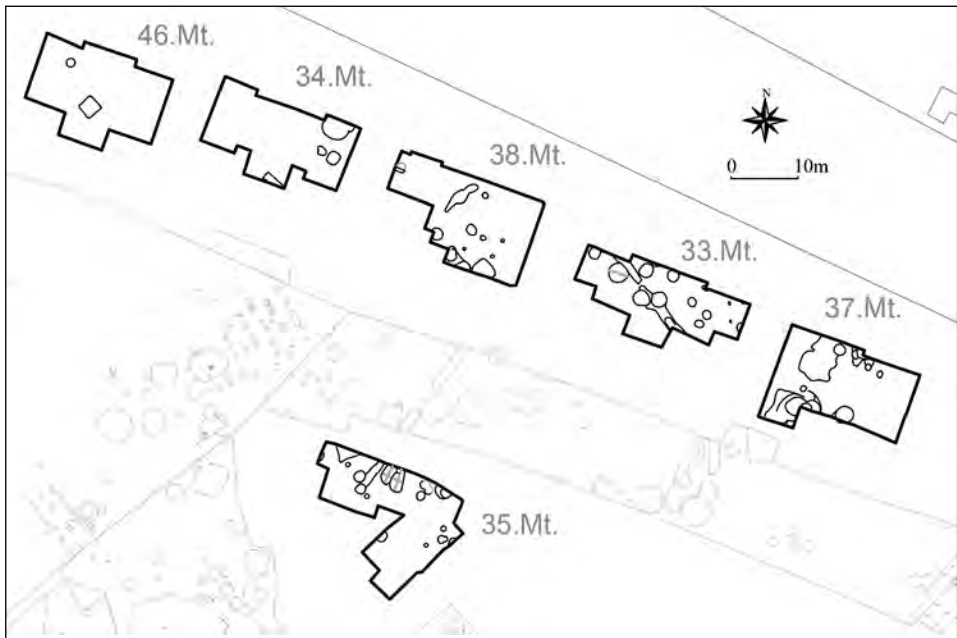
The largest, more or less continuous area, could be examined connected to the planned constructions on the northern side of Borsmenta Street, where in the first phase and then in the third phase five more plots were researched parallel with the so-called Road No. 5 excavated in 2007 (Fig. 2).

In the 241 m² territory of the easternmost work site No. 37 (Lrn.: 20645/8), in the context of a medium-level of archae-

1. kép: A 2015. évi feltárások összesítő alaprajza

Fig. 1: Ground plan of the excavations in 2015

2. kép: A 33.,34.,35.,37.,38.,46. munkaterületek összesítő alaprajza
 Fig. 2: Ground plan of work sites No. 33, 34, 35, 37, 38, and 46

belső gödörré bomló jelenségcsoport (SE 4009) viszonylag kevés, középső rézkori leletanyagot szolgáltatott (5. kép). Az objektum délnyugati szélét minden bizonnyal a 2007-es ásatás során már feltárt SE 2832, 2883-as jelenségek alkotják, így az ideai kutatást követően egy nagyjából 13,5 m hosszú, 7,3 m széles gödöregyüttest rekonstruálhatunk. A munkaterület északi szélén egy eltérő jellegű, jóval sötétebb barnás betöltésű, csaknem téglalap alakú, az ásatási területből szintén kilógó gödörkomplexum részlete is feltárássra került (3. kép), amely a mélyítés során – az előzővel ellentétben – nagyszámú, kora vaskori leletanyagot tartalmazó gödörré bomlott. Használatuk utolsó fázisa egységes feltöltődésük, valamint a belső jelenségek mélyebb jelentkezési szintje viszonylag

ological density site (Fig. 2), two relatively large pit complexes should be highlighted. These complexes extended under the section walls as well. The southern feature complex dividing into some inner pits (SU 4009) contained a relatively small number of Middle Copper Age finds (Fig. 5). The southwestern side of the feature was probably constituted by the features already labelled as SU 2832 and 2883 excavated in the 2007 campaign, so after this year's research we could reconstruct an approximately 13.5 m long and 7.3 m wide pit complex. At the northern border of the work site, the detail of another pit complex of different character but also extending from the excavation area was unearthed, with a much darker brownish fill and an almost rectangular shape (Fig. 3).

jól dokumentálható volt. A szelvényben a két nagyméretű objektumon kívül feltártunk még néhány réz- és vaskori beásást is, egyikből több ép agyagnehezék került felszínre.

Az ettől északnyugatra elhelyezkedő 33. munkahely (hrs.: 20645/9) 209 m²-nyi feltárt területén viszonylag sűrű intenzitást tapasztaltunk (2. kép). Itt a legidősebb leletek egy, már 2007-ben, szelvényünk-től délre megfigyelt újkőkori árokrendszer (SE 2530) további, északnyugat–délkeleti irányú, középtájt 80 cm széles átjáróval is rendelkező szakaszából (SE 3991, 3992) származtak. Az SE 4012-es, rituális kontextusokat mutató kisméretű gödör betöltésében egymás alatt elhelyezkedő edénytöredékeket és paticsdarabokat tartalmazó rétegek váltották egymást. A belőlük előkerült leletanyag – vastag falú, bekarcolt edénytöredékek, kisméretű ikeredény, rézmorzsalék – a középső rézkori Protoboleráz-időszak emlékanyagához tartoznak. A kora-középső vaskori település itt feltárt teleprészlete hatalmas méretű, részben

This, in contrast with the other complex, devolved into several pits as its excavation proceeded. These pits contained Early Iron Age finds. It could be relatively well documented that they were filled uniformly in the last phase of their use, and also the deeper level where the inner features could be distinguished. In addition to the two large features, some other Copper and Iron Age pits were documented in the trench, one of which yielded several complete clay weights.

The 209 m² excavated territory of work site No. 33 located north from the complex (Lrn.: 20645/8) displayed a relatively great archaeological density (Fig. 2). Here, the oldest finds came from a new, northwest-southeast oriented section of a Neolithic ditch system observed already in 2007 south of our trench (SU 2530). This section was interrupted by an 80-cm wide gap approximately in the center of the ditch (SU 3991, 3992). Layers containing potsherds and pieces of daub followed one another in the fill of the small

3. kép: Az SE 4011-es vaskori gödörkomplexum összesítő fotója kibontott állapotban
Fig. 3: Photo of the entire Iron Age pit complex SU 4011 after excavation

4. kép: Az SE 4012-es gödör paticsdarabokat tartalmazó rétegének fázisfotója
 Fig. 4: Photo of the layer containing daub in pit SU 4012 during its excavation

egymásba ázott hulladékgödöröket tartalmazott. Egyik betöltésében (SE 3993) utólagos gödörhasználatra utaló, keményre égett sütőfelületet (6a–b. kép) dokumentáltunk, míg egy másikból (SE 3988) két épen megmaradt vaskés is napvilágot látott (7. kép).

Az ettől nyugati irányban elhelyezkedő munkaterületen (38. munkaterület, hrsz.: 20645/10: 244 m²) már fokozatosan csökkenő régészeti intenzitást tapasztaltunk (2. kép), elsősorban a rézkor időszakából származó sekély, kisebb alapterületű gödöregyüttesek formájában.

A 37-es munkaterületről ugyancsak nyugatra lévő 34. munkaterületen (hrs.: 20645/11: 219 m²) megjelenő köves-törmelékes agyagos altalajban már csak vaskori települési objektumokat dokumentáltunk (2. kép), amelyek közül egy szarvacskás fültöredéket is tartalmazó, sekély, nagyméretű, kerek beásás érdemel említést (SE 3998).

A déli irányban, a Borsmenta utca túloldalán lévő saroktelken (35. munkaterület:

pit labelled SU 4012, suggesting a ritual context. The finds yielded by these layers – a beaker with excised ornaments, incised fragments of a thick-walled vessel, a small twin vessel, copper fragments – were remains associated with the “Protoboleráz” phase of the Middle Copper Age. The settlement detail from the Early-Middle Iron Age features excavated here comprised huge, partly superposed refuse pits. A hard-burnt baking surface was documented in the fill of one of these pits (SU 3993) which suggests a secondary use of the pit (Fig. 6a-b). Another pit (SU 3988) yielded two intact iron knives (Fig. 7).

At the work site located to the west of the one described above (work site No. 38, Lrn.: 20645/10: 244 m²) we already experienced a gradually decreasing level of archaeological density (Fig. 2), mostly in the form of shallow, smaller pit complexes dating to the Copper Age.

We documented only Iron Age settlement features in the stony-rubby subsoil characterizing work site No. 34 also locat-

hrs.: 20646/44) megnyitott 242 m²-nyi területen (2. kép), réz- és vaskori telepobjektumok mellett a 2007-ben itt dokumentált, laza szerkezetű késő népvándorláskori település újabb jelenségei kerültek elő, többek között egy őskori árkot is vágó, betöltésében nagy mennyiségű állatsontot, gazdag kerámialeleteket tartalmazó avar kori gödörrel (8. kép).

Déli irányban, távolabb a hegyoldalon elhelyezkedő 36. munkahelyen (hrs.: 20655/118) 215 m²-nyi területen végeztünk kutatást, ahol a szomszédos telkekről már ismert rézkori település újabb jelenségei láttak napvilágot (9. kép). Legjelentősebb közülük a közvetlen környezetéből a korábbi évek kutatásaiból ismert, rituális kontextusokat mutató gödrök egy újabb példánya (SE 4043), ahol nagy mennyiségű paticsrögöket tartalmazó omladék alatt egy nagyméretű edényt és emberi koponyát tartalmazó, *bothros*ként értelmezhető jelenség maradványát tudtuk dokumentálni (10. kép). A középkori település néhány periferiális objektuma (kisebb gödrök, földbemélyített épület maradványa) is előkerült a területen.

ed west of work site 37 (Lrn.: 20645/11: 219 m²; Fig. 2). A large, shallow, round pit stands out. It contained a fragment of a handle with horns (SU 3998).

Toward the south, in the 242 m² territory opened on the corner plot on the other side of Borsmenta Street (work site No. 35, Lrn.:20646/44, Fig. 2), further features were found from the sparse Late Migration Period settlement that was documented here in 2007 in addition to the Copper and Iron Age settlement features. These features included, among other things, an Avar Period pit cutting a prehistoric ditch. Its fill contained many animal bones and it was rich in pottery finds (Fig. 8).

At work site No. 36 (Lrn.: 20655/118) located further to the south, on the hillside, we carried out research over a 215 m² territory. Here, new features were unearthed from the Copper Age settlement already known from the neighboring plots (Fig. 9). The most significant feature was a new example of the pits suggesting ritual context (SU 4043) already known from the excavations carried out in the immediate neighborhood. Beneath a debris layer with a large

5. kép: Középső rézkori Protoboleráz-jellegű leletanyag
Fig. 5: Middle Copper Age finds of a "Protoboleráz" character

Az előbbi telket északról határoló Harsánylejtő utca („1-es út”) túloldalán, a 39. munkahelyen (hrs.: 20655/75, 225 m²) már eltérő talajviszonyok mellett, a 2006-ban feltárt római és középkori lelőhelyek újabb részlete került elő (9. kép). Itt elsősorban a római kori, szárazon rakott kőfal

amount of daub, the remains of a feature containing a large vessel and a human skull could be documented. It could be interpreted as a bothros (Fig. 10). A few peripheral features from the medieval settlement (small pits, remains of a semi-subterranean building) were also found in this territory.

6. kép: Vaskori hulladékgödör (a) és betöltésében kialakított tapasztott sütőfelület (b)
Fig. 6: Iron Age refuse pit (a) with a plastered baking surface created in the fill (b)

7. kép: Vaskés az SE 3998-as vaskori gödörből
 Fig. 7: Iron knife from the Iron Age pit SU 3998

alapja (SE 4077) és kisebb nagyobb kövekből álló omladék (11. kép) érdemel említést, amely a 2006-os ásatások során már dokumentált SE 949-es számú struktúra folytatásaként értelmezhető. Emellett azonban több, már a korábbi feltárásokból ismert egyenes vonalú középkori árokszakasz még feltáratlan részei is napvilágra kerültek. (Sz. G.)

2. ütem

2015. július 1. és augusztus 5. között folytattuk a Harsánylejtő-Kertváros lakópark területén lévő építési telkek feltárását. A 40–43. munkahelyek területén megnyitott 1058 m²-nyi területen dokumentált 61 db stratigrafiai egység (SE) 4 régészeti korszak emlékanyagát tartalmazta.

A hegyoldalban, viszonylag magasan elhelyezkedő 40. munkahelyen (hrsz.: 20655/78) 242 m²-en egyöntetű barna agyagos rétegben, egymástól kissé eltérő szinteken jelentkeztek a középkori települési jelenségek (kiégett falú árokszakaszok, gödrök, tüzelőgödrök, 9. kép).

E területtől északkeletre a 41. munkahelyen (hrsz.: 20655/96) tapasztaltuk az

New Roman Period and medieval settlement details were found from the sites excavated in 2006 at work site No. 39 (Lrn.: 20655/75, 225 m²) on the other side of Harsánylejtő Street (“road No. 1”) bordering the place of a former work site, where already soil conditions were different (Fig. 9). Here, it is mostly the foundation of a Roman Period dry stone wall that should be highlighted (SU 4077) as well as rubble consisting of stones of different size (Fig. 11), which can be interpreted as the continuation of the structure already documented as SU 949 during the excavations in 2006. In addition to this feature, however, parts previously left unexcavated were unearthed. They contained some straight medieval ditch sections known from earlier excavations. (G. Sz.)

Phase 2

We carried out the excavation of the construction plots located in the territory of Harsánylejtő-Kertváros residential park from 1 July to 5 August 2015. The 61 stratigraphic units (SU) documented on the 1058 m² territory opened at work

eddig legnagyobb intenzitást (9. kép). A 353 m²-nyi területen Árpád-kori félig földbevéjt, megújított sütőfelületű kemencével rendelkező épület és műhelygödörök, tüzelőgödörök, árokrendszerek, cölöpnyakak kerültek elő (12. kép), több beásásból nagy mennyiségű vastárgy (patkó, kés, stb.) és néhány üvegtöredék származott. A szelvény nyugati rábontásában bizonytalan kontextusból két eltérő tájolású, de azonos módon eltemetett egyén maradványai kerültek elő (13. kép).

A tőle északra, a Virágosnyereg úthoz közel eső 42. munkahelyen (hrs.: 20646/59) megnyitott 257 m²-en viszonylag gazdag leletanyagot adó kora- és késő vaskori tároló- és hulladék-gödörök kerültek felszínre (12. kép).

A 43. munkahely (hrs.: 20646/58) 210 m²-nyi felülete nem mutatott régészeti intenzitást (12. kép). (Sz. G.)

3. ütem

2015. augusztus 25. és szeptember 17. közötti időszakban három újabb munkaterület (44., 45., 46. számúak) mellett

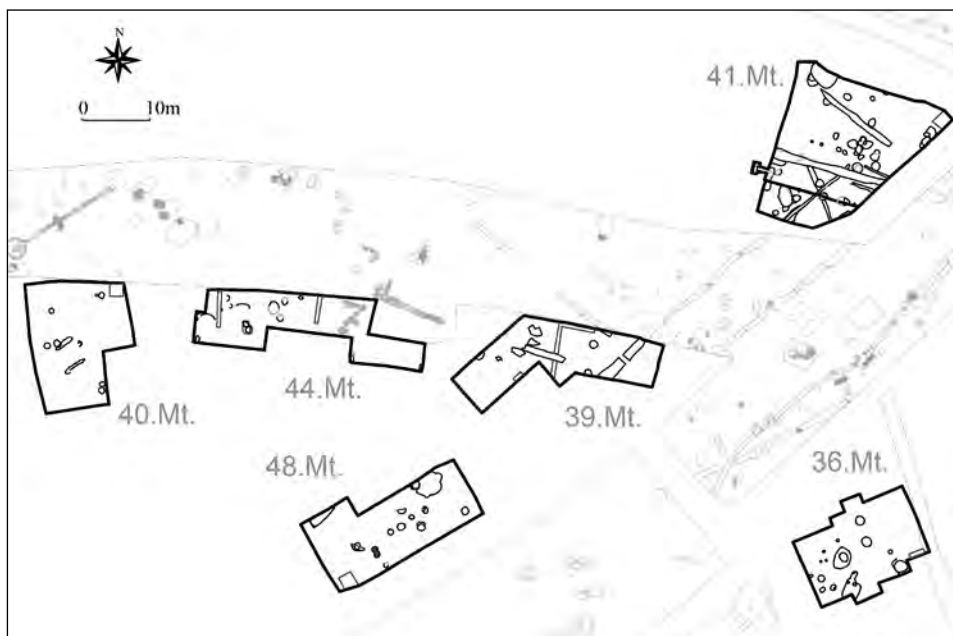
sites 40-43 contained remains from four archaeological periods.

Medieval settlement features (ditch sections with burnt walls, pits, firing pits, Fig. 9) were observed at slightly different levels in the homogenous brown clayey layer on the 282 m² surface of work site No. 40 (Lrn.: 20655/78) located relatively high up on the hillside.

We experienced the greatest density of archaeological finds northeast of this area, at work site No. 41 (Lrn.: 20655/96, Fig. 9). An Árpád Period semi-subterranean house equipped with an oven whose baking surface had been renewed, workshop pits, firing pits, ditch systems, post-holes were found within the 353 m² territory (Fig. 12). Some of the pits yielded a large number of iron objects (a horseshoe, a knife, etc.) and a few glass sherds. Two burials were unearthed in the western extension of the trench in an uncertain archaeological context. The orientation of the two bodies was different although both had been interred in a similar manner (Fig. 13).

8. kép: Az SE 4005-ös avar kori gödör fázisfotója bontás közben
Fig. 8: Photo of the Avar Period pit SU 4005 during its excavation

9. kép: A 36., 39., 40., 41., 44., 48. munkaterületek összesítő alaprajza
 Fig. 9: Ground plan of work sites No. 36, 39, 40, 41, 44, and 48

két, az építési tervben történő változások miatt már részben vizsgált, telek feltárása zajlott, összesen 902 m²-nyi területen.

A 41. munkaterületen (hrsz.: 20655/96) 2015 júliusában már elvégzett megelőző feltárást követően, az időközben módosult beépítési tervnek köszönhetően, további 59 m²-nyi terület kutatására nyílt lehetőség, amely során főként középkori (11–15. századi) objektumok kerültek napvilágra (9. kép). A telek délnyugati részén egy nagyméretű, lapos kövekkel kirakott felületű, ovális alakú objektum került elő (SE 4187), amelyhez déli (SE 4185) és keleti irányban (SE 4186, SE 4293) részben átégett, illetve hamus betöltésű, középkori kerámiát és állatsontot tartalmazó gödrök kapcsolódtak. A telek középső (SE 4189), valamint délkeleti részén (SE 4182) előkerült két darab sekély, leletanya-

Relatively rich Early and Late Iron Age storage and refuse pits were excavated on the 257 m² surface opened at work site No. 42 (Lrn.: 20646/59) located north of the work areas described above, close to Virágosnyereg Road.

The 210 m² surface of work site No. 43 (Lrn.: 20646/58) displayed no sign of archaeological coverage (Fig. 12). (G. Sz.)

Phase 3

Three new work sites (No. 44, 45, and 46) and two plots, which had been partly examined before due to some changes in the construction plan, were excavated in the period between 25 August and 17 September 2015, the total territory of which measured 902 m².

At work site No. 41 (Lrn.: 20655/96), following a preventive excavation carried

10. kép: Az SE 4043-as középső rézkori gödör alsó bontási szintjének fázisfotója
 Fig. 10: Photo of the lower excavation level of the Copper Age pit SU 4043

got nem tartalmazó cölöplyuk, továbbá a telek délnyugati részén egy középkori kerámiatöredéket és állatsontot tartalmazó gödör (SE 4188). Feltártunk néhány olyan objektumot is, amelyet a 2015 júliusában végzett munkák során, a kijelölt terület-határok miatt, csak részlegesen tudtunk kibontani. A terület középső részén egy átégett, hamus aljú, kerek gödröt találtunk (SE 4118), amelyből középkori kerámiatöredékek, faszén és állatsont került elő. Tőle délkeletre egy északnyugat–délkeleti irányú sekély árok húzódott (SE 4121), amelyből csak minimális állatsont került elő. A terület északnyugati részén egy szintén középkori edénytöredékeket, állatsontot és paticsot tartalmazó, ovális alakú beásást (SE 4122) dokumentáltunk.

A 44. munkaterületen (hrs.: 20655/77) 226,50 m²-en végeztünk el megelőző feltárást (9. kép). Az objektumok sűrűsége alacsony volt, az előkerült régészeti jelenségek közül említést érdemelnek a telek nyugati felében és középső részén, 50 cm-

out in 2015 July, we had the opportunity to research a further 59 m² due to some modifications in the construction plan. Mostly medieval (11th-15th century) features were unearthed at this time (Fig. 9). A large oval feature was found in the southwestern part of the plot. Its surface was paved with flat stones (SU 4187). Pits containing partly burnt and ashy fill as well as medieval pottery and animal bones were associated with this feature on its southern (SU 4185) and eastern (SU 4186, SU 4293) side. Two shallow post holes containing no finds were found in the central (SU 4189) and southeastern (SU 4182) parts of the plot. A pit containing medieval potsherds and animal bones was excavated in the southwestern part of the plot. (SU 4188). We also unearthed some features that could only partly be excavated during the excavation work in July 2015 because they fell outside of the designated borders of the territory. We found a round pit in the central part of the area that had been burnt and contained ash

rel a humuszoslási szint felett jelentkező átégett, faszenes vöröses foltok, amelyek erodálódott középkori kemencék aljainak bizonyultak (SE 4193, 4194). A telek keleti részén egy északkelet–délnyugati irányú kősort figyeltünk meg (SE 4192), amely azonban természetes jelenségnek bizonyult.

A 45. munkaterületen (hrs.: 20655/105) 233,29 m²-en végeztünk el megelőző feltárást (15. kép). Az objektumok sűrűsége itt is alacsony volt, az előkerült régészeti jelenségek között érdemes megemlíteni a telek északi felében egy ovális alakú, sekély (SE 4285), valamint egy kerek, szintén sekély gödröt (SE 4217), amelyekből csekély mennyiségű, őskori kerámiatöredék került elő.

A 46. munkaterületen (hrs.: 20645/12) 238,40 m²-en végeztünk el megelőző feltárást (2. kép). A viszonylag alacsony objektumsűrűségű területen egyértelműen a Hallstatt-kultúrába (kora-középső vaskor) sorolható jelenségek domináltak. A telek közepén kibontott téglalap alakú ház-

at the bottom (SU 4118). It contained medieval potsherds, charcoal and animal bones. A shallow ditch containing only a few animal bones ran northwest-southeast (SU 4121) to the east of this pit. In the northwestern part of the territory, we documented an oval pit that also contained medieval potsherds, animal bones and pieces of daub (SU 4122).

At work site No. 44 (Lrn.: 20655/77), we carried out preventive excavations over a territory of 226.50 m² (Fig. 9). Archaeological features appeared here in low density. Among the archaeological phenomena observed here, the burnt, charcoal flecked, reddish spots should be highlighted. These spots appeared in the western and central part of the plot, 50 cm above the level where the humus was removed. These proved to be the bottom of eroded medieval ovens (SU 4193, 4194). A row of stones oriented northeast-southwest was observed in the eastern part of the plot (SU 4192). These stones however, turned out to be part of a natural phenomenon.

11. kép: Római kori falalapozás és omladék (SE 4077)
Fig. 11: Roman Period wall foundation and debris (SU 4077)

12. kép: A 41. munkaterület összesítő fotója keletről

Fig. 12: Photo of the entire area of work site No. 41 from east

ban (SE 4291) tűzhelyet, valamint kutya csontvázát tártuk fel, gazdag vaskori kerámiával együtt. Az ettől 5–6 m-re északnyugatra feltárt, feltehetően a házhoz tartozó enyhén méhkas alakú gödörből (SE 4292) szövőszéknehezék, orsógombok, fekete fényezett felületű, behúzott peremű és rövid nyakú, bütykös edények töredékei, valamint obszidián és vastárgy töredéke került elő (16. kép).

A 20. munkaterületen (hrs.: 20646/49) 2013-ban Tóth Farkas Márton végzett megelőző feltárást, azonban a beépítési terv megváltozása miatt további 144,32 m²-en volt szükség újabb kutatások elvégzésére (1. kép). Az objektumok sűrűsége a korábbiakhoz hasonlóan alapvetően alacsonynak mondható, ám jelentőségében jóval számottevőbb. A telek délnyugati részén ugyanis egy ovális alakú, a középső rézkor második felére datálható gödörből (SE 4294) rézkori kerámiatöredékekkel együtt egy női agyagszobrocska felső része került elő (17. kép). (P. Ny. A.)

At work site No. 45 (Lrn.: 20655/105), we carried out preventive excavations over a territory of 233.29 m² (Fig. 15). The density of the features was low here as well. An oval, shallow pit should be mentioned in the northern half of the plot (SU 4285) as well as another, round and also shallow pit (SU 4217). Both pits contained a small number of prehistoric potsherds.

At work site No. 46, (Lrn.: 20645/12), we carried out preventive excavation over a territory of 238.40 m² (Fig. 2). The area was characterized by a relatively low find density. It was clearly dominated by features associated with the Hallstatt Culture (Early and Middle Iron Age). In the rectangular house (SU 4291) unearthed in the middle of the plot we excavated a fireplace and the skeleton of a dog accompanied by rich Iron Age pottery material. The slightly beehive-shaped pit (SU 4292) excavated 5-6 m northwest from this area, which presumably also belonged to the house, contained loom weights, spindle whorls, fragments of

4. ütem

2015. szeptember 30–október 30. között újabb három telek (47–49. munkahelyek) kutatását tudtuk elvégezni. A munkák során megnyitott 1195 m²-nyi területen dokumentált 81 stratigrafiai egység (SE) három régészeti korszak emlékményét tartalmazta.

A Solyomárvölgyi úthoz legközelebb eső 47. munkahelyen (hrsz.: 20646/50) 438,5 m²-nyi területen az erősen szántott altalaj szintjének lehumuszolása után kisebb gödrök mellett két nagyobb gödörkomplexum részletét tudtuk feltárni, amelyek a 33. munkaterületen tapasztaltakhoz hasonlóan jelentősen túlnyúltak a beépítési terület határain, így feltárásuk csak részlegesen valósulhatott meg (14. kép). Az északkeleti szelvényfal alá húzódva egy 10 m hosszú és talán 7 m széles, ovális alakú, középső rézkori gödöregyüttes (SE 4300) a fedőréteg elbontása után néhány nehezen körülhatárolható, belső gödörre bomlott, amelyek viszonylag kevés, de jellegzetes leletanyagot tartalmaztak. A

black, polished vessels with inverted rims and sherds of vessels with short necks decorated with knobs, as well as fragments of an obsidian and an iron object (Fig. 16).

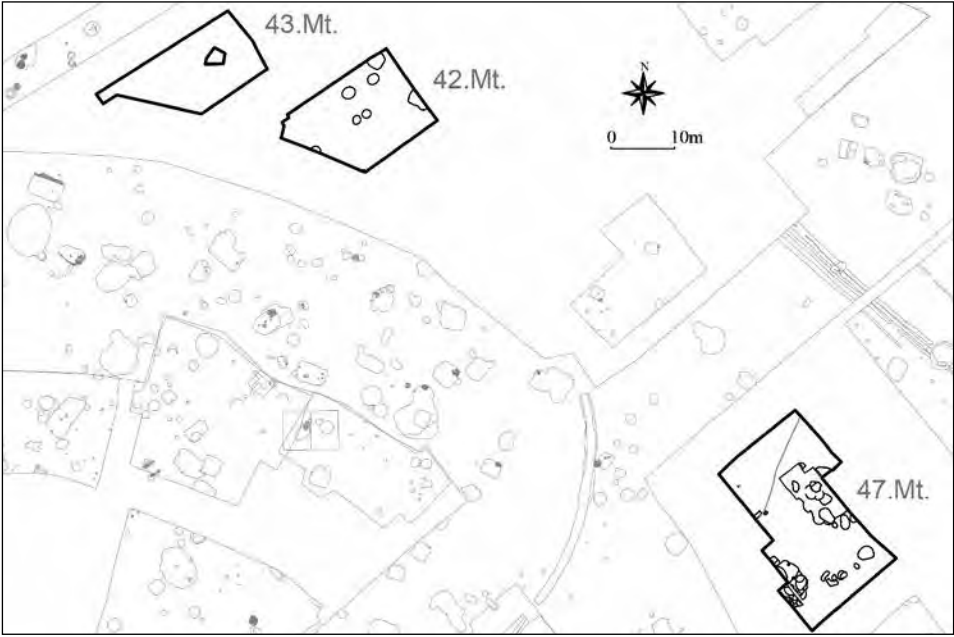
At work site No. 20 (Lrn.: 20646/49), Márton Tóth Farkas carried out preventive excavations in 2013, but due to changes in the construction plan, a further 144,32 m² had to be researched (Fig. 1). The density of the features can be considered as relatively low, similarly to what was experienced earlier. These features, however, proved to be much more significant. In the southwestern part of the plot, an oval pit, dated to the second half of the Middle Copper Age (SU 4294), contained the upper part of a clay statuette of a female figure, together with Copper Age potsherds (Fig. 17). (A. P. Ny.)

Phase 4

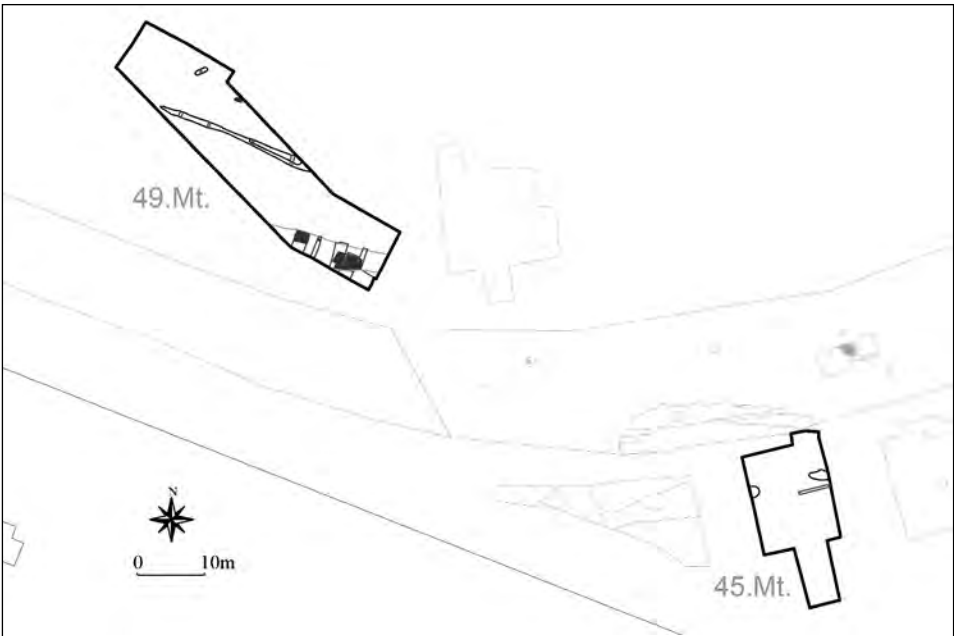
We could research a further three plots (work sites No. 47–49) between 30 September and 30 October 2015. The 81 stratigraphic units (SU) documented

13. kép: Csontvázaskészítés (SE 4172) a 41. munkaterület nyugati rábontásában
Fig. 13: Inhumed burial (SU 4172) in the western trench extension of SU No. 41

14. kép: A 42., 43., 47. munkaterületek összesítő alaprajza
Fig. 14: Ground plan of work sites No. 42, 43, and 47

15. kép: A 45., 49. munkaterületek összesítő alaprajza
Fig. 15: Ground plan of work sites No. 45 and 49

délnyugati szelvényfal alá nyúló, a Hallstatt-kultúra időszakából származó leleteket tartalmazó gödörkomplexum (SE 4299) részlete az előbbinél jóval leletgazdagabbnak bizonyult. A 8,8 m hosszú, igen mély, nagyméretű, méhkas alakú vermekből álló együttes bontása során számos szuperpozíciót tudtunk dokumentálni. Az objektum utólagos hasznosítását mutatja, hogy felső betöltési rétegében egy tapasztott padlójú, félig földbe mélyített, nyeregtetős épület (SE 4328) maradványait is megtaláltuk. A gödörgyüttesből származó nagy mennyiségű leletanyagban azt a tendenciát is megfigyelhettük, hogy a bontás előrehaladtával, az egyre korábbi rétegekben mélyülve a vörös, vastag falú házikerámia csökkenésével párhuzamosan nőtt a fényezett, fekete kerámiatöredékek mennyisége.

Az innen délnyugatra, már a hegyoldalon elhelyezkedő 48. munkahelyen (hrs.: 20655/76), 250,7 m²-nyi területen a barna humuszos-agyagos rétegben kizárólag középkori települési jelenségeket dokumentáltunk (9. kép). Néhány kiégett falú tüzelögödör és bizonytalan szélű beásás mellett egy több helyen égetésnyomokat mutató, oldalfalba vájt, megújított sütőfelületű kemencével rendelkező műhely (SE 4336) részlete is napvilágot látott. Betöltéséből középkori kerámiatöredékek mellett egy késő római érme is előkerült (18. kép).

A beruházási terület legmagasabb részén kialakított, elnyújtott téglalap alakú munkaterületen (49. munkahely, hrs.: 20655/84) 505,3 m²-en tudtuk vizsgálni a terület régészeti fedettségét (15. kép). Az igen magasan és viszonylag nagy lejtőszögű térszínen az erőteljes talajerózióknak köszönhetően minimális humuszréteg alatt jelentkeztek a jelenségek. Néhány

within the 1195 m² surface opened during the excavation work contained remains from three archaeological periods.

At work site No. 47 located closest to Solymárvölgyi Road (Lrn.: 20646/50), within a territory of 438.5 m², we could excavate details of two large pit complexes in addition to some smaller pits after the humus was removed to the level of the subsoil that had been badly disturbed by plowing. A significant part of the pit complexes expanded over the borders of the construction area, similarly to what was experienced at work site No. 33. Thus, they could only partially be excavated (Fig. 14). A 10 m long and maybe 7 m wide, oval Middle Copper Age pit complex (SU 4300) extending over the northeastern section wall, broke up into some inner pits whose outlines were hard to pick-out after the covering layer was removed. These inner pits contained a relatively small number of finds although what was found was relatively diagnostic. The detail of the pit complex (SU 4299), extending below the southwestern section wall, contained finds from the period of the Hallstatt Culture. This pit segment proved to be much richer in finds than the previous one. During the excavation of the 8.8 m long complex composed of large and deep, beehive-shaped pits, several superpositions could be documented. The secondary utilization of the feature is testified to by the remains of a semi-subterranean construction with a ridged roof and a plastered floor (SU 4328) that we found in its uppermost fill layer. We could observe a change in the distribution of the large amount of find material yielded by the pit complex: as we proceeded with the excavation into the earlier layers, the number of polished, black potsherds increased

újkori árokrendszer mellett egy nagyobb, árokszerű objektumban (SE 4362) lokálisan feldúsuló köves omladékot dokumentáltunk, amelyből kevés középkori kerámiatöredék is előkerült. A leletek és a köves struktúrák inkább másodlagos helyzetűnek értékelhetőek. (Sz. G.)

Összegzés

A 2015. évi feltárások a megszorodó telekértékesítéseknek köszönhetően, az ezt megelőző évekhez képest nagyobb területet érintettek (4749 m²), amely elsősorban a lelőhely őskori és középkor topográfiájához nyújtott újabb adatokat.

Mindenekelőtt a 33., 35., 38. munkaterületeken vártuk, az egyébként már korábban a beruházási terület északkeleti szélén, viszonylag pontosan lokalizált újkőkori település további objektumainak előkerülését, ennek ellenére a területről sem épületrészleteket, sem gödröket nem tudtunk a tárgyalt időszakhoz kötni. Egyedül a már 2007-ből ismert, észak-déli irányú árokrendszer egy újabb szakaszával

in parallel with a decrease in the numbers of red, thick-walled utilitarian pottery.

At work site No. 48 (Lm.: 20655/76) located southwest from here and already on the hillside, we could only document medieval settlement features in the brown humus and clay layer over a territory of 250.7 m² (Fig. 9). In addition to a few firing pits with burnt walls and some other pits with uncertain contours, a detail of a workshop was unearthed (SU 4336). It was furnished with an oven carved into the side wall that displayed burnt traces in several places. Its baking surface had been renewed. A Late Roman Period coin was found in its fill in addition to medieval potsherds (Fig. 18).

We could examine the archaeological coverage over a territory of 505.3 m² at the oblong worksite established at the highest point of the development area (work site No. 49, Lm.: 20655/84; Fig. 15). Archaeological features could be observed under a very thin humus layer connected to heavy soil erosion in the terrain located high up

16. kép: Az SE 4292. gödör bontásának fázisfotója
Fig. 16: Photo of pit SU 4292 during its excavation

17. kép: Az SE 4294-es gödörből származó rézkori idoltöredék
Fig. 17: Fragment of the Copper Age idol from pit SU 4294

bővült, az immáron ívelt vonalvezetésűnek mutatkozó, kerítőárokként értelmezhető struktúra.

A rézkori megtelepedést továbbra is elsősorban két, egymástól látszólag térben és talán időben is elkülönülő zónában tudtuk lokalizálni. A terület déli, magasabb térszínén előkerült, *bothros* jellegű leletgyűttest tartalmazó gödör jól illeszkedik a környező telkeken korábban dokumentált jelenségek sorába. A 2011-ben a 6. munkaterületen talált kettős temkezés (HAVAS 2012, 50, 3. kép), és a 2012-ben a 15. munkaterületen napvilágot látott, emberi maradványokat tartalmazó gödör zárt leletanyaga (HAVAS-VIRÁG 2013, 66) ugyanezt a jelleget domborítja ki. A másik, előbbinél intenzívebb középső rézkori teleprészlet az utóbbi évek kutatásai alapján az északkeleti területsávban formálódik.

A kora-középső vaskori Hallstatt-kultúra települése a lakópark északkeleti zónájában, elsősorban tárológödörökkel és kisebb-nagyobb gödörkomplexumokkal képviseltette magát. Az idén megnyitott legkeletibb szelvények intenzitását látva

on sloping surfaces. In addition to a few modern ditch systems, we documented stony debris in a relatively large, ditch-like feature (SU 4362) containing a higher concentration in certain points, and yielding a few medieval potsherds as well. The finds and the stony structures should rather be interpreted as being in a secondary positions. (G. Sz.)

Summary

Excavations in 2015 affected a larger area than in previous years (4749 m²) due to the increase in the sale of plots. They primarily provided new data concerning the prehistoric and medieval topography of the archaeological site.

We chiefly expected the occurrence of further features from the Neolithic settlement previously relatively precisely localized in the southeastern part of the construction area at work sites No. 33, 35, and 38. However, we were not able to connect any building parts or pits in the area to this archaeological period. Only a new segment of the north-south oriented ditch system already known from 2007

már biztosan kijelenthető, hogy a település keleti határa túlnyúlik a beruházással érintett területsávon. Hosszú életét az újabb gödör és gödöregyüttesek megfigyelései tovább erősítették. A több helyen megfogott, a Hallstatt C–D időszakra datálható szuperpozíciók, az objektumok intenzív másodlagos felhasználásának szokása, illetve a kerámialetek akár egy-egy vastagabb betöltésben vertikálisan megmutatózó, mennyiségi és minőségi változása egyaránt ezt a feltételezést erősíti.

A középkori falu, elsősorban a Harsánylejtő utca („1-es út”) északi és déli oldalának zónájára kiterjedő idei kutatása során ismereteink alapvetően perifériális jelenségek (tüzelőgödörök, műhelyek, egyenes vonalú árokrendszerek, kisebb gödörök) dokumentálásával gazdagodtak.

A feltárások várakozásaink szerint a 2016. évben tovább növekedő ütemben fognak folytatódni. (Sz. G.)

Szilas Gábor – Polgár-Nyerges Anita

Irodalom/References:

HAVAS 2012 • Havas Z.: Feltárások és megfigyelések a Csúcshegy-Harsánylejtőn 2011-ben (Excavations and Archaeological Supervisions at Csúcshegy-Harsánylejtő in 2011) *Aqfűz* 18 (2012) 45–55.

HAVAS–KÁRPÁTI–SZILAS 2006 • Havas Z. – Kárpáti Z. – Szilas G.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében (Test excavation in the area of the Roman villa on Csúcshegy). *Aqfűz* 12 (2006) 106–115.

HAVAS–PAPP–TÓTH 2014 • Havas Z. – Papp A. – Tóth F.M. – Feltárások Harsánylejtőn 2013-ban (Excavations in Harsánylejtő 2013) *Aqfűz* 20 (2014) 38–49.

18. kép: Késő római érme az SE 4336-os középkori műhelyobjektumból

Fig. 18: Late Roman Period coin from the medieval workshop feature SU 4336

contributed to what was already known about the structure that now appears to curve and which can be interpreted as a bordering ditch.

The Copper Age settlement can still mostly be located in two zones that seem to be distinct both spatially and concerning their dating. The pit containing a bothros-like find material found in the southern, higher part of the territory, fits well into the range of phenomena documented on the nearby plots before. The double burial found at work site No. 6 in 2011 (HAVAS 2012, 50, *Fig. 3*) and the finds in closed association from the pit containing human remains unearthed at

HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007 • Havas Z. – Szilas G. – Virág Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II. (Test excavation in the region of the Roman villa on Csúcshegy II). *Aqfűz* 13 (2007) 154–179.

HAVAS–VIRÁG 2013 • Havas Z. – M. Virág Zs.: Próba- és megelőző feltárások a Harsánylejtőn 2012-ben (Test and preventive excavations on Harsánylejtő in 2012). *Aqfűz* 19 (2013) 54–80.

T. LÁNG–M. VIRÁG–HAVAS 2005 • T. Láng O. – M. Virág Zs. – Havas Z.: Budapest, III. Solymárvölgyi út 8–12. In: *Régészeti kutatások Magyarországon 2004*. Budapest, 2005, 192.

SZILAS–VIRÁG 2008 • Szilas G. – Virág Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében III. (Test excavations in the region of the Roman villa on Csúcshegy III). *Aqfűz* 14 (2008) 119–132.

SZILAS 2015 • Szilas G.: A 2014. évi régészeti feltárások Budapest III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtőn. (Archaeological excavation in 2014 in Budapest III, Csúcshegy-Harsánylejtő. *Aqfűz* 21 (2015) 58–73.

TÓTH 2011 • Tóth A.: Budapest III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő, hrsz.: 20655/10-11, 67–69, 72, 74, 91–92, 94–96. *Aqfűz* 17 (2011) 153–155.

ZSIDI 1997 • Zsidi P., Az aquincumi municipium territoriumán végzett kutatások (Investigations in the territory of the Aquincum municipium) *Aqfűz* 3 (1997) 58–65.

work site No. 15 in 2012 (HAVAS–VIRÁG 2013, 66) suggest similar characteristics. The other Middle Copper Age settlement detail characterized by a higher density of features is taking shape in the north-eastern zone of the territory, based on the research carried out in the recent years.

The settlement of the Early and Middle Iron Age Hallstatt Culture was primarily represented in the northeastern zone of the residential park by storage pits and pit complexes of various sizes. Based on the density of the easternmost trenches opened this year, we can clearly state that the eastern border of the settlement extends over the zone affected by the development. The hypothesis concerning the long life of the settlement was supported by observations made on the newly excavated pit and pit complexes. Superpositions observed in several places that can be dated to the Hallstatt C-D phase, the wide-spread custom of the secondary utilization of features, as well as the change in the qualitative and quantitative distribution of pottery finds that can be observed as proceeding vertically in one or another thick layer, all confirm this supposition.

The research on the medieval village that this year chiefly covered the zone of the northern and southern side of Harsánylejtő Street (“road No. 1”) contributed to our knowledge primarily through the documentation of peripheral features (firing pits, workshops, straight ditch systems and, small pits).

We expect that the scale of the excavations will continue to increase in 2016. (G. Sz.)

Gábor Szilas – Anita Polgár-Nyerges

„Átriumos hosszúház – lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén IV.

(Budapest III. ker., Szentendrei út 133., Aquincum polgárváros)

A BTM Aquincumi Múzeuma 2015. augusztus 10. és szeptember 9. között végezte a fent említett épület (más néven Peristyl – Enyvfőző ház, XXIX. épület) északi részén a hitelesítő kutatást. A hosszúház további részeit (több, mint háromnegyed részét) dél felől északi irányba haladva 2004 és 2007 között, az NKA Építőművészeti és Örökségvédelmi Kollégiumánál, pályázati úton elnyert összeg segítségével tártuk fel és állítottuk helyre (legutóbb erről: LÁNG 2008, 71–80). A tavalyi év folyamán – több év kihagyás után – ismét az NKA fent említett kollégiumánál elnyert összegből került sor további négy, még feltáratlan és nem konzervált helyiség tervásatására, a feltárás utáni műemléki helyreállítására és így a romkert látogatói útvonalba történő beillesztésére (1. kép).

A 2015. évi feltárás a ház északi, ún. 6., 7., 9. helyiségeit és B folyosóját érintette. A területen korábban Kuzsinszky Bálint végzett részleges feltárást, aki az említett helyiségek legkésőbbi alaprajzát kutatta, feltárva az épületrész osztó- és zárófalait, a 6. és a 9. helyiségekben fűtőcsatorna-falakat, valamint *hypocaustum*-oszlopokat. A munka során az eredeti terrazzo padlószintek részleteit is dokumentálta (KUZSINSZKY 1891, 83–139).

“Strip house with an atrium – residence wing”: authenticating excavation in the northeastern part of the Aquincum Civil Town IV

(Budapest III, 133 Szentendrei Road, Aquincum Civil Town)

The Aquincum Museum of the Budapest History Museum carried out authenticating excavation from August 10 to September 9, 2015 in the northern part of the above-mentioned building (also called the Peristyle or Glue-Making House, Building No. XXIX). The excavation and reconstruction of the rest of the strip house (more than three quarters of it) was financed from a competitive grant from the NKA (National Cultural Fund of Hungary) College of Architecture and Heritage Protection. The work was carried out between 2004 and 2007, starting from the southern part of the complex and proceeding toward the north (most recently: LÁNG 2008, 71-80). Last year – following a few years’ break – the planned excavation and reconstruction of four more rooms which had not been excavated and conserved yet was realized, again from the sum won from the above-mentioned college of the NKA, so these rooms could also be incorporated into the visitors’ path leading through the ruin area (Fig. 1).

The excavation in 2015 affected the northern rooms of the house – so-called rooms No. 6, 7, and 9 – as well as corridor B. Previously, Bálint Kuzsinszky had partially excavated the area, researching the

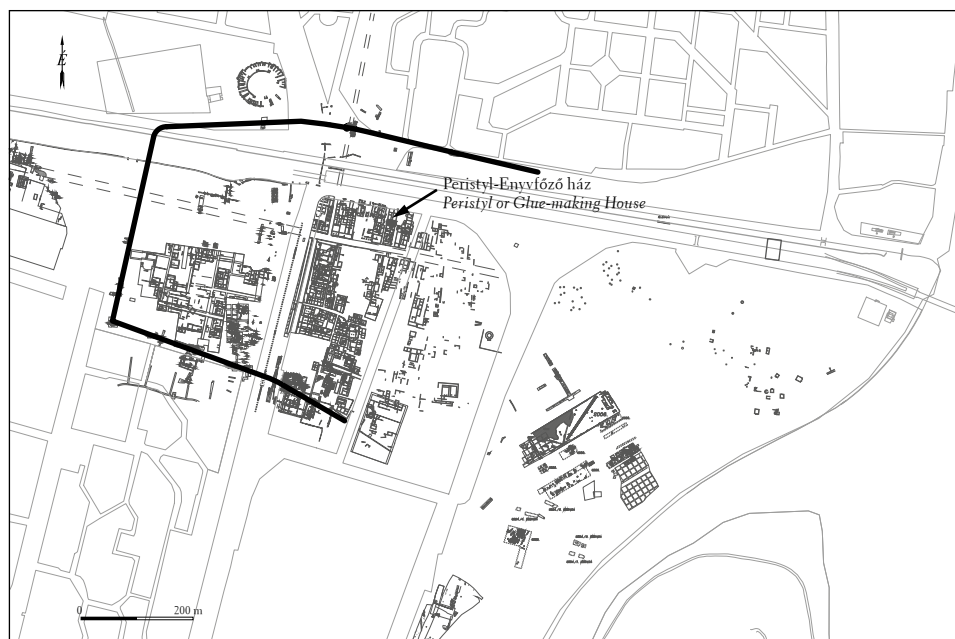
A 2015-ös tervátsással részben igazolni tudtuk a korábbi ásatási megfigyeléseket, illetve sok új információt is nyertünk. Az épületrészben minimálisan hat nagyobb építési fázis emlékeit figyelhettük meg, de mivel az épület egy részében korábban hét periódust tudtunk elkülöníteni (legutóbb: LÁNG 2008, 73–80) ezért a feldolgozás során itt is finomodhat még a periodizáció (2. kép).

1. Az épületrész legkésőbbi időszakában lakórészként funkcionáltak a most feltárt helyiségek, jelentős részük padlófűtéssel rendelkezett és egy középfolysóról nyíltak kelet, ill. nyugat felé. Kelet felé, a 6. helyiségben számos keskeny, rosszabb minőségű fűtőcsatorna fala tanúskodik erről, illetve elszórtan néhány *hypocaustum*-oszlop. A falak csak részben felelnek meg a Kuzsinszky B. által megfigyeltnek, számos újat is regisztráltunk, illetve kiderült,

latest ground plan of the above-mentioned rooms. He unearthed the dividing and end walls of the building part as well as walls of heating channels and hypocaust pillars in rooms 6 and 9. He also documented details of the original terrazzo pavement levels (KUZSINSZKY 1891, 83–139).

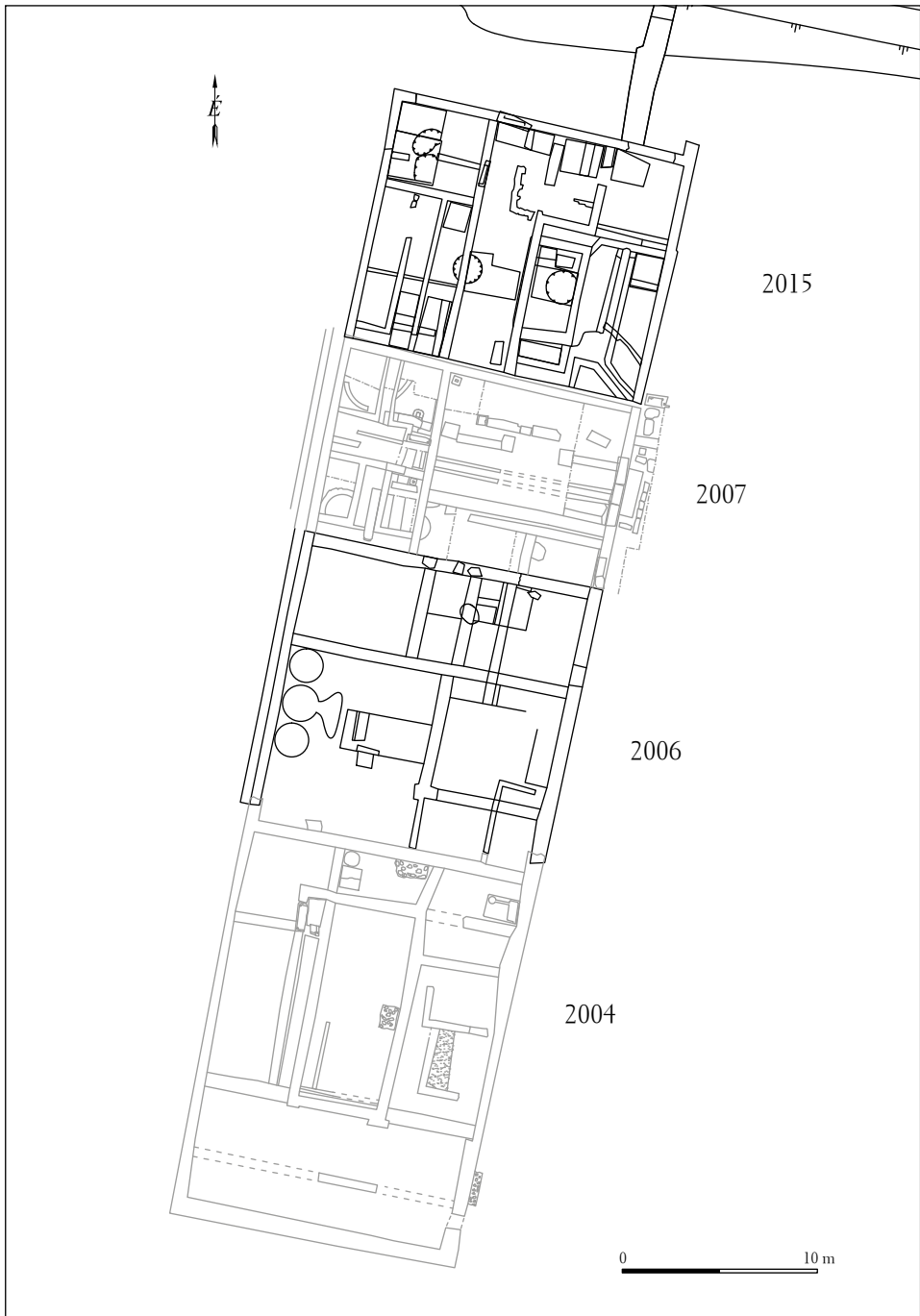
With the planned excavation in 2015, we were partly able to verify the previous excavations' observations and also gathered several new pieces of information. We could observe the remains of at least six significant construction phases in this section of the building. However, since previously we could distinguish seven periods in another part of the building (most recently: LÁNG 2008, 73-80), the periodization can be refined later, during the analysis of the results (Fig. 2).

1. The rooms excavated now served as dwelling areas in the latest phase of the

1. kép: Az ásatás helye az aquincumi polgárvárosban

Fig. 1: Location of the excavation in the Aquincum Civil Town

2. kép: Az ún. Peristyl-Enyvfőző ház feltárásának szakaszai
Fig. 2: Stages of excavation of the so-called Peristyl or Glue-making House

3. kép: A Peristyl-Enyvfőző ház építési periódusai
 Fig. 3: Construction phases of the Peristyl or Glue-making House

hogy korábban néhány omladékkupacot is csatornafalként dokumentáltak. A falak között a korábbi periódus padlófűtésének oszlopdarabjaiból készítették a feltöltést a legkésőbbi padlószint alá, amelynek tetejét habarccsal simították le. Sajnos a Kuzsinszky B. által megfigyelt padlót itt már nyomokban sem észlelhettük. A fűtőcsatornák némelyikében égett, hamus, ill. meszes-habarcsos, vakolatdarabos betöltés volt. A helyiség északkeleti részén *hypocaustum*-oszlopok lenyomatai maradtak meg kődarabos, lekent felületen. Kérdés, hogy volt-e itt egy önálló helyiség, dél felé ugyanis masszív, osztófal jellegű falrészlet húzódik kelet–nyugati irányba. Sajnos az egykori szint már nem azonosítható, mindössze egy faragott kőlap (talán küszöbelem?) jelezheti az egykori járószint magasságát. A helyiség északnyugati része azonban biztosan önálló helyiségként funkcionált (továbbiakban: 6a helyiség) falában kelet felé átégett, vulkanikus anyagú sarokkövel, hevenyészett fallal, előtte törtköves burkolattal. A *praefurnium*ként értelmezhető rész tehát egy fűtőhelyiséghez tartozhatott, benne átégett humuszrétegeket, tégladarabos, padkaszzerű konstrukciókat találtunk. Valószínűleg innen fűtötték a 6. helyiséget (3. kép).

A B folyosó területét ebben a periódusban feltehetően kőlapokkal burkolták, ennek szintjét egy kőblokk, illetve északi és déli végén *in situ* küszöbkövek jelzik. Keleti falán még eredeti állapotban maradt meg a lábazati vakolat is. A folyosóról nyugat felé nyílhatott a fent leírt 6. helyiség, ennek bejáratát azonban a nagyon lepusztult falban már nem észleltük.

Az ugyancsak nyugati oldalán lévő, hosszúkás, 9. helyiségnek – amelybe küszöbrel ellátott bejárat vezetett – szintén csak a fűtőterét sikerült dokumentálnunk,

section of the building. Most of the rooms were furnished with floor heating and opened from a central corridor toward the east and west. This is evidenced in the east, in room No. 6, by the walls of several narrow, relatively bad quality heating channels, and by a few, sparsely placed hypocaust pillars. The walls only partially corresponded to those observed by B. Kuzsinszky. We identified some new walls as well, and it turned out that some piles of debris had erroneously been documented previously as walls of heating channels. The fill under the last floor level between the walls was created from pieces of the pillars belonging to the hypocaust from the former phase, and its upper surface was evened out with mortar. Unfortunately, we could no longer detect any traces of the floor observed here by B. Kuzsinszky. The fill in some of the heating channels was burnt, ashy, or contained lime, mortar and pieces of plaster.

In the northeastern part of the room, the stony surface evened with plaster preserved the imprint of hypocaust pillars. It is a question whether there was a separate room here, since there is a section of a solid wall in the south running from east to west which could be a dividing wall. Unfortunately, the original floor level can no longer be identified; only a carved stone slab (perhaps belonging to a threshold?) might mark its depth. The northwestern part of the room, however, clearly served as a separate room with a rough and rubble stone pavement in front of it (hereafter: room No. 6a). In the east, its wall contained a burnt cornerstone made of volcanic rock. The part that can be interpreted as a *praefurnium* might have thus belonged to a heating chamber. Inside we found burnt humus layers and shoulder-like construc-

4. kép: Fűtőcsatorna
falak a 6.
helyiségben
Fig. 4: Walls of
heating channels in
room No.6.

észak–déli irányú, T alakban kialakított fűtőcsatornával, illetve egy *hypocaustum*-oszloppal. Az ugyanitt, Kuzsinszky B. által regisztrált legkésőbbi padlószintet már nem találtuk. A fűtőtér alját *terrazzo*-burkolattal fedték.

Az innen északra húzódó 7. helyiségnek – amely szintén a B folyosóról volt megközelíthető – habarcsos, öntött padlója volt, padlófűtéssel nem rendelkezett, talán gazdasági rendeltetésű volt (konyha?).

A periódus abszolút keltezése egyelőre még kérdéses, de az épület többi részéből, illetve az épületrész nyugati zárófalának tetejéről előkerült Severus-kori érem és az igen szegényes leletanyag (Kuzsinszky B. már begyűjtötte?) alapján itt sem kelteznénk az utolsó időszakot a 3. sz. második felénél vagy végénél későbbre.

2. Korábban a 6–9. számú helyiségek jelentős részét szintén lakták, erre utal a 6. helyiség korábbi, elsősorban *hypocaustum*-oszlopokkal kialakított fűtőtere, *terrazzo*jában ezek lenyomataival (ezeket az oszlopokat használhatták fel, törtkőként

tions made of brick fragments. They probably heated room No. 6 from here (Fig. 3).

The floor of corridor B was probably paved with stone slabs in this phase, the level of which is marked by a stone block and in situ threshold stones at the northern and southern ends. Even the plaster on the footing was preserved on the eastern wall in its original state. Room No. 6 presented above might have opened to west from the corridor; however, its entrance could not be observed any more in the largely eroded wall.

Only the heating chamber could be documented from the oblong room No. 9 also located on the western side – the entrance of which was equipped with a threshold – with a T-shape heating channel running north-south as well as a hypocaust pillar. We could no longer find the latest floor level identified here by B. Kuzsinszky. The bottom of the heating chamber was covered with terrazzo pavement.

Room No. 7 is located north from this point – its entrance also opened from cor-

a fentebb vázolt periódus padlóihoz). Ebben a helyiségben voltak (később viszszabontott) fűtőcsatorna-falak is, illetve észak felé, a talán különálló helyiség déli zárófala is létezhetett már. A fűtőtérben itt is megmaradtak a kis oszlopok lenyomatai.

A 6a helyiség már ekkor fűtőtérként működött, sőt, a B folyosóban egy kis, L alakú, hevenyészett, kő-tégla, vegyes falazású paravánfal választotta le bejáratát a folyosó többi részéről. A B folyosó burkolatáról ebből a korszakban nincsenek információink. A 7. helyiséget már ekkor is padlófűtés nélkül használták, míg a 9. helyiség ekkor még – egy kelet–nyugati irányú, feltehetően deszkafallal kettéosztva – két különálló helyiségként létezett, mindkettőben terrazzopadlóval, fűtés nélkül. A később elbontott deszkafalról levett freskótörmelék elterítve került elő. A fal árkában megtalált állatsontok (pl. nyúl, ponty) arra utalnak, hogy étkezési célra (is) használhatták a 9. helyiség egyik elődjét. A periódus keletkezése egyelőre az épület többi részén megfigyeltekre és a relatív kronológiai adatokra támaszkodik, ezek alapján a 3. század első felére tehetjük.

3. Ebben a periódusban a lakóhelyiségek alatt egyértelműen ipari rendeltetésű objektumokat találtunk, amelyek eredetileg osztófalak nélküli nagyobb térben lehetnek elrendezve (udvar?): a későbbi 6., 7., 9. helyiség és a B folyosó alatt, minimálisan három sorban, észak–déli irányban több, kerek formájú kádát létesítettek (összesen hét kád nyoma került elő a szondákban) (4. kép). Az 1,5–1,7 m átmérőjű, egyenes falú, eredetileg 50 cm mélységű medencék egységes, tégl- és agyagdarábos, faszenes, épülettörmelékes betöltése arra utal, hogy egyszerre számolták fel a őket. Néhányuk a későbbi felszámolás

ridor B and had had a cast mortar floor. The room lacked floor heating and may have served a service-related function (kitchen?).

The absolute dating of this phase is still uncertain, but based on a Severan-period coin and the rather poor find material from the rest of the building and from the top of the western end wall (probably collected already by B. Kuzsinszky?), we would not date the last phase later than the second half or end of the AD 3rd century here either.

2. The major part of rooms No. 6–9 were also inhabited previously, which is suggested by an earlier heating chamber in room No. 6 mostly formed with hypocaust pillars, with their imprint in the terrazzo (these pillars might have been later re-used as rubble stone in the floor of the construction phase presented above). This room contained also some (later demolished) walls belonging to heating chambers, and the southern wall of the perhaps separate room might have also existed already in the north. The imprints of the small pillars were preserved in the heating chamber here as well.

Room No. 6a already operated as a heating chamber at that time, what is more, a small, rough, L-shape screen-wall made of stone and brick divided its entrance from the rest of corridor B. There is no information on the pavement in corridor B in this period. Room No. 7 was already used without any floor heating that time, while room No. 9 still existed as two separate rooms probably divided by a plank wall running east-west, both with terrazzo floor and without any heating. Fresco fragments fallen down from the plank wall, which was later also demolished, were found spread over the area. Animal bones

során sérült, oldaluk beomlott (pl. 7. helyiségben lévők). A kialakításuknál egységes szisztémát követtek: először nagyobb alapterületen 60–80 cm mélységű beásást készítettek, ezt homogén, tömött sárga agyaggal döngölték be (illetve az alatta lévő esetleges korábbi mélyedésekbe is ez került), majd ebbe mélyítették magukat a vermeket. A nyilvánvalóan vízzáró réteggként működő agyagréteg alapján arra gondolhatunk, hogy a kádakban folyékony anyagot tároltak, néhány esetben, a régéztani megfigyelések alapján, az egymáshoz közel fekvő példányoknál összeköttetés is feltételezhető (ahogy az 59. helyiség gödreinél esetében létezett is, ld. lentebb). A vermek kialakítása, mérete, valamint jelentkezési szintje tökéletesen egybevág az épület délebbi, 59. helyiségében 2006-ban feltárt objektumokéval, amelyekben azonban még eredeti helyükön találtak a fabéletet, illetve Szilágyi János mészdarabokat (?) is dokumentált belőlük (SZILÁGYI 1950, 313–317; LÁNG 2007, 124–125). Mészdarabok egyébként a 6. helyiség egyik kádjából is kerültek elő, jelenlétének oka egyelőre ismeretlen. A vermek ilyen nagy területen, szabályos sorokban való kialakítása jelentősebb ipari funkcióra utal, amely esetünkben – figyelembe véve korábbi megfigyeléseinket is – elsősorban a szarvmegmunkálással, ill. bőrkikészítéssel függhet össze (ez utóbbi tevékenység valószínűsége éppen az ideai évben feltárt vermek nyomán erősödött fel). Az objektumokhoz tartozó rétegekből és egyéb beásásokból származó nagy mennyiségű állatsont és főleg marha szarvcsapok alátámasztják a fenti feltételezést.

Hasonló megoldásokkal (több, szisztematikusan elhelyezett áztatógödör) számtalan római kori település tímárműhelyében találkozhatunk, így pél-

unearthed in the ditch of the wall (e.g. hare and carp) suggest that one of the predecessors of room No. 9 might have also been used (also) for dining purposes. The dating of this phase is still determined only by observations in the other parts of the building and by relative chronological data, based on which it can be estimated to the first half of the AD 3rd century.

3. We found features from this period under the dwelling rooms that clearly had industrial functions, and which were originally organized in a relatively large space with no dividing walls (a courtyard?): a number of round vats were created under what were to become rooms No. 6, 7, and 9 and corridor B, at least in three north-south oriented lines (the traces of a total of seven vats were observed in the trial trenches). (Fig. 4) The fill of the cylindrical, originally 50 cm deep basins with a diameter of 1.5–1.7 m, was uniform with brick and clay pieces, charcoal and debris, which suggests that they were eliminated at the same time. Some of the basins were damaged during their later elimination with their walls collapsing (for example the ones in room No 7). They followed a unified system when creating the vats: first 60–80 cm deep pits were created over a relatively large surface. The pits were packed with yellow clay (this is how some earlier pits were also filled underneath) and then the vats were carved into the clay.

The clay layer obviously functioned as aquiclude, which suggests that the vats were used to store liquids. In some cases, the stratigraphic observations suggest that vats located close to each other were connected (as it happened in the case of the pits in room No. 59, see below). The pits corresponded almost perfectly to the features excavated in 2006 in room No. 59

dául Pompeiiben (Regio I/Insula V: LEGUILLOUX 2002, 272, 277–278), Saepinumban (LEGUILLOUX 2002, 50) vagy Vitudurumban (itt elsősorban inkább szarvázttatásra-puhításra lehet következtetni: HEDINGER–LEUZINGER 2003, 52–53; VAN DRIEL–MURRAY 2011, 72) (5. kép). Pannoniából egyelőre nem ismerünk hasonló objektumokat, bár Visy Zsolt Intercisából áztatómedencét és eszközöket közölt egy később üvegműhelyként is használt épületből (VISY 1977, 28–29). Újabbán a carnuntumi *legiotábor praetenturájában* feltárt, nyolc darab, késő római kori, nagyméretű, kerek, agyagtég-lával, ill. kővel körberakott konstrukcióit is cserzőgödörként értelmezik (GUGL 2009, 1409–1415; vitatja: VAN DRIEL–MURRAY 2011, 74). A bőr- és csontfeldolgozással foglalkozó szakirodalom a tímárműhelyek azonosításához alapvető kritériumnak tartja a szorosan és szabályosan elhelyezett, minimum három, hasonló formájú gödörből vagy medencéből álló konstrukciót, ezek az aquincumi épületnél jelen vannak (VAN DRIEL–MURRAY 2011, 72). A terület beépítése – az ipari objektumokon túl – egyelőre bizonytalan, valószínűbb, hogy nagyobb, összefüggő terek léteztek. Erre utalhat a 6. helyiség alatt, az egyik verem tőszomszédságában egy vele egykorú pillér jelenléte. Nincs kizárva, hogy a terület csak részben volt fedve ebben az időszakban. Ezt elsősorban a bőrfeldolgozással járó kellemetlen szagok miatt feltételezhetjük.

A 2015-ben feltárt vermek egységes, illetve az 59. helyiség vermeinek ettől elértő betöltése, majd az utóbbiak szisztematikus felszámolása (néhány esetben még a vermek tetejét is sárga agyagréteggel zárták le, mielőtt a padlófűtéses szobák kialakítása megtörtént volna) arra utalhat,

located more to the south as far as their formation, size and level of observation. In those ones, however, the wooden lining was still found in its original place, and János Szilágyi also documented the presence of some pieces of lime(?) in them (SZILÁGYI 1950, 313–317; LÁNG 2007, 124–125). Lime fragments were also found in one of the vats in room No. 6, but it is still unclear what they were doing there. The creation of vats in such a large area and in regular rows suggests a significant industrial function, which, in this case – taking into consideration our previous observations – might have been connected to horn working or leather tanning (the probability of this latter increased exactly because of the vats excavated this year). The large number of animal bones and especially of cattle horn cores support this hypothesis.

Similar solutions (several systematically arranged soaking vats) can be observed in tanneries at numerous Roman Period settlements, such as in Pompeii (Regio I/ Insula V: LEGUILLOUX 2002, 272, 277–278), in Saepinum (LEGUILLOUX 2002, 50) or in Vitudurum (here the function might have been primarily soaking and softening horn: HEDINGER – LEUZINGER 2003, 52–53; VAN DRIEL – MURRAY 2011, 72). (Fig. 5) We do not know of any similar features from Pannonia yet, although Zsolt Visy published a soaking basin and tools from Intercisa, from a building that was later used as a glass making workshop as well (VISY 1977, 28–29). More recently, eight large, round, Late Roman Period constructions lined with clay bricks or stones excavated in the praetentura of the legionary fortress in Carnuntum have also been interpreted as tanning pits (GUGL 2009, 1409–1415;

5. kép: Áztatógödör a 6. helyiségben, bontás közben
 Fig. 5: Soaking pit in room No. 6, during excavation

hogy a nagyipari méretekben működő műhelyt a korszak végén felszámolták (gazdasági okokból?), a vermet gondosan kitarították és lezárták (valószínűleg a szag miatt). A következő periódusban (2.) pedig már csak egy sokkal kisebb kapacitású műhelyben dolgoztak tovább (59. helyiség vermei), amely műhely az épület felhagyásáig használatban maradhatott. Elképzelhető az is, hogy a korábban több, különböző ipari tevékenységet űző műhely (enyvfőzés, szarv- és bőrkikészítés) gazdasági okokból leszűkítette működési körét. A korszakot az épület többi részének adatai alapján a 2. század vége – 3. század elejétől indíthatjuk.

4. A műhelyperiódust megelőző időszakra csak szórányos, mozaikszerű adataink vannak, az épületrész teljes területén ugyanis nem volt mód a korai fázisok vizsgálatára, a számtalan, megtartandó osztó- és fűtőcsatornafal és ép padlók miatt). A 6., 7. és 9. helyiség alatt előkerült észak–déli, illetve kelet–nyugati irányú falszakaszok már beépített területre utalnak, azonban nagyobb összefüggést nem

challenged by: VAN DRIEL–MURRAY 2011, 74). Constructions consisting of at least three, closely and systematically located, similarly shaped pits or vats are considered as a basic criterion to identify a tannery in scholarly literature dealing with leather and bone working; all these characterize the building in Aquincum (VAN DRIEL–MURRAY 2011, 72.).

It is still uncertain whether there was any other form of occupation in the area besides the industrial features. It is more probable that this area was characterized by large, continuous spaces. This is suggested by a pillar located under room No. 6, in the close vicinity of one of the pits and also contemporary with it. It cannot be excluded that the area was only partially covered in this period. This is primarily suggested because of the unpleasant odors characterizing the leather-making process.

The uniform fill of the vats excavated in 2015, and the fact that fill of the vats in room No. 59 was different, as well as the systematic elimination of the latter vats (in some cases the mouth of the vats

mutattak és hozzájuk tartozó járószi-
nteket sem figyelhettünk meg. Ez utóbbinak
részben az az oka, hogy a műhely kialakí-
tásakor ezeket a falakat visszabontották, a
hozzájuk tartozó rétegeket pedig a sárga
agyagos feltöltés miatt sokszor teljesen le-
borotválták. Feltehetően ehhez a korszak-
hoz sorolhatjuk a 7. helyiség alatt előke-
rült agyagtégla-fal részletet és egy kétszer
megújított, később szinte a felismerhetet-
lenségig elplanírozott sütőkemence mar-
adványait (6. kép). A korszakot egyelőre
– relatív módon – a 2. század utolsó ne-
gyede körüli, a markomann háborúk előtti
időszakra keltezhetjük.

5. Ehhez a periódushoz nagyon kevés
konkrét építkezés köthető, egyedül talán
a 9. helyiségben előkerült, kelet–nyugati
irányú, agyagba rakott kőfal említhető,
további összefüggések nélkül. Pontosabb
korszakhoz kapcsolása egyelőre bizonytalan
(2. század közepe?)

6. A területen a legkorábbi időszakot
planírozási rétegek jelzik, szinte minden
későbbi helyiség alatt. Ezek zöme feke-
tésbarna, agyagos, kevés agyag- és épület-

was even sealed with yellow clay before the
rooms with floor heating were established)
suggest that the workshop operating at an
industrial scale was closed down at the
end of the period (for economic reasons?).
The vats were carefully cleaned and closed
(probably because of the odor). In the fol-
lowing phase (No. 2) they continued pro-
duction in a much smaller scale workshop
(pits in room No. 59), which operated un-
til the time the building was abandoned.
It is also possible that the workshop that
previously covered a wide range of various
industrial activities (glue-making, horn
and leather-working) narrowed down its
activity for economic reasons. The begin-
ning of this phase can be dated to the end
of the AD 2nd – beginning of AD 3rd cen-
tury based on data from the other parts of
the building.

4. We have only sporadic, mosaic-like
data on the period before the workshop
phase, since we could not examine the
early phases over the entire area of the
building segment because of the numer-
ous dividing and heating channels, walls,

6. kép: Elplanírozott
sütőkemence
maradványa és
falrészlet a 7.
helyiségben
Fig. 6: Remains of a
levelled baking oven
and wall section in
room No. 7

7. kép: Az épületrészlet helyreállítás után
 Fig. 7: The building part after reconstruction

törmelékkel, sóderrel. A rétegekből állatsont- és kerámialeletek kerültek elő. Az épület délebbi helyiségei alatt tapasztaltak alapján itt is valószínű, hogy a korszak a település *vicus* periódusának idejéhez köthető (1. század utolsó negyede/vége), amikor ez a területrészt – vízenyőssége miatt – ekkor még beépítetlen volt, és csak a későbbi, folyamatos tereprendezésekkel, feltöltésekkel sikerült lakhatóvá tenni.

A feltárást követően ezt az épületrészletet a korábbi, Hajnóczy Gyula és Istvánfi Gyula által készített rekonstrukciós terv alapján, azt az új eredményekkel kiegészítve állítottuk helyre, illeszkedve az épület már látogatható déli feléhez. A helyreállítás az utolsó periódus időszakát tükrözi (7. kép).

Láng Orsolya

Irodalom/References:

GUGL 2009 • Gugl, C.: Carnuntensis scutaria (Not.Dign.Occ. IX,20). Archäologische Evidenz für spätantike Lederer-

and intact pavements that had to be preserved. North-south or east-west oriented wall sections found under rooms No. 6, 7, and 9 suggest that the area was already built in although they did not show any significant coherence and we could not observe any floor levels belonging to them. This latter phenomenon can partially be explained by the fact that the walls were demolished when the workshop was established, and the layers belonging to them were often completely trimmed away due to the yellow clayey fill. The detail of a clay brick wall found under room No. 7 can probably be attributed to this phase as well as the remains of a baking oven renovated twice and then levelled into a barely recognizable form (Fig. 6). The phase can be relatively dated to the period predating the Markomannic wars, around the last quarter of the AD 2nd century.

5. Only very few specific constructions can be connected to this phase. Probably only that east-west oriented stone wall laid in clay found in room No. 9 can be mentioned here, without any further con-

zeugung im *Legionslager Carnuntum*? In: Morillo, A. – Hanel, N. – Martín E. (eds.): *LIMES XX. Estudios sobre la Frontera Romana*. Vol III. Madrid 2009, 1405–1417.

HEDINGER–LEUZINGER 2003 • Hedinger, B. – Leuzinger, V.: *Tabula rasa – Les Helvètes et l’artisanat du bois*. Avanches 2003.

KUZSINSZKY 1891 • Kuzsinszky B.: *Az aquincumi amfiteátrum. Függelékül: két lakóház. Az 1890. és részben az 1891-ki papföldi ásatások*. *BudRég* 3 (1891) 83–139.

LÁNG 2007 • Láng O.: „Átriumos hoszszúház – lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén II. (“Strip house with an atrium-residence wing”: authentication excavation in the northeastern part of the Aquincum Civil Town II) *Aqfüz* 13 (2007) 117–128.

LÁNG 2008 • Láng O.: „Átriumos hoszszúház – lakótraktus”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén III. (“Strip house with an atrium-residence wing”: authentication excavation in the northeastern part of the Aquincum Civil Town III”). *Aqfüz* 14 (2008) 71–80.

LEGUILLOUX 2002 • Leguilloux, M.: *Techniques et équipements de la tannerie romaine: l’exemple de l’officina coriaria de Pompéi*. In: *Le travail du cuir de la préhistoire á nos jours. XXIIe rencontres internationales d’archéologie et d’histoire d’Antibes*. Antibes 2002, 267–282.

SZILÁGYI 1950 • Szilágyi J.: *Jelentés a Fővárosi Ókortörténeti (Aquincumi) Múzeum kutatásairól és szerzeményeiről az 1945-1948 évek folyamán*. *BudRég* 15 (1950) 303–321.

VAN DRIEL–MURRAY • 2011 Van Driel – Murray C.: *Are we missing something? The elusive tanneries of the Roman period*. In: Thomson, R. – Mould, Q. (eds.): *Leather tanneries. The archaeological evidence*. London 2011, 69–83.

text. Its connection to any specific periods is still uncertain (middle of the AD 2nd century?).

6. Levelling layers indicate the earliest phase in the territory under almost every room from the later phases. Most of these are blackish brown, clayey layers with a small amount of clay and building debris as well as gravel. The layers yielded animal bones and pottery. Based on what was observed under the rooms further to the south in the building, the phase can probably be connected to the vicus period of the settlement here as well (last quarter – end of the AD 1st century), when this part of the territory was still not occupied due to its marshy, waterlogged character; it made habitable only later with continuous landscaping and in-filling.

Following excavations, this building section was reconstructed based on an earlier design by Gyula Hajnóczi and Gyula Istvánfi but complemented with the new results and fit to the southern half of the building already open for the visitors. The reconstruction reflects the period of the last phase of the building (*Fig. 7*).

Orsolya Láng

Előzetes jelentés a karmelita épületegyüttesben 2015-ben végzett régészeti kutatásokról

(Budapest I. ker., Színház u. 1–11., hrsz.: 6458, 6459, 6460, 6515)

Preliminary report on archaeological research in the Carmelite building complex in 2015

(Budapest I, 1–11 Színház Street
Lrn.: 6458, 6459, 6460, 6515)

A budavári karmelita kolostor épületét a miniszterelnökség számára újíttják fel, ehhez kapcsolódóan az egykori Püspökkert területére egy új épület is épül. A megelőző régészeti feltárásokat 2014. szeptember 9-én kezdtük és több-kevesebb megszakítással előreláthatólag 2016 nyaráig tartanak. 2015-ben befejeztük a Püspökkertbe tervezett új épület területének, az Ellyps terasznak, valamint a Karmelita udvar és folyosó részleteinek feltárását.

Történeti szempontból a terület három egységre tagolódik. A legdélebbi részén áll az újkori karmelita templom, amelynek helyén a középkorban a ferencesek Szent János temploma állt. (Az egykori ferences kolostor helyén ma a Sándor-palota áll. Régészeti feltárását Altmann Júlia vezette 1994-96 között: ALTMANN 2002; KOVÁCS 2003).

A középső egység a jelenleg álló karmelita kolostor épülete, amely a 18. században épült fel, helyén a középkorban a Szapolyai-Werbőczy-palota, a 17. században pedig a budai pasák palotája állt. Ezek az épületek a városfalig nyúltak. Ettől északra, a Püspökkert területe a középkorban több telekre tagolódott, amelyen kisebb paloták, illetve házak álltak. Az írott adatokból néhány tulajdonos nevét is ismer-

The building of the Carmelite monastery is being renovated for the Office of the Prime Minister, and connected to this work, a new building is being built on the territory of the former Bishop's Garden (Püspökkert). We started the preventive excavations on 9 September, 2014. According to the plans they will continue until the summer of 2016 with breaks of varying lengths. In 2015, we finished the excavation of the territory of the new building in the Bishop's Garden, the Ellyps Terrace as well as some parts of the Carmelite courtyard and cloister.

Historically the territory consists of three parts. The early modern Carmelite church is located in the southernmost part which replaced the medieval Saint John Church of the Franciscan order. (Today the Sándor Palace occupies the site of the former Franciscan monastery. The archaeological research of the latter was carried out by Júlia Altmann between 1994 and 1996: ALTMANN 2002; KOVÁCS 2003).

The central part comprises the present building of the Carmelite monastery constructed in the 18th century. In the Middle Ages, the Szapolyai-Werbőczy Palace stood here, while later, in the 17th century, the palace of the pashas of Buda

1. kép: A püspökkerti feltárás

Fig. 1: Excavation in the Bishops Garden

jük, és olvashatunk a telkek felosztásáról is (VÉGH 2006, 139–147). Többször említik, hogy a várfalnak ezen a szakaszán állt egy torony, amelynek megközelíthetősége és védelmi szerepe az évszázadok során egyre korlátozottabbá vált. A tornyot annak a tulajdonosnak kellett volna karbantartania, akinek a telkének a végében helyezkedett el, azonban erre alig fordítottak figyelmet. Sőt annyira hozzáépítkeztek a toronyhoz, hogy annak megközelítése is egyre nehezebb volt (VÉGH 2006, 144–145).

A legnagyobb felületű feltárást ez utóbbi részen végezhetjük (1. kép). A 2014. évben végzett munkák során két olyan középkori pince került napvilágra, amelyek

were located in this area. These buildings extended to the city wall. To the north, the territory of the Bishop's Garden was divided into several plots in the Middle Ages, where small palaces or houses stood. Written sources even preserved the name of some owners as well as information on how the plots were divided (VÉGH 2006 139–147). The sources mention several times that a tower was located at this section of the city wall. Its accessibility and defensive role decreased gradually over the centuries. It would have been the task of the owner of the plot of land where the tower stood to maintain it in proper condition, but these owners cared little for it. What is more, their constructions came so

2. kép: A feltárt pince részlete a kőoszlopokkal
Fig. 2: The image of the cellar with stone pillars

a boltozata is megmaradt. A munkák folytatása során további hat pincére bukkantunk, amelynek földéme már beszakadt. Ezek közül négyet bizonyosan az altalajba vágtak (itt mészkőmálladék), oldalfalait később kezdték kőfállal megerősíteni. Több alkalommal egy pince területén is eltérő korú falazásokat figyelhettünk meg, egy helyen pedig a falazat elvált a földtől és leomlott. Egy másik esetben kőoszlopok támasztották meg a pince altalajba vágott földémét (2. kép). Több alkalommal találatunk arra utaló nyomot, hogy ezeknek az altalajba vágott pincéknek a földéme beszakadt.

A terület északi részén a pincék és épületfalak a Színház utcára merőlegesen he-

close to the tower that it became increasingly inaccessible (VÉGH 2006 139–147).

This was the area where the largest surface could be excavated (Fig. 1). Two medieval cellars with surviving vaulting were brought to light during works in 2014. In the following phases of the work we found six more cellars, but the vaulting of these had already been collapsed. Four of these were clearly cut into the subsoil (here weathered limestone). Only later were their side walls reinforced. Several times walls from various periods could be observed, even in the territory of a single cellar. In one instance the wall came away from the soil and collapsed. In another case, the vault of the cellar cut into

lyezkednek el, míg a délebbi részen azzal párhuzamosan. Ez utóbbiak sokkal kisebbek is, mint az északabbra elterülő épületek. Ezek alapján arra gondolhatunk, hogy a Haüy térképén (Wien–ÖStA, HHStA Hung. Fasc. 73/II. No. 25., 1687) látható kis köz már a középkorban kialakult és itt a telkek ehhez igazodtak. A felszínre került épületmaradványokból nagy pontossággal rekonstruálhatóvá válik a terület középkori telekkiosztása.

Az épített emlékek mellett jelentős mennyiségű lelet is felszínre került. Az egyes telkeken összesen háromféle műhely emlékeit tártuk fel: egy fém-, egy varga- és egy csonttárgyakat készítő műhely tárgyi anyaga került felszínre. A fémműhelyhez kötődő öntőformák, öntőtégelyek kerültek napvilágra. A varga egykori munkájához kapcsolódóan cipőket, bőrtöket és egy kaptafát őrzött meg egy 15. századi kút. A csontművességnek a műhelyhulladékát találtuk meg, számtalan olyan esztergált csontlapot, amelyekből a csontgombok vagy az olvasó szemek már hiányoznak.

Az egykori paloták területén arányai-ban sokkal kisebb felületű feltárára nyílt lehetőségünk. Egyes részleteit Gerő Győző kutatta az 1960-as években (GERŐ 1999; PAPP 2013). A karmelita kolostor udvarában két közműárokban, valamint kisebb felületeken a kolostor folyosóján tudtunk dolgozni. Ez utóbbi helyszínen Gerő Győző is végzett feltárást, az ő adataival együtt komolyabb lehetőségünk van a terület értelmezésére. Az udvarban nyitott árkok lehetőséget adtak a terület észak–déli és kelet–nyugati irányú „megszondázására”. Itt a középkori palota falainak részlete és néhány objektum került felszínre. Az udvar legdélebbi részét és a folyosói feltárási területet a középkori Szent János templomhoz északról kap-

the subsoil was supported by stone pillars (Fig. 2). We found several traces which suggested that the vaulting of these cellars cut into the subsoil had collapsed.

In the northern part of the territory, cellars and walls of the buildings were situated at right angles to Színház Street, while in the southern part they were oriented parallel to the street. These latter buildings are significantly smaller than the buildings located more to the north. Based on this size difference we can assume that the small alley depicted on the map by Haüy (Wien–ÖStA, HHStA Hung. Fasc. 73/II. No. 25., 1687) had already come into existence in the Middle Ages and here the plots were adjusted to it. The building remains that were brought to light permit the medieval plot system to be reconstructed with great accuracy.

In addition to the built remains, a significant number of finds were also unearthed. We found remains from three different workshops on the plots: the material remains of a metal-working workshop, another workshop producing bone objects, and a shoemaking workshop. Molds and melting pots were brought to light in the metal workshop. A 15th century well conserved shoes, pieces of leather and a last, all connected to the former shoemaker's activity. As far as bone-working is concerned, we found its production waste: numerous turned bone plates from which bone buttons or rosary beads had been cut out.

We could excavate a much smaller surface in the territory of the former palaces. Certain parts were researched by Győző Gerő in the 1960s (GERŐ 1999; PAPP 2013). We could work in two public utility trenches in the courtyard of the Carmelite monastery as well as in smaller surfaces

csolódó temető foglalja el (3. kép). Ezt a hódoltság korában már nem használták temetkezésre, egy helyen a sírok felett elhelyezkedő török kori vízvezetékcsövet és kövezett felületet is megfigyelhettük. A temetőt csak két török kori gödör vágta, így valószínűbb, hogy beépítetlen, udvar jellegű terület lehetett ebben az időszakban.

A középkori templomtól északra felszínre került ennek tornya is, amelyet a török korban bonottak vissza. Az ebből az időszakból származó írott források szerint a templom közelében felépített türbe mellett csorgókút működött (EVLIA 1985, 243–244; EVLIYÂ 2002, 145), minden

in the cloister. In the latter, Győző Gerő also carried out excavations; building on his results we now have a better chance to interpret the area. The trenches opened in the corridor provided an opportunity to research the territory with “test trenches” both in a north-south and in an east-west direction. Here, details of walls from the medieval palace were unearthed as well as a few other archaeological features. The southernmost part of the courtyard and the excavated area in the cloister were covered by the medieval cemetery connected to the medieval Saint John Church on its northern side (Fig. 3). This was no longer used for burial in the period of the Ot-

3. kép: A temető részlete

Fig. 3: A detail of the cemetery

4. kép: A kert maradványa
Fig. 4: Remains of the garden

bizonytalannal ennek ellátásához kapcsolódik az a két sorban lefektetett vízvezetékcső, amely a kolostorépület nyugati szárnyában került felszínre. Az egykori türbe épített maradványai egyelőre nem jelentkeztek.

A palotához kapcsolódik még az Ellyps terasz feltárása. Területén 2014-ben „szondák” készültek, amelyek a várfalmegtámasztás épülő szerkezetéhez kapcsolódtak. Később azonban lehetőségünk nyílt a bástya teljes területének feltárására. Ennek keretében csupán a török kori szintig mélyítettünk. Ennek oka, hogy ez alatt – a korábbi szondák eredményei alapján – középkori falak húzódtak ugyan, de a további mélyítés a jelen kivitelezés szempontjából újabb hasznos tereket nem eredményezett volna, csu-

toman Turkish occupation; we could observe the Ottoman-period water conduit pipe at a certain place located above the graves and also a surface paved with stone. Only two Ottoman Period pits were cut into the cemetery, so the area must have been a courtyard-like space with no buildings standing there at that time.

The tower of the medieval church, demolished during the Ottoman Turkish Period, stood to its north was also excavated. Written sources from this period write that a türbe was built near the church, close to which operated a wall fountain (EVLIA 1985, 243–244; EVLIYÂ 2002, 145). The two lines of water conduit pipes that came to light during excavations in the west-

pán újabb megoldandó problémákat vetett volna fel. Emellett a török kori szint olyan intakt és egységes volt, hogy tervezői és beruházói oldalról érdemesnek ítélték ennek megtartását. A kutatás során ugyanis török kori kert részlete került felszínre: ennek járószintje oszloptalapatokkal és lekövezett felülettel, továbbá egy csatorna került feltárássra (4. kép). A kerthez a palotából azon az úton lehetett lejutni, amelyet Gerő Győző tárt fel 1961-ben. A palotához képest a kert mélyebben helyezkedett el, járószintjét annak leégett kiomlott maradványai borították: vályogtéglák, összeolvadt tetőcserepek, hatszögletű padlótéglák. Ezt az omladékat az újkorban sem bolygatták meg, hanem a bástya területét feltöltötték, a keleti falát pedig felmagasították. Az omladék alapján az is egyértelműnek tűnik, hogy a pasák palotájának keleti szárnya favázis szerkezetű épület volt, amelynek falait vályogtéglából készítették és kúpcseréppel fedték, a padlót pedig mázatlan hatszögletű padlótéglákból alakították ki.

A palota területén viszonylag kevés objektum került felszínre, többnyire török koriak. Ezekből és a rétegekből is nivós tárgyak láttak napvilágot, szerencsés módon egy beszakadt földemű, földbe mélyített tárolóból ép edények kerültek *in situ* felszínre, a fölötté elhelyezkedő omladékban pedig a visszafoglaló háborúk korából származó arany pénzeket (6 db) találtunk. Egy másik hasonló építményt viszont (leletanyag szempontjából) üresen tártunk fel.

Összességében közel 3000 m²-t tártunk fel a budai vár eddig alig kutatott területén, amely több mint 400 láda leletanyagot eredményezett, közöttük csodálatos tárgyakkal, leletegyüttesekkel. Mindezek mellett roppant fontos hozadéka ennek a munkának, hogy több mint 50 évvel

ern wing of the cloister building probably served this wall fountain. No built remains of the former türbe have been found yet.

The excavation of the Ellyps Terrace was also connected to the palace. “Test-trenches” were opened in its territory in 2014 connected to the construction of the structure supporting the castle wall. Later, however, we had an opportunity to excavate the entire area of the bastion. In the framework of this research we proceeded only to the level of the Ottoman Turkish Period surface. The reason for this was that although – based on the observations in the earlier test trenches – there were some medieval walls underneath. Further deepening of the level would not have produced any useful spaces, only new problems to resolve. In addition, the Ottoman Turkish Period level was so intact and uniform that both the designer and the investor parties considered it worth keeping. A detail of an Ottoman Period garden was brought to light here during the excavation including its floor level with pillar bases, stone pavement and a channel (Fig. 4). The garden could be accessed from the palace through the road excavated by Győző Gerő in 1961. The garden was located at a lower level than the palace, its floor level was covered by the burned and collapsed remains of the building: adobe bricks, melted roof tiles, hexagonal floor tiles. This debris was not disturbed in the modern period either, but the territory of the bastion was filled and its eastern wall was raised. Based on the debris, the eastern wing of the pasha’s palace clearly seems to have been constructed with timber framing with walls of adobe bricks and a roof covered with conical tiles. The floor comprised unglazed hexagonal floor tiles.

ezelőtt lezajlott ásatási eredményeket tudunk kiegészíteni, újragondolni, és az akkor megkezdett munkákat folytatni.

Papp Adrienn

Irodalom/References:

ALTMANN 2002 • Altmann J.: A budavári ferences kolostor. Műemlékvédelem 46 (2002) 345–350.

EVLIA 1985 • Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660–1664. Az előszót és a szómagyarázatokat írta, a jegyzeteket átdolgozta Fodor Pál. Budapest, 1985.

EVLİYÂ 2002 • Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî: Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1457 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini. 6. Kitap. Haz. Seyyid Ali Kahraman–Yücel Dağlı. Istanbul 2002.

GERŐ 1999 • Gerő Gy.: The Residence of the Pasha's in Hungary and the recently discovered Pashasaray from Buda. In: Déroche, F (Ed.), Art Turc – Türkisch Art. 10th International Congress of Turkish Art – 10 Congrès international d'art turc. Actes–Proceedings. Genève, 1995. Genève 1999, 353–360.

KOVÁCS 2003 • Kovács E.: A budai ferences kolostor a török korban. TBM 31 (2003) 241–262.

PAPP 2013 • Papp A.: Rövid összefoglaló a budai pasák palotájáról. BudRég 46 (2013) 167–186.

VÉGH 2006 • Végh A.: Buda város középkori helyrajza I. Budapest 2006, 139–147.

Relatively few archaeological features were found on the territory of the palace, most of which dated from the Ottoman Turkish Period. These, as well as the layers yielded high-quality objects. Fortunately, intact in situ vessels were brought to light from a storage room cut into the earth. Its vault had collapsed. In the debris situated above the storage we found golden coins (six pieces) dating from the time of the re-conquering wars. Another similar construction, however, proved to be empty (in terms of finds) when it was excavated.

We excavated a total of 3000 m² in a territory of the Buda Castle that had hardly been researched before. During this time, we unearthed more than 400 boxes of finds including wonderful objects and assemblages. Another very important outcome of the work was that we could complement the results of excavations carried out more than 50 years before, re-consider those results, and continue the work started that time.

Adrienn Papp

Újabb kora bronzkori jelenségek Budafokon

(*Budapest XXII. ker., Hegyfok utca, hrsz.:
224858*)

A Budapesti Történeti Múzeum részéről 2015. június 15. és szeptember 11. között régészeti szakfelügyeleti munkát végeztünk a Budapest Komplex Integrált Szennyvízelvezetése Projekt (BKISZ) IV/1 részterületének kivitelezéséhez kapcsolódó gépi földmunkavégzés során a XXII. kerületi Hegyfok utcában. A szakfelügyelet keretén belül július 3. és szeptember 11. között két részletben (összesen 31 munkanapon át) régészeti feltárást végeztünk a területen.

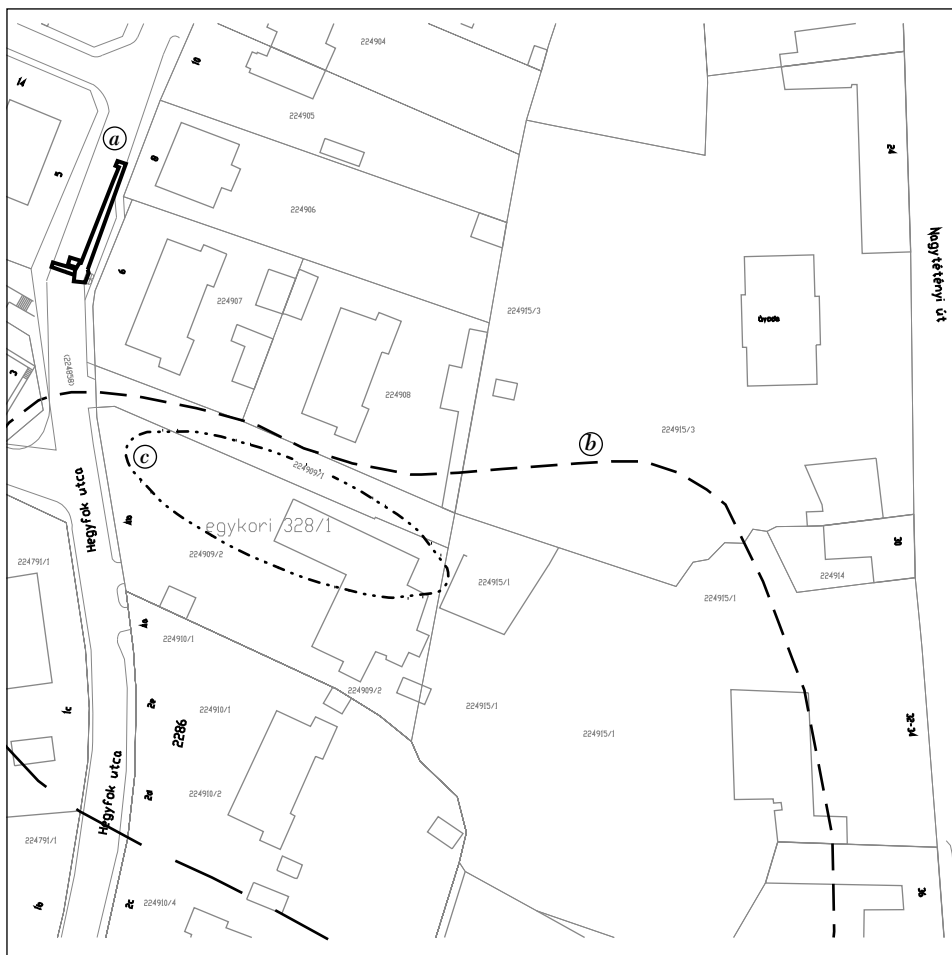
A már korábban is ismert lelőhely (SCHREIBER 1963) Budafok ún. Promontor (hegyfok) területén található 126 mBf magasságban. Promontor a Tétényi fennsík és a Duna találkozásánál található, a Duna völgye fölé kiugró hegyorr (CSONTOS 2010). A 11-12 millió éves szarmata mészkőre az Ős-Duna rakta le hordalékát és alakította ki IV. teraszát a pleisztocén idősebb szakaszában (PÉCSI 1959, 166, 19. ábra; CSONTOS 2010). Ezen a jól osztályozott kavicsból, homokból álló összleten telepedett meg a kora bronzkor embere. 1954-ben szintén csatornaépítés közben kerültek elő bronzkori gödrök a 328/1 helyrajzi számú telken (BTM Adattár: 312. B. IV.), ami a jelen-

New Early Bronze Age Phenomena in Budafok

(*Budapest XXII, Hegyfok Street, Lrn.:
224858*)

We carried out archaeological observations on behalf of the Budapest History Museum between June 15 and September 11, 2015 on Hegyfok Street, in District XXII, during the mechanical earth-moving connected to constructions in section IV/1 of the Budapest Complex Integrated Sewage Disposal Project's (BCISD) territory. We carried out archaeological excavations as well in the area within the framework of the observation work in two phases between June 3 and September 11 (a total of 31 working days).

The archaeological site was already known before (SCHREIBER 1963). It is situated on the so-called Promontory area in Budafok, at 126 m a.B.s. The Promontory is situated where the Danube reaches the Tétény Plateau; it is a summit protruding above the valley of the Danube (CSONTOS 2010). The primeval Danube deposited its sediment atop the 11-12-million-year-old Sarmatian limestone, shaping its terrace No. IV in the older phase of the Pleistocene (PÉCSI 1959, 166, Fig. 19; CSONTOS 2010). Early Bronze age populations settled on these beds of well-sorted pebble and sand. Bronze age pits were found here in 1954, also during sewage construction, on lot

1. kép: a) A 2015-ös ásatás alaprajza; b) az 1954-es ásatás lehetséges elhelyezkedése (HUNGARICA 2016 a, nyomán); c) a XXII. kerület 1959-es alapterve (HUNGARICANA 2016 b) alapján megrajzolt lelőhely-kiterjedés
 Fig. 1: a) Ground plan of the excavation in 2015; b) the possible location of the excavation in 1954 (after HUNGARICA 2016 a); c) the extension of the archaeological site drawn based over the basic plan of District XXII from 1959 (HUNGARICANA 2016 b)

legi 4/a (hrs.: 224909) számú telekkel feleltethető meg (1. kép).

2015-ben az első leletek a 6/b (hrs.: 224907) és a 4/a (hrs.: 224909) számú telkek közötti közterület (Hegyfok köz) és a Hegyfok utca kereszteződésében kerültek elő, a gerincevezeték nyomvonalá-

Lrn. 328/1 (BTM Data Repository: 312. B. IV.), which corresponds to present day lot 4/a (Lrn.: 224909). (Fig. 1)

In 2015, the first finds were discovered at the juncture of Hegyfok Street and the publicly owned land (Hegyfok Alley) between lots 6/b (Lrn.: 224907) and 4/a

2. kép: A szelvény alját és az őskori árok keleti oldalát jelentő agyagpadkasor

Fig. 2: The series of clay shoulders constituting the bottom of the trench and the eastern side of the prehistoric ditch

ban. Ezen a részen a korábbi csatorna-, gáz-, vízvezetékek erősen bolygatták a lelőhelyet. Innen északra, kb. a 6/b és a 6/c (ikerház) felénél kezdtük meg a feltárást. Ezen a részen az utca (és a gerincvezeték nyomvonala is) észak–északkeleti irányba tör meg. Ez az irányváltás tette azt lehetővé, hogy bolygatatlan rétegeket tárhassunk föl, ugyanis a régi csatorna-vezeték az ásandó közműárok nyomvonalát itt már nem zavarta meg. Ettől a ponttól a 8-as (hrsz.: 224906) házszerű telek déli végéig húzódott az első szelvény, mintegy 22 m hosszúságban és 100/130 cm szélességben. Ezen a részen augusztus 6-ig, 24 munkanapon keresztül folyt az első feltárási szakasz. Összesen 48 stratigráfiai egység került megkülönböztetésre, ezek közül csupán négy jelent őskori gödröt, az SE-számok zöme rétegeket jelöl. Szinte a teljes feltárt terület egy nagyobb objektum vagy jelenség részeként értelmezhető. Minden jel arra mutat, hogy egy hosszú és mély árok húzódott itt egykoron, amit a modern gerincvezeték nyomvonala egy

(Lm.: 224909), along the line of the sewage collector. Earlier sewage, gas, and water conduits had badly disturbed this part of the archaeological site. We started the excavation north of here, approximately at the half of lot 6/b and 6/c (a semi-detached house). This section of the street – as well as the line of the sewage collector – turns at an angle towards the north-northeast. This change in the orientation allowed us to excavate undisturbed layers, since the old sewage conduit did not disturb this area where the line of the public utility trench was to be established. The first archaeological trench started at this point and extended to the southern end of lot No. 8 (Lm.: 224906) along a total length of about 22 m and a width of 100/130 cm. The first phase of the excavation took in this section from August 6 and lasting 24 working days.

A total of 48 stratigraphic units could be distinguished, only four of which were prehistoric pits; most of the SU numbers indicated layers. Almost the entire excavated area can be interpreted as part of a

hosszabb szakaszon érintett. Legkevesebb 17-24 különböző réteget lehetett benne megkülönböztetni. Jellemzően állatcsont és jó minőségű kerámiaedények töredékei kerültek elő, kevés kagylóhéjjal és néhány csont-, ill. kőszkővel. A feltárás után még egy 16 m-es szakaszon északi irányba tovább ásták a csatorna árkát, azonban ott már semmilyen régészeti jelenség, vagy lelet nem került elő (Dr. Horváth László András folytatta a megfigyelést).

Az első szelvény rétegsoráról (4. kép) általában elmondható, hogy nagyjából a hegy természetes észak–déli lejtését követi, azonban kelet–nyugati irányba is kb. 20°-os dőlést mutat, ami a természetes lejtéssel ellentétes. Az átlagosan 40 cm vastag útburkolat és útalap alatt, az árok legmélyebb szakaszán, 3,1 m mélységig követték egymást a régészeti leleteket adó rétegek. A sötétebb humuszos, faszénpettyes, gyakran hamus rétegeket többször világos, agyagos, apróköves rétegek váltották. Utóbbiak természetes bemosódással magyarázhatók. Meghatározó jelenség volt a rétegsor középső szakaszán, egy átlagosan 30 cm vastag narancssárgás-vöröses égett réteg, amelybe két gödröt is beástak. Ez alatt nagy, bedobált kövekből, folyami görgetegekből álló réteg jelentkezett. Az árok alsó 80-120 cm-én aprókavicsos, homokos és agyagos rétegek domináltak. Ezek kapcsán is felmerül a természetes bemosódás kérdése. Az árok alja sárga agyag, amely lépcsőzetesen kelet–nyugati irányba lejt (2. kép). A szelvény északi vége felé folyamatosan csökken az árok mélysége és agyag helyett itt már a pleisztocén folyóterasz kavicsrétege tekinthető a legalsó szintnek (amely a felszínig felhúzódik). A rétegsor nyugat–keleti dőlése és a lépcsőzetesen mélyülő agyagpadka-sor arra utal, hogy az első szelvényben egy árok keleti

large feature or archaeological phenomenon. Every trace suggests that a long and deep ditch once ran along here which was affected by the line of the modern sewage collector over a relatively long section. At least 17-24 layers could be distinguished in it. Mostly animal bones and sherds of good-quality pottery were found, accompanied by a few mussel shells and some bone and stone tools. Following the excavation, the excavators continued to deepen the trench of the sewage collector 16 m further to the north, but no archaeological phenomena or finds were found there (the archaeological observation was carried out by Dr. László András Horváth).

The stratigraphic sequence in the first trench (Fig. 4) generally followed the natural north-south incline of the hillside, but displayed an approximately 20 degree slope to the east-west as well, against the direction of the natural inclination. Layers yielding archaeological finds ranged until a depth of 3.1 m in the deepest section of the ditch under the average 40 cm thick pavement and foundation of the road. The dark layers mixed with humus and charcoal speck alternated with several light, clayey layers containing small stones. These latter can be explained by natural illuviation. An approximately 30 cm thick orange-reddish burnt layer into which two pits were dug dominated the middle section of the stratigraphic sequence. Beneath this, a layer consisting of large stones, big pebbles from the river thrown into the ditch, was observed. Layers of small gravel, sand, and clay dominated the lowermost 80-120 cm of the ditch. The issue of natural illuviation can be raised in this case as well. The bottom of the ditch comprised yellow clay deepening step-like from east to west (Fig. 2). The depth of

északnyugat – kelet–délkelet) futott bele a korábbiba. A rétegsor nyugat–keleti lejtése, azaz az árok nyugati oldala, szépen kirajzolódott a kavicsos folyóteraszban és metszetben is jól látszódott. Ezen a részen több közmű erősen megbolygatta az *in situ* rétegeket, azonban egy kis „tortaszelet” alakú részen, ill. a vízgerinc alatt sikerült eredeti helyzetben fekvő rétegsort feltárnunk. A bekötés árkától északra még egy kisebb szelvényt nyitottunk, amelyben szintén elértük a vörössérgás égett réteget. A két szelvényben feltárt rétegsor jól illeszthető a korábbihoz és a leletanyag jellege sem tér el. Összefoglalva: a második ásatási helyszínen az árok nyugati oldalát és nyugat–keleti lejtésű rétegeit figyelhetjük meg egy kis szakaszon.

A régészeti jelenségek egy része (gödörök) és az előkerült leletek jól kapcsolhatók a Schreiber Rózsa-féle ásatás anyagához, azonban a lelőhely kiterjedéséről és jellegéről újabb adatokkal gazdagodtunk. Bár a régi feltárás pontos helyét nem tudtuk pontosan meghatározni, annyi bizonyos, hogy az ároktól keletre, tehát a Duna felé volt. Az árok funkciója kérdéses, akár agyag kitermelése is lehetett létrehozásának elsődleges célja. Schreiber Rózsa helyi kerámiaművességre utaló megjegyzései (SCHREIBER 1963) és az újonnan feltárt, lépcsőzetesen lefaragott (kitermelt?), valaha nyitott agyagréteg, ill. a vastagon átégett és több kisebb faszenes réteg megléte ezt látszik alátámasztani. Szilas Gábor hívta fel a figyelmemet az árok esetleges védelmi funkciójára, hiszen a lelőhely stratégiai helyen található: a Duna fölé magasodó Tétényi-fennsík a folyópartról nehezen közelíthető meg, meredek, talán már a bronzkorban is függőleges, a Duna által lepusztított (CSONTOS 2010) mészkőfallal határolt. Északról és délről szintén

vation started on September 1 and ended on September 11, 2015 (7 working days). During this period, we worked along the line of the connector pipe going to lot No. 5 (Lrn.: 224793; 470×100 cm, -220 cm) and in a smaller trench located north from this (210×130 cm, -220 cm). We distinguished further stratigraphic units to mark the 19 layer variations observed during the excavation. The new trench ran into the previous one at right angles (west-northwest – east-southeast). The west-east slope of the stratigraphic sequence, that is, the western side of the ditch, was easy to follow on the pebbly river terrace and it was clearly visible in the section wall too. In this section, a number of public utilities had badly disturbed the *in situ* layers, but we were able to excavate the stratigraphic sequence in its original position within a small “cake slice”-shaped segment and under the water collector. North of the ditch for the connector pipe we opened another, smaller trench, where we also reached the reddish yellow, burnt layer. The stratigraphic sequence excavated in the two trenches fit well with the previous one, Neither does the character of the find material differ. In sum, we could observe the western side of the ditch and its west-east sloping layers within a small section in the second excavation area.

Some of the archaeological features (pits) and the finds could be clearly connected to the results of the excavation carried out by Rózsa Schreiber. However, we acquired new data on the extension and character of the archaeological site. Though we were not able to determine the exact location of the earlier excavation, it was undoubtedly situated east of the ditch, in other words, towards the Danube. The function of the ditch is uncer-

meredek volt az út a platóra, csak keletről nyitott a terület, amelyet egy árokkal le lehetett keríteni. A két feltételezett funkció nemhogy kizárja, hanem kiegészítheti egymást. Az is elképzelhető, hogy egy időszakos vízmosás medrét hasznosították az őskori emberek. A vastag feltöltődés létrejöttének oka még így is magyarázatra szorul. A rétegek hosszan követik egymást, több gödröt és égett felületet is megfigyelhettünk, a természetes bemosódás csak bizonyos szakaszokon, időszakosan jelentkezhetett. Sajnos a környező település jelenségei szinte teljesen ismeretlenek előttünk, pedig ez nélkülözhetetlen lenne az értelmezéshez. A kulturális besorolást és a datálást illetően a leletanyag a jellegzetesebb darabok alapján és az 1954-es ásatás eredményeire alapozva (SCHREIBER 1963) a kora bronzkori Nagyrév-kultúra klasszikus/kései periódusába sorolható: kora bronzkor III/a (SCHREIBER 1984), ill. kora bronzkor II/b második fele – III/b, azaz Kr. e. 2200–1900 (REMÉNYI 2009) (5. kép). A további részletes anyagfeldolgozás finomíthat a jelenlegi képen, és talán az árok használati idejére is támpontot adhat.

E helyen mondunk köszönetet Bíró Józsefnek, a kivitelező DEPONATHOR Kft. vezetőjének, aki határtalan türelemmel és segítőkészséggel viseltetett irántunk, továbbá a Tóth családnak, akik felszerelésünk és a leletek biztonságos elhelyezéséről gondoskodtak az ásatás ideje alatt.

Kraus Dávid

Irodalom/References:

CSONTOS 2010 • Csontos L.: A Tétényi-fennsík és környezete. In: Palotai M.

5. kép: Két kis szalagfüllel ellátott palack alakú edény
Fig. 5: Bottle shaped vessel with two small straps handle on its shoulder

tain; it might also have been established primarily to quarry clay. This hypothesis is supported by the remarks of Rózsa Schreiber referring to local pottery production (SCHREIBER 1963) and by the newly excavated, formerly open clay layer carved (quarried?) in steps as well as by the thick burnt layer and the several thinner layers that contained charcoal flecks. Gábor Szilas directed my attention towards the possibility that the ditch might have had a defensive function. The archaeological site is located at a strategically favourable point: the Tétény Plateau rising above the Danube is difficult to approach from the riverside. It is bordered by a steep limestone wall eroded by the Danube that was perhaps already vertical in the Bronze Age (CSONTOS 2010). The road to the plateau was also steep from the north and

(főszerk.): Geológiai kirándulások Magyarország közepén. Budapest 2010, 14–25.
HUNGARICANA 2016 a • <http://maps.hungaricana.hu/hu/view/6600/?pg=0&b-box=31138%2C-33630%2C32894%2C-32299>. Letöltés: 2016. május.
HUNGARICANA 2016 b • <http://maps.hungaricana.hu/hu/view/8125/?pg=0&b-box=669%2C-4736%2C6580%2C-257>. Letöltés: 2016. május.
PÉCSI 1959 • Pécsi M.: Budapest természeti földrajza. Budapest 1959.
REMÉNYI 2009 • Reményi L.: A nagyrévi kultúra kulturális és kronológiai kérdései. *Tisicum* 19 (2009) 229–254.
SCHREIBER 1963 • Schreiber R.: Korabronzkori lakógödör Budafokon. *BudRég* 20 (1963) 223–240.
SCHREIBER 1984 • A korabronzkor időrendi kérdései Budapest környékén és a Tisza vidékén. *Chronologische Fragen der frühen Bronzezeit in der Umgebung von Budapest in der Theißgegend*. *BudRég* 26 (1984) 33–48.

from the south; the area was open only towards the east, so it could have been closed off with a ditch.

The two hypothetical functions do not exclude each other but may rather be complementary. It is also possible that prehistoric people utilized the bed of a temporary gully. However, it is still necessary to explain why the thick fill accumulated. One layer follows the other over an extended area, and we could observe several pits and burnt surfaces as well. Natural illuviation might have taken place only in certain sections and temporarily. Unfortunately, the features of the surrounding settlement are almost entirely unknown, though it would be essential to have some information for the interpretation. The find material, based on the characteristic pieces and the results of the excavation in 1954 (SCHREIBER 1963) can be dated to the classical/late period of the Early Bronze Age Nagyrév Culture as concerns its cultural grouping and dating: Early Bronze Age III/a (SCHREIBER 1984) and the second half of the Early Bronze Age II/b – III/b, that is, 2200–1900 BC (REMÉNYI 2009). (*Fig. 5*) Future detailed analysis of the finds might refine the present picture, and it might also provide a reference point to determine when the ditch was used.

We would like to thank József Bíró, head of the contractor DEPONATHOR Ltd., for his limitless patience and helpfulness towards us, and the Tóth family who provided secure storage place during the excavation for our equipment and the finds.

Dávid Kraus

Római kori és őskori lelőhelyek feltárása Nagytétényben

(Budapest XXII. ker., Hugonnai Vilma
utca – BKISZ 3/1 projekt)

2015. augusztusában régészeti szakfelügyeletet kezdett a Budapesti Történeli Múzeum Nagytétény területén a Kastélypark utca és a Hugonnai Vilma utca sarkánál a BKISZ csatornázási projekthez kapcsolódóan. A munkaterület Nagytétény városmagjának keleti zónáját érintette, ahonnan korábbi feltárásoknak köszönhetően, viszonylag pontos őskori, római- és középkori régészeti topográfiai adatokkal rendelkezünk (GALLUS 1936; TOMPA 1936; GESZTI 1960; FÜLEP 1968, 357; NAGY 1975; MRÁV 2008, 215). Itt húzódott Campona *auxiliáris* táborát körülvevő *vicus* keleti része, illetve annak egyik késő római temetője (1–3. kép).

Miután a régészeti szakfelügyelet – a várakozásoknak megfelelően – pozitív eredményt hozott, megelőző feltárássra került sor a Hugonnai Vilma utca teljes hosszában, a mintegy 200 m hosszú és 2 m széles közműárok vonalán szeptember közepe és december 21. között.

A feltárás során több régészeti korszak emlékei kerültek elő. Közülük a legkorábbi és egyben a legnagyobb leletanyagot a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia Zseliz időszakának telepészlete szolgáltatta. A következő, jelentősebb leletanyaggal reprezentált régészeti korszakot a római

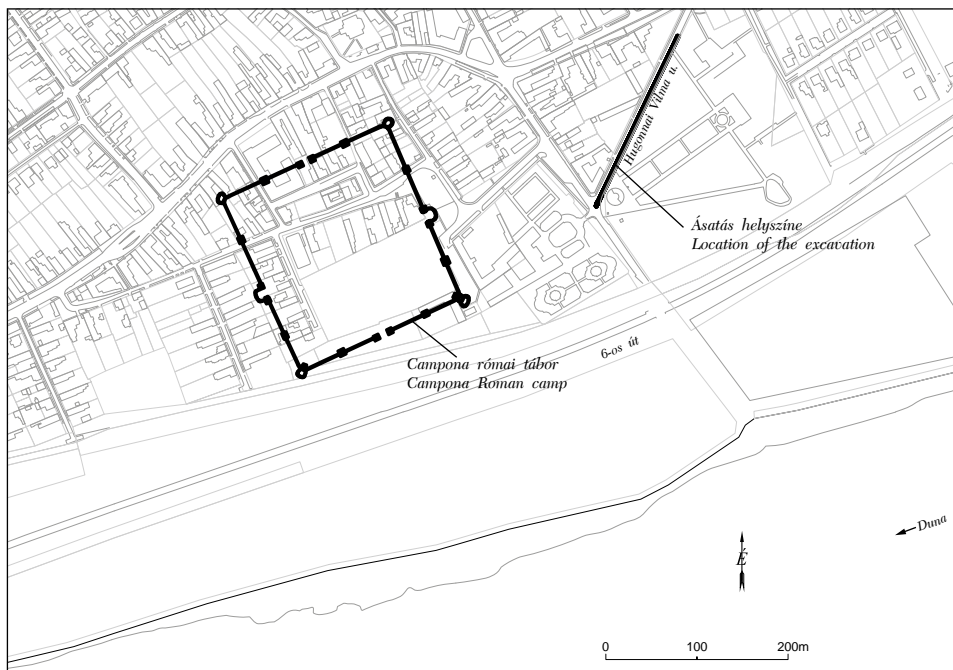
Excavation of Roman Period and Prehistoric sites in Nagytétény

(Budapest XXII, Hugonnai Vilma Street –
BCISD Project 3/1)

The Budapest History Museum started archaeological observations in August 2015 in the territory of Nagytétény, at the corner of Kastélypark Street and Hugonnai Vilma Street, connected to the Budapest Complex Integrated Sewage Disposal Project (BCISD). The work site affected the eastern zone of the town center of Nagytétény, from where we have relatively precise data concerning the archaeological topography of the prehistoric, Roman, and medieval periods (GALLUS 1936; TOMPA 1936; GESZTI 1960; FÜLEP 1968, 357; NAGY 1975; MRÁV 2008, 215). The eastern part of the *vicus* surrounding the auxiliary fortress of Campona was located here as well as one of its Late Roman Period cemeteries. (Figs. 1–3)

After archaeological observations – in accordance with expectations – produced positive results, preventive excavations were carried out along the entire length of Hugonnai Vilma Street, on the line of an approximately 200 m long and 2 m wide public utility trench, between mid-September and 21 December.

The excavation brought to light remains from several archaeological periods. The earliest and also the most numerous finds were produced by a settlement detail from

1. kép: Nagytétény, Campona római auxiliáris tábora és a Hugonnai Vilma utcai feltárás helyszínrajza
 Fig. 1: Ground plan of the Roman auxiliary camp at Nagytétény, Campona and the excavation site at Hugonnai Vilma St.

kor jelentette, ahol egyrészt az auxiliáris vicus 2–3. századi települési jelenségei, másrészt késő római temető sírjai kerültek elő. Végül, a középkort néhány 14–15. századra datálható gödör képviselte, meglehetősen gyér leletanyaggal.

Őskor

A terület legkorábbi települése a középső neolitikum idején létesült a lelőhelyen. A keskeny árokban feltárt jelenségek igen intenzív megtelepedésre utalnak ebben a korszakban; erről nemcsak a gödrök és gödörrészletek száma, hanem a jelentős mennyiségű leletanyag is tanúskodik. Az objektumok között, jelentősebb kiterjedésű komplexumok részletei mellett, egymás közelében több kerek gödrot teljes

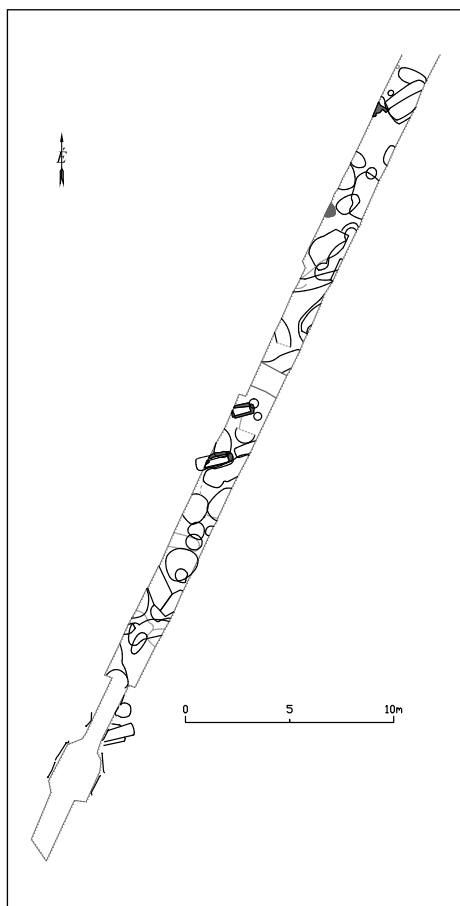
the Zseliz phase of the Transdanubian Linear Pottery Culture. The next epoch represented by a significant set of finds was the Roman Period, from which settlement features of the AD 2nd-3rd century auxiliary vicus and graves from the late Roman cemetery were unearthed. Finally, a few pits represented the Middle Ages. These finds were dated to the 14th-15th centuries, and were rather sparse..

Prehistoric Period

The earliest settlement in the area was established at the archaeological site and dates to the Middle Neolithic. The features excavated in the narrow ditch suggest the presence of a densely occupied settlement in this period. This occupation

egészében fel lehetett tární. Az egyik, 170 cm átmérővel rendelkező objektum erősen égéstermés, paticsrögös, betöltése a jelentős számú kerámiatöredék mellett több agyagnehezéket is tartalmazott. Az árokban megfigyelt néhány oszlogödör az egykori nagyméretű favázás épületek nyomait jelezheti.

A gödrökben megtalált leletanyag a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia (DVK)

2. kép: Hugonmai Vilma utca a feltárt régészeti jelenségekkel

Fig. 2: The revealed archaeological features at the Hugonmai Vilma St. excavation

is reflected not only by the number of pits and pit details, but also by the significant number of finds. The features, in addition to details of extensive complexes, included many round pits that could be entirely excavated. The fill of a feature with a diameter of 170 cm contained a large number of burned material and pieces of daub, a significant number of potsherds as well as some clay weights. The few postholes observed in the ditch may mark the traces of former large buildings with wooden frames.

The finds contained by the pits can be dated to the younger phase of the Transdanubian Linear Pottery Culture, the classical and late phases of the Zseliz Period (Fig. 4). Finds from certain features, however, attest that settlement already began in this area at the time of the Notenkopf pottery phase. We researched a nearby settlement occupying a similar chronological position in 2010-2011 at the Növény Street juncture of the M0 Ringroad (SZILAS-VIRÁG-BESZÉDES 2011; VIRÁG 2012), but we also know of similar site from District III, on Nánási Road (VIRÁG 2009).

Settlements of the Transdanubian Linear Pottery Culture in the territory of Budapest are located on loessy hilltops, in stream valleys and on terraces rising above the rivers. Features of the latest phase identified also in Nagytétény, however, appear more in settlements situated on terraces close to the Danube, the most significant of which is the long known and often mentioned, so-called Békásmegyér settlement situated close to Pünkösdfürdő (TOMPA 1936).

Traces of Neolithic occupation has long been recognized in the area of the Nagytétény castle. Vessels from a Zseliz

3. kép: Hugonmai Vilma utca, munkafotó az ásatási területről
Fig. 3: The excavation site at Hugonmai Vilma St.

fiatalabb szakaszába, a Zseliz időszak klasszikus és késői szakaszára keltezhető (4. kép). Egyes objektumok leletei azonban azt igazolják, hogy a megtelepedés ezen a területen már a kottafejes stílusú kerámia idején megkezdődhetett. Hasonló időtartamú települést a közelben 2010–2011-ben az M0 körgyűrű Növény utcai csomópontjában kutattunk (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011; VIRÁG 2012), de ismerünk ilyet a III. kerületből, a Nánási útról is (VIRÁG 2009).

A DVK településeit Budapest területén a Duna menti löszös dombháton, patak völgyekben és a folyóra néző teraszokon találjuk meg. A Nagytétényben is azonosított legkésőbbi fázis jelenségei azonban inkább a Duna közeli teraszokon

Period burial found in 1935 during the excavation of the northeastern tower of the Roman Period castrum, on the former market place (today Szent Flórián Square), are still among the frequently mentioned sites with many remains from these periods (GALLUS 1936; TOMPA 1936; NAGY 1975, etc.). Another settlement has also been mentioned several times in the literature (NAGY 1975, 48), the traces of which were registered in 1960 in the closed courtyard of the castle, when a slag storage was established connected to the cellar room (GESZTI 1960). Despite this information, only a relatively small scale excavation could take place in in 2015 contributing some relevant information concerning the Middle Neolithic

húzódó telepeken jelennek meg, amelyek közül a legjelentősebb az ugyancsak régóta ismert és sokat idézett, Pütkösdfürdő környékén található, ún. békásmegyeri település (TOMPA 1936).

Az újkőkori megtelepedés nyomai régóta ismertek a nagytétényi kastély környé-

occupation. The new results primarily affected the chronology of the younger phase of the Linear Pottery Culture: it could be demonstrated that the Neolithic occupation of the area started earlier in the Middle Neolithic than suggested by the previous research.

4. kép: DVK Zseliz időszakából származó festett edény töredéke
Fig. 4: Fragment of a painted vessel from the Zseliz period of the Transdanubian Linear Pottery Culture

kéről. A római *castrum* északkeleti saroktornyának feltárásakor az egykori piactéren (ma Szent Flórián tér) 1935-ben megtalált késő zselizi temetkezés edényeletei máig a korszak igen gyakran hivatkozott, kiemelkedő emlékei (GALLUS 1936; TOMPA 1936; NAGY 1975, stb.). Többször történt már említés településről is (NAGY 1975, 48), amelynek nyomait 1960-ban a kastély zárt udvarában, a pincetérhez kapcsolódó salaktároló létesítésekhez is regisztrálták (GESZTI 1960). Mindezek ellenére a kutatás csak a 2015-ben végzett kisebb feltárással tudott a középső neolitikus megtelepedéssel kapcsolatban értékelhető információkhoz jutni. Elsősorban a DVK fiatalabb szakaszának időrendjére nézve születtek új eredmények, amennyiben kimutathatóvá vált, hogy a terület újkőkori betelepülése a középső neolitikum idején már előbb elkezdődött, mint azt a korábbi kutatás eddig feltételezte.

A feltárás során felszínre került a késő rézkori Baden-kultúra emlékanyaga is. Az itt megtalált maradványok vélhetően ahhoz a jelentős kiterjedésű településhez tartoznak, amelynek nyomait a kastély környékén már több ízben is azonosítani lehetett. 1960-ban egy urnás, kőpakolásos temetkezésről is említés történik, amely a kastély zárt udvarában került elő (GESZTI 1960). A telep nyomait a kastély északi szárnyában létesített pinceterek kialakításakor is megtalálták (GESZTI 1964). Legutóbb 2011–2012-ben a Budapest–Tárnok vasútvonal felújításához kapcsolódó régészeti kutatás során, a Pohár utcánál kerültek elő a kultúra gazdag kerámialeletekkel jellemezhető gödrei (BESZÉDES–KOZMA–SZILAS–TEREI 2013).

A 2015-ben végzett kutatás jelentősen hozzájárult a korábban már ismeretes őskori települések topográfiájának, kiterje-

The excavation brought to light remains from the Late Copper Age Baden Culture as well. The finds presumably came from an extensive settlement, the traces of which had already been identified nearby the castle a number of times. In 1960, an urn burial with stone packing was also mentioned in the excavation report, unearthed in the closed courtyard of the castle (GESZTI 1960). Traces of the settlement were found when the cellar rooms were established in the northern wing of the castle (GESZTI 1964) as well. Pits from the culture characterized by rich pottery finds were most recently excavated on Pohár Street in 2011–2012, during archaeological research connected to the reconstruction of the Budapest–Tárnok railway line (BESZÉDES–KOZMA–SZILAS–TEREI 2013).

Research in 2015 also contributed significantly to our knowledge on the topography and extension of the previously known prehistoric settlements. The excavated ditch is fortunately located in the territory of the park in front of the castle, where the archaeological remains can still be conserved in an intact form. These circumstances permitted the archaeologists to accrue data with further research on the structure of the long known Neolithic and Late Copper Age settlements as well. (Zs. M. V.)

Roman Period

Remains from the Roman Period can be divided into two distinct phases in terms of their chronology and also concerning their function: the period of the auxiliary *vicus*, the settlement features of which were found almost along the entire section of the line even if in varying density, and the period of the Late Roman cemetery,

désének megismeréséhez is. A feltárt árok szerencsés módon a kastély előtti park területén helyezkedik el, ahol a maradványok még érintetlen állapotban lehetnek. Ez a körülmény lehetőséget kínál arra, hogy további kutatásokkal a régóta ismert újkőkori és késő rézkori települések szerkezetére is adatokat nyerhessünk. (M. V. Zs.)

Római kor

A feltárás során előkerült római kori emlékeket időrendileg és egyben funkcionálisan is két eltérő periódusra oszthatjuk; egyrészt az auxiliáris *vicus* időszakára, amelynek települési objektumai eltérő intenzitással ugyan, de csaknem a teljes nyomvonal-szakaszon előkerültek és a késő római temető periódusára, amelynek hantolások sírjai a Hugonnai Vilma utca nyugati (vagyis a katonai tábor felé eső) részén csoportosultak korábbi római és őskori jelenségeket vágva.

A római *vicus* előkerült telepjelenségeit a 2–3. századra keltezhető, főként gazdasági rendeltetésű gödrök, árkok, árokrendszerek és egy kút alkotta. Kőfalas építmény nem került elő és a katonai tábor *porta principalis dextrája* felől Aquincum irányába futó, kövezett vagy sóderes útnak sem találtuk nyomát.

Kiterjedtebb felületek kutatására, így alaprajzi összefüggések megtételére a közműárkok keskeny volta miatt nem volt lehetőség, de az megállapítható volt, hogy a település nyomai a Hugonnai Vilma utca vonalában csaknem végig a Nagytétényi úti kereszteződésig húzódnak.

Több más *limes*menti katonai táborhoz hasonlóan Campona esetében is megfigyelhető, hogy a *vicus* lakott területe a 4. század közepére jelentősen összezsugorodott, a civil lakosság jórészt betelepült a tábor védelmet nyújtó falai közé (KO-

the inhumation burials of which clustered on the western part of Hugonnai Vilma Street (that is, on the part closer to the military fortress), cut into earlier Roman Period and prehistoric phenomena.

Settlement features unearthed from the Roman *vicus* were mostly work related pits, ditches, ditch systems and a well, which could be dated to the AD 2nd-3rd centuries. No stone walls from any construction were found, and we could not identify any traces of the road covered with stone (or gravel?) that ran from the *porta principalis dextra* of the military fortress towards Aquincum.

We had no chance to research extensive surfaces, or draw any conclusions on the structure of the ground plan due to the small width of the public utility trench. However, we could observe that the remains of the settlement extend almost all along the line of Hugonnai Vilma Street, to the juncture with Nagytétényi Road. Similarly to a number of other military fortresses along the *limes*, it can also be observed at Campona that the inhabited area of the *vicus* decreased significantly by the AD mid-4th century, and the majority of the civilian population had moved to the area protected by the walls of the fort (KOVÁCS 1999, 166). As a result of this reduction in size and change in location the cemetery zones also moved “closer”, towards the fortress. In the case of Campona, we know of three territorially distinct Late Roman Period cemeteries based on data from previous rescue excavations (for a summary, see MRÁV 2008, 215). Of these cemeteries, our excavation on Hugonnai Vilma Street affected the territory of the eastern cemetery, which has the highest number of graves.

VÁCS 1999, 166). Ennek következményeként a temetkezési övezetek is „beljebb” húzódtak a tábor felé. Campona esetében korábbi ásátások leletmentések adatai alapján három, területileg elkülönülő késő római temetőt ismerünk (összefoglalóan lásd: MRÁV 2008, 215). A Hugonnai Vilma utcai feltárásunk ezek közül a legnagyobb sírszámú, keleti temető területét érintette.

Munkánk során összesen kilenc, csoportokban előkerült késő római temetkezést sikerült feltárnunk, amelyek közül sajnos négyet a kivitelezői gépi földmunka előzetesen már részben tönkretett.

A kilenc sír mindegyike hantolámos („csontvázas”) temetkezés volt, amelyeket egy kivételtől eltekintve kisebb-nagyobb mértékben kiraboltak még a római kor folyamán. A 4. századra jellemző sírtípusok közül egyaránt jelentkeztek téglasírok és a főként kőlapokból összeállított kőládásírok, ezenkívül két-két esetben padkás sírt és szimpla földsírt határozhattunk meg. A sírok tájolása egységesen nyugat-keleti, pontosabban a fő égtájaktól kissé eltérve északkelet-délnyugati irányú volt.

A leletanyagot tekintve összességében inkább szegényesnek bizonyultak az előkerült sírok, amelynek oka – legalábbis részben – a nagyfokú bolygatottságban, rablásokban keresendő. Főként bronz karperecek, üvegpaszta gyöngyök, érmek tettek ki a mellékleteket, de előkerült besimított díszű korsó és nyakláncapocs is. Egy lelet azonban kiemelkedik a mellékletek sorából.

Az SE-033 jelű, kb. másfél éves gyermek csontvázat tartalmazó, részben bolygatott téglasírból került elő egy csiszolt, vadászjelenettel díszített, halványzöld üvegtál töredéke (5–7. képek). A lábészhez helyezett, lapos üvegtálnak kicsivel több mint a

We could excavate a total of nine Roman Period burials located in clusters. Four of the graves were unfortunately already partly destroyed during mechanized excavation work by the contractor.

All nine graves were inhumations (uncremated) burials, and all but one had already been disturbed to varying extents during the Roman Period. Of the grave types characteristic for the AD 4th century, we could observe brick graves as well as stone casket graves created mostly from stone slabs; in two cases, we could identify graves fitted with benches and in further two cases simple earth graves. The graves had a uniform west-east orientation, more precisely northeast-southwest, slightly deviating from the main directions of the compass.

Concerning the finds, the excavated graves proved to be rather poor, the reason for which can be identified – at least partly – as connected to the large degree of disturbance and looting. The grave goods mostly included bronze bracelets, frit beads, and coins, but we also found a jug with burnished decoration and the clasp of a necklace. There was, however, one especially significant piece among the grave goods, so it is probably worthwhile presenting it in greater detail.

A fragment of a light green glass bowl decorated with an incised hunting scene was unearthed from the partly disturbed brick grave labelled as SU-033 that contained the skeleton of an approximately one-and-a-half-year-old child (Figs 5–7). A bit more than half of the shallow glass bowl was placed in the grave, near the feet. It can be stated with certainty that the glass bowl did not break when the grave was disturbed or due to some post-burial event. The mourners placed half the bowl

fele került a sírba. Biztonsággal kijelenthető, hogy nem a sír bolygatása és nem is más utólagos esemény során tört el az üvegtál, hanem a temetés során már eleve csupán az egyik felét helyezték az elhunyt mellé. Az üvegtálra helyezve három darabból álló bronz éremmeléklet került elő, Philippus Arabs 244 és 249 között, Constantius Gallus 351 és 354 között, valamint Iulianus caesar 355 és 361 között vert érmeivel (8. kép). A sírföldből ezenkívül sötétkék üvegpaszta gyöngyök és emailberakás nyomait mutató bronz nyakláncapocs került elő.

Az ívelt oldalú, gömbszerű, Isings 116-os formájú (ISINGS 1957, 143) üvegtál külső oldalán lovon ülő vadászt ábrázoltak, amint két vadászkuttyója segítségével egy szarvast vesz üldözőbe. A köpenyt és

next to the deceased at the time of the funeral. A provision for the afterlife composed of three bronze coins was found placed on the glass bowl including a coin of Philip the Arab minted between 244 and 249 AD, one of Constantius Gallus from between 351 and 354 AD, and one issued by Julian from between 355 and 361 AD (Fig. 8) In addition to these coins, dark blue frit beads and a bronze necklace clasp displaying traces of enamel inlay decoration were found in the grave fill.

A horse riding hunter chasing a deer and assisted by his two hounds was depicted on the exterior side of the spherical bowl with a curved wall. The shape of the bowl can be classified as Isings 116 (ISINGS 1957, 143). The hunter, wearing

5. kép: Az SE-033 jelű sír fotója
Fig. 5: Grave No. SE-033

6. kép: Üvegtál az SE-033 jelű sírból
 Fig. 6: Glass bowl from Grave No. SE-033

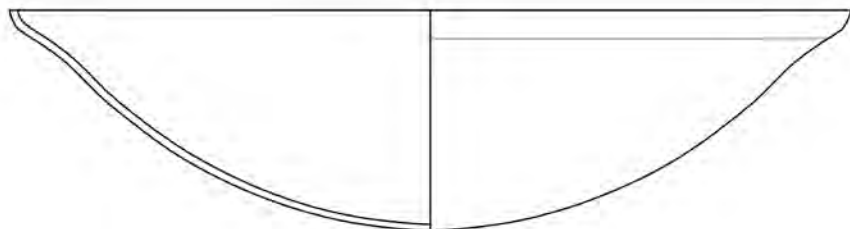
deréktájon csattal megkötött, tunikaszerű ruházatot viselő vadász felemelt jobbával dobó mozdulatot végez, amely a szarvas hátába fúródott lándzsa ábrázolásával nyer értelmet. Az állatfigurák kontúrajait eltérő irányú vonalkázással egészítették ki, némi térbeliséget adva ezáltal a jelenetnek. Ugyancsak a térbeliség érzékeltesítését szolgálta, hogy minden állatfigura alatt földvonalat, továbbá közöttük térkitöltő motívumként fűcsomókat ábrázoltak.

Az edény peremén egy körbefutó jókívánság egyetlen szava; „VINCAS” maradt meg, amelyet ugyancsak csiszolt technikával készítettek el. Előtte és utána egy-egy háromszögformájú interpunctio szerepel.

a mantle and a tunic-like garment fixed with a buckle at the waist, makes a throwing gesture with his raised right hand, which can be interpreted when combined with the depiction of a spear piercing the back of the deer. The contours of the animal figures were complemented with differently oriented hatching, which provided the scene with some spatial illusion. The surface of the ground was represented by a line under each animal figure with tussocks as ornamental motifs between them, which also served to support the illusion of space.

Only one word, “VINCAS” survived from a felicitation that was inscribed around the mouth of the vessel, also produced with an incised technique. A tri-

Bp. XXII. Nagytétény,
Hugonnay V. u.,
BKISZ 3/1, SE033
rajz: Lajtos Tamás

0

10cm

7. kép: Rajz az üvegtálról (Lajtos Tamás rajza)
Fig. 7: Drawing of the glass bowl (by Tamás Lajtos)

8. kép: Az üvegtálra helyezett érmek
Fig. 8: Coins found in the glass bowl

A vadászjelenetes üvegtál nyilvánvalóan import termék, amelynek legpontosabb párhuzamait a közép-Rajna-vidéken találjuk meg. Közülük az egyik analógiát a Koblenz mellől, Mayenből előkerült vadászatjelenetes üvegtál jelenti, amely mind formáját (Isings 116), mind figurális díszítésének tematikáját és kivitelezési, technikai sajátosságait tekintve szoros kapcsolatban áll a nagytétényi üvegtállal (FREMERSDORF 1967, 161, Taf. 210).

A mayeni üvegek előállításának helyéről nincs teljesen elfogadott álláspont a kutatásban, egyesek a helyi üvegekészítés mellett érvelnek, míg mások szerint az itt felbukkanó üvegeket a kölni késő római üveggyártási központhoz kell kötni (összefoglalóan: GRÜNEWALD 2011, 185).

A másik, talán pontosabb párhuzam a Mayentől keletre fekvő (tehát ugyancsak

angular interpunction was inserted both before and after the word.

The glass bowl with a hunting scene is obviously an imported product; its most precise analogies can be found in the Middle Rhine Valley. One of the analogies is represented by a glass bowl with a hunting scene found in Mayen near Koblenz, which is a close analogy to the glass bowl from Nagytétény in terms of its form (Isings 116), the theme of its figural decoration, and the characteristics of the execution and technical production (FREMERSDORF 1967, 161, Taf. 210).

Scholarship has not reached a consensus yet concerning the production place of the glass pieces from Mayen. Some scholars argue for local glass production, while others connect the glass objects found here to the Late Roman

közép-Rajna-vidéki) Andernachból került elő (FREMERSDORF 1967, 164, Taf. 216). Az andernachi tál figurális díszítésében mutatkozó, a nagytétényivel még az apróbb részletekben is egyezést mutató jelenségek (pl.: földvonalak azonos ábrázolása, az állatfiguráknál hosszúkás, elvékonyodó pofa, a szemek jelzése csupán egyetlen karika stb.) alapján nem tartom lehetetlennek, hogy egyazon műhely azonos időszakban készült terméke lenne a két üvegtál. A jóval töredékesebb, de a nagytétényivel egyező módon és stílusban vadászatjelenetet ábrázoló üvegtál a peremén körbefutó „V(I)NCA(S CVM T)VIS” jókívánság miatt érdemel további figyelmet. Ennek alapján a nagytétényi darab töredékes köriratát is hasonlóan egészíthetjük ki.

A nagytétényi üvegtálat a sírból előkerült egyéb leletek (főként érmek) és a Rajna-vidéki párhuzamok alapján a 4. század utolsó harmadára, a Hugonnai Vilma utcában munkánk során feltárt temető-részletet pedig a 4. század második felére keltezhetjük. (B. J.)

Beszédes József – M. Virág Zsuzsanna

Period glass production center in Cologne (GRÜNEWALD 2011, 185).

Another, maybe closer analogy was found in Andernach located east of Mayern (so also in the Middle Rhine Valley). Based on the features characterizing the figural decoration of the bowl from Andernach that correspond to the piece from Nagytétény even in the smallest details (e.g. the similar representation of the ground level, the elongated, tapered form of the muzzle of the animal figures, a single circle marking the eyes, etc.) suggest that the two glass bowls may have been produced by the same workshop in the same period (FREMERSDORF 1967, 164, Taf. 216). The much more fragmentary glass bowl with a a hunting scene similarly and also in a similar style as the piece from Nagytétény deserves further attention due to the “V(I)NCA(S CVM T)VIS” felicitation running around its rim. Based on this piece, we can similarly reconstruct the fragmentary inscription on the piece from Nagytétény as well.

The glass bowl from Nagytétény can be dated to the last third of the AD 4th century based on the other finds found in the grave (mostly coins) and with the help of the analogies from the Rhine Valley, while the cemetery detail excavated in Hugonnai Vilma Street can be dated to the second half of the AD 4th century. (J. B.)

József Beszédes – Zsuzsanna M. Virág

Irodalom / References:

- BESZÉDES–KOZMA–SZILAS–TEREI 2013 • Beszédes J. – Kozma A. – Szilas G. – Terei Gy.: Régészeti munkák a Budapest-Tárnok vasútvonal felújításának fővárosi szakaszán 2011-2012-ben (Archaeological work in the Budapest section of the reconstruction of the Budapest-Tárnok railroad in 2011-2012). *Aqfűz* 19 (2013) 89–107.
- FREMERSDORF 1967 • Fremersdorf F.: Die römischen Gläser mit Schliff, Bemalung und Goldauflagen aus Köln. Köln 1967.
- FÜLEP 1968 • Fülep, F.: Campona. *RE Supplementland* 11. Stuttgart 1968, 357–368.
- GALLUS 1936 • Gallus S.: A nagytétényi neolithikus sír. *ArchÉrt* 49 (1936), 85–86.
- GESZTI 1960 • M. Geszti Eszter: Budapest XXII., Nagytétény. Az 1960. év régészeti kutatásai. *RégFűz Ser. I.* 14 (1960) 5.
- GESZTI 1964 • Geszti E.: Budapest, XXII., Nagytétény. Az 1963. év régészeti kutatásai. *RégFűz Ser. I.* 14. (1964) 30.
- GRÜNEWALD 2011 • Grünwald M.: Die römischen Gräberfelder von Mayen. *Monographien des RGZM. Band 96.1.* Mainz 2011.
- ISINGS 1957 • Isings C.: Roman Glass from dated Finds. Groningen-Djakarta 1957.
- KOVÁCS 1999 • Kovács P.: Vicus és castellum kapcsolata az alsó-pannoniai limes mentén. *Studia Classica-Series Historica I.* Piliscsaba 1999.
- MRÁV 2008 • Mráv Zs.: Közöletlen római szarkofág leletek a Magyar Nemzeti Múzeumban I. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2008, 191–228.
- NAGY 1975 • Nagy T.: Budapest története az őskortól a honfoglalásig. In: Nagy T., Györffy Gy., Gerevich L.: Az őskortól az Árpád-kor végéig. Budapest története I. Akadémiai Kiadó. Budapest 1975.
- SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011 • Szilas G. – M. Virág Zs. – Beszédes J.: Középső újkőkori, késő avar telepnyomok és a limesút részlete az M0 autótút Budatétény-Növény utcai csomópontjának feltárásán (Middle Neolithic, Late Avar settlement traces and a segment of the limes road from the excavation of the Budatétény-Növény Street junction of the M0 motorway). *Aqfűz* 17 (2011) 87–112.
- TOMPA 1936 • Tompa F.: Budapest őskora. *TBM* 4 (1936) 1–17.
- VIRÁG 2009 • M. Virág Zs.: Újkőkori és középső rézkori települések maradványai a Nánási úton (Remains of Neolithic and Copper Age settlements in Nánási Road). *Aqfűz* 15 (2009) 97–109.

Többkorszakos lelőhely feltárása a Városliget peremén

(Budapest XIII. ker., Szabolcs u. 33., hrsz.: 28056)

A Magyar Nemzeti Múzeum Örökségvédelmi Központ (MNM-NÖK) megbízásából a Budapesti Történeti Múzeum Ős- és Népvándorlás kori Osztálya Szilas Gábor vezetésével 2014-ben végzett próbafeltárást az egykori kórház területén. Munkájuk nyomán egy eddig még nem ismert avar kori, és a szórványleletek alapján egy korábbi, feltételezhetően a késő vaskori idősakra datálható, lelőhelyet sikerült regisztrálni (SZILAS 2015, 137–138). A próbafeltárás eredményeit a Forster Központ által elkészített Előzetes Régészeti Dokumentációban (ERD) rögzítették, és kijelölték a megelőző feltárás területét, ill. az építkezést megelőző épületbontások megfigyelési paramétereit.

A feltárást a létesítendő Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központ (OMRRK) területén 2015. november 2-án kezdtük meg a terület középső részén, két lebontott, egy megmaradó és egy bontásra váró épület közötti területen. Az általunk megnyitott 1. számú szelvény mélyítése során mi is tapasztaltuk a korábbi próbafeltárás során is jelentkező akadályokat. Az eredetileg kijelölt szelvény északnyugati szelvényfalától ugyanis csupán egy méterrel beljebb kezdhettük meg a munkát, az ott futó élő nagyfeszültségű vezeték miatt.

Excavation of a multi-period site next to the City Park

(Budapest XIII, 33 Szabolcs Street, Lrn.: 28056)

The Budapest History Museum's Prehistoric and Migration Period Department carried out a test excavation in the territory of the former hospital in 2014, commissioned by the Hungarian National Museum National Heritage Protection Centre (MNM-NÖK), supervised by Gábor Szilas. As a result of their work, a previously unknown Avar Period and, based on some stray finds, an earlier site could be identified as well, the latter probably dating to the Late Iron Age (SZILAS 2015, 137–138). The results of the test excavation were registered in the Preliminary Archaeological Documentation (ERD) prepared by the Forster Center, and the area of preventive excavation was designated as well as the parameters for the observations when the building was demolished prior to the construction work.

The excavation on the territory of the future National Museum Restoration and Storage Centre (OMRRK) was started on November 2, 2015, in the central part of the area bordered by two demolished buildings, a third one to be preserved, and a fourth one to be destroyed. We also experienced the same obstacles encountered during the test excavations when excavating trench No. 1. We could start the

A szelvény északnyugati fele ettől függetlenül régészetileg negatívnak bizonyult a sokszor egymást is keresztező közműárkok és távhő csatornák miatt (1. kép).

A szelvény középső, és délkeleti részén azonban egy korábban elbontott épület téglá és beton alapfalai között –80–90 cm mélységben (~ 104,5 mBf) sikerült termett talajt és régészeti objektumokat találnunk.

Az összesen 16 statigrafiai egységből 11 régészeti objektumnak, egy újkori beásásnak, míg a további négy, recens közműárknak és hálalpnak minősült. A gödrök többsége sekély gödöralj volt, amelyek felsőbb rétegeit elpusztíthatták az újkori bolygatások. Bontásukból kevés, többnyire jellegtelen őskori kerámiatöredék került elő. Ellenben az SE 3-7-15-16. számú objektumok jelen pillanatban még nem értelmezhető, egymásba fonódó egységet alkottak, amelyeket kétség kívül közel azonos időben ástak ki.

Az 1. szelvény legjelentősebb objektuma az SE 8. számú gödör volt. A három újkori alapfal közé szorult, bolygatott gödör bontása során ugyanis egyértelművé vált, hogy leletanyaga a Budapest területén több mint 40 lelőhelyről ismert (ENDRŐDI 2004, 12) késő rézkori Baden-kultúra körébe sorolható. Bontásából a korábbiakhoz képest nagy mennyiségű, jellegzetes késő rézkori kerámiatöredék mellett egy csiszolt csontgyöngy is előkerült. A gödör érdekességét azonban kétségtelen datálhatósága mellett a belőle előkerülő, igazán nagy mennyiségűnek mondható, mintegy 50 kilónyi dunai Unio kagylóhéj-maradványok adják (2. kép). Ilyen elfogyasztott kagylómaradványokat a második szelvény gödreiben is találtunk.

A 2. szelvény mélyítése során hamar kiderült, hogy az előzőnél jóval magasabban

work only one meter from the originally designated section wall because of the high-voltage electric cable running there. Still, the northwestern part of the trench proved to be empty from the archaeological point of view due to the public utility trenches and central heating conduits that often crossed each other (Fig. 1).

In the central and southeastern part of the trench, however, we found undisturbed soil as well as archaeological features between the brick and concrete foundation walls of a previously demolished building, at a depth of –80–90 cm (~ 104.5 m a.B.s.).

Eleven of the sixteen stratigraphic units proved to be archaeological features. One was a modern pit and four were modern public utility trenches and house foundations. Most of the pits were represented by shallow pit bottoms, the upper parts of which had been destroyed by modern disturbances. Their excavation produced a few, mostly noncharacteristic prehistoric potsherds. In contrast with these pits, features SU 3, 7, 15, and 16 constituted an interwoven unit. Its interpretation is not yet clear although this feature was no doubt created approximately at the same time.

The most significant feature in trench No. 1 was pit SU 8. During the excavation of the disturbed pit squeezed between three modern foundation walls, it became clear that its finds date to the Late Copper Age Baden Culture known from more than forty archaeological sites in the territory of Budapest (ENDRŐDI 2004, 12). Its excavation produced a large number of characteristic Late Copper Age potsherds compared to the previous features, as well as a polished bone bead. Besides the unambiguous dating, the most interesting

2. kép: Szabolcs utca:
1. szelvény, 8. gödör.
Fig. 2: Szabolcs
Street: Trench 1, pit
No. 8

(105,3 mBf) és sokkal nagyobb számban jelentkeznek a régészeti objektumok. A terület északi negyedében elterülő lebetonozott autóparkoló alatti felületbe ugyan itt is számos közműárok mélyült, ezek azonban jobbra keskeny, és nem túl mély elektromos vezetékek árcai voltak. Ezen a részen kibetonozott távhő-csatornák vagy nagyobb szennyvíz-vezetékek nem voltak, mint ahogy korábban elbontott épületek sem. A szelvényben a korábbi 16 mellett további 92 objektumot regisztráltunk. Az első leletek már a gépi mélyítés utáni nyelésből előkerültek, átlagosan 25-30 cm mélységben az eredeti felszínhez (105,6 mBf) képest. A terület délnyugati irányban mélyült, a délnyugati szelvényfalnál (104,7 mBf) csaknem elérte az 1. szelvényben mért szintet.

A régészeti objektumok egy része (első-sorban gödrök) a terület északnyugati felében sűrűsödtek, és túlnyomó részben az 1. szelvényben is megfigyelt Baden-kultúrához tartoztak. A gödrök többsége közepes méretű, általában 0,8–1,5 m átmérőjű, egyenes falú, kissé teknős aljú, és világos-

feature of the pit was that it contained a huge amount – about 50 kg – of *Unio* mussel shell remains originating from the Danube (Fig. 2). Such traces of mussel consumption were found in the pits in trench No. 2 as well.

When excavating trench No. 2, it became clear soon that archaeological features could be observed here at a significantly higher level than in the previous trench (105.3 m a.B.s.) and also in much higher numbers. Though several public utility trenches had been cut into the surface under the concrete pavement of the parking lot in the northern quarter of the territory here as well, these were mostly narrow and not too deep trenches for electric wires. There were no central heating channels lined with concrete or large wastewater conduits in this section or remains of any previously demolished buildings. We registered 92 more features in the trench in addition to the previous 16 ones. The first finds were already detected during the mechanical removal of the humus layer, at an average depth of 25-30 cm

barna, homokos betöltésű volt. Ettől két eltérés volt csak, az SE 49 és 71 esetében, ahol a nagyméretű gödrök oldalfala részösen szűkült, betöltésük sötétbarna iszapos, kevert volt. A gödrök leletanyaga megfelel a kultúra klasszikus fázisában megszokott típusoknak. A kerámiatöredékek között elsősorban a házikerámiák maradványai dominálnak. A hombár-, fazék-, és táltöredékek között azonban előfordultak magas fülű csészék, tálak és más, esetenként bekarcolt vonalakkal díszített alagútfüles edények töredékei is. Mindössze egy merice és egy kétosztatú tál töredéke került elő a területről. A gödrök többségében állatcsont-maradványok is voltak, elsősorban kagylóhéjakat, marha-, és egy-két esetben szarvascsontokat sikerült eddig megfigyelnünk, azonban a csontletek archaeozoológiai vizsgálata még folyamatban van. Meglepő volt viszont az eszközök szinte teljes hiánya. Mindössze egy-két feltételezhető csonteszközt (SE 27, 78) és egy szórvány kőeszközt sikerült eddig elkülönítenünk a lelőhelyen.

A gödrök kisebb csoportokban, főleg az ásatási terület északnyugati felében, nagyjából északnyugat–délkeleti irányú, szabálytalan sorokban kerültek elő. A közöttük lévő terület üres volt (1. kép). A késő rézkori Baden-kultúra népessége ismereteink szerint elsősorban úgynevezett talpas boronaházakban élt, amelyek nyomait a Kárpát-medencei talajviszonyok mellett meglehetősen nehéz megtalálni. Meglétükre többnyire csupán a területen észlelt objektumok közötti üres felületekből lehet következtetni. Hasonló jelenséget lehetett megfigyelni az Albertfalva-Kitérő út lelőhelyen is (ENDRÓDI 2005, 127).

A 2. szelvény legérdekesebb késő rézkori objektuma kétségtelenül az SE 78. számú gödör volt (3. kép), amelyből egy szájával

measured from the original surface (105.6 m a.B.s). The area inclined towards the southwest and in the southwestern section wall (104.7 m a.B.s) it almost reached the level measured in trench No. 1.

A part of the archaeological features (primarily pits) clustered in the northwestern part of the territory. The overwhelming majority belonged to the Baden Culture already observed in trench No. 1. Most of the pits were middle-size, with an average diameter of 0.8–1.5 m, characterized by vertical walls, slightly trough-shaped bottoms, and a light brown, sandy fill. Only two pits, SU 49 and 71 displayed any differences: these large pits had conical walls and silty, mixed dark brown fill. The finds from the pit corresponded to types characteristic of the classical phase of the Baden culture. Potsherds were dominated by fragments of household pottery. However, among the sherds of storage vessels, pots and bowls there were also some fragments of cups with high handles, bowls, and other vessels with tunnel handles sometimes decorated with incised lines. Only one ladle and a single fragment of a bipartite bowl was found in the entire area. Most of the pits contained remains of animal bones as well. We mostly observed mussel shells, cattle bones and in a few cases, also deer bones, but the archaeozoological analysis of the bone finds is still in progress. It is surprising, however, that tools were almost entirely missing. We could identify only a few possible bone tools (in SU 27 and 78) and a stone tool found as a stray find from the entire archaeological site.

The pits were situated in small clusters along northwest-southeast oriented irregular lines primarily in the northwestern part of the excavation area. The surface

lefelé fordított hombáredény (4. kép) mellett, több más őskori edény töredéke is előkerült. Hasonlóan leletgazdag volt az SE 80. számú gödör is, amelyből több nagyméretű edény töredékei mellett számos, a korszakban használt (kisebb) kerámiaedény maradványai is előkerültek. A két gödörből összesen hét nagyméretű tárolóedény töredékei kerültek napvilágra. Az

between them proved empty (Fig. 1). The population of the Late Copper Age Baden Culture lived in so-called log houses on the ground based on what we know today. Such traces of which are rather hard to identify given the soil conditions characterizing the Carpathian Basin. Only the empty surfaces between the features found in the area suggest their former

3. kép: Szabolcs utca:
2. szelvény, 78. gödör
Fig. 3: Szabolcs
Street: Trench 2, pit
No. 78

4. kép: Szabolcs utca:
2. szelvény, restaurált
hombáredény a 78.
gödörből.
Fig. 4: Szabolcs
Street: Trench 2,
restored storage
vessel from pit No.
79

5. kép: Szabolcs utca: 2. szelvény, edénytöredékek restaurálás közben.
Fig. 5: Szabolcs Street: Trench 2, potsherds during the restoration work

„*in situ*” kiemelt hombáredény mellett, további nagy mennyiségű kerámiatöredék került elő a két objektumból (5. kép).

A korábbi próbafeltárás során előkerült néhány szórvány őskori kerámiatöredékből már számítani lehetett egy őskori település maradványaira a területen, azonban az Árpád-kori leletek előkerülése meglepetés volt.

A feltárás során ugyanis az Árpád-korból származó három veremházat (SE 17, 18, 26), egy szabadtéri kemence hamuzógödörös maradványait (SE 52-53), és néhány kisebb gödröt tártunk fel, kevés leletanyaggal. Az előkerült objektumok közül talán a legérdekesebbnek a 18. számú ház számít (6. kép). Az északnyugat–délkeleti tájolású, téglalap alakú, sekély házmaradvány keleti sarkában egy eredetileg négyzetes alaprajzú, kövekből rakott kemence

presence. A similar phenomenon could be observed at the Albertfalva-Kitérő út archaeological site (ENDRÓDI 2005, 127).

The most interesting Copper Age feature in trench No. 2 was undoubtedly pit SU 78 (Fig. 3), in which a storage vessel was found with its mouth facing down (Fig. 4) as well as fragments of some other prehistoric vessels. Pit SU 80 was similarly rich in finds; it yielded fragments of several large vessels and also remains of many (smaller) ceramic vessels used in the period. Fragments of seven large storage vessels were unearthed from the two pits. In addition to the storage vessel elevated “*in situ*” with its immediate context, the two features contained a large number of potsherds (Fig. 5).

Based on the few prehistoric potsherds collected as stray finds during the earlier

6. kép: Szabolcs utca:
2. szelvény, 19. sz.
Árpád-kori ház
Fig. 6: Szabolcs
Street: Trench 2,
house No. 19 from
the Árpád Period

omladékai kerültek elő (SE 19). Sérült sütőfelülete, amely eredetileg szintén négyzet alakúra lett kialakítva, lapos kövekkel volt kirakva. Tapasztásnyomokat nem sikerült megfigyelnünk rajta. A kemencének nem volt hamuzógödre, azonban a kemence szája előtt és a ház délnyugati oldalánál vastag hamus, helyenként faszenes réteg (SE 20) volt a betöltésben. A ház északi sarkának külső oldalánál egy újabb kemencét fedeztünk fel (SE 21). Oldalánál vékony, körbefutó vöröses csík jelezte az objektum funkcióját. Sötétbarna, kissé hamus betöltésében behullott köveket találtunk, amelyek minden bizonnyal a kemence falában lehettek. Száját, amely a ház belső terébe nyílt, kövekkel erősítették meg, amelyek sajnos már a gépi mélyítés során kimozdultak a helyükről, így szerkezetüket nem tudtuk rekonstruálni. A hamuzógödrt (SE 36) a kemence-szájtól szokatlanul messze, mintegy 40 cm távolságra találtuk meg, azonban kemence előtt is vastag, szétterülő vastag faszenes-hamús réteg húzódtott (SE 22). A ke-

test excavation, the discovery of the remains of a prehistoric settlement could be anticipated in the area. However, the occurrence of Árpád Period finds was a surprise.

During the excavation, we unearthed three semi/subterranean houses (SU 17, 18, and 26), the remains of an outdoor oven with its ash pit (SU 52-53) and a few small pits from the Árpád Period with a small number of finds. House No. 18 is perhaps the most interesting among the excavated features (Fig. 6). In the eastern corner of the northwest-southeast oriented, shallow, rectangular house remain, the debris of an originally square stone built oven was found (SU 19). Its damaged baking surface, originally also created in the shape of a square, was paved with flat stones. We could not observe any traces of plastering on it. The oven was not equipped with an ash pit, but the fill at the mouth of the oven and at the southwestern wall of the house displayed a thick, ashy layer together with some char-

7. kép: Szabolcs utca:
2. szelvény, 45. sz.
avar kori kútház
Fig. 7: Szabolcs
Street: Trench 2, well
house No. 45 from
the Avar Period

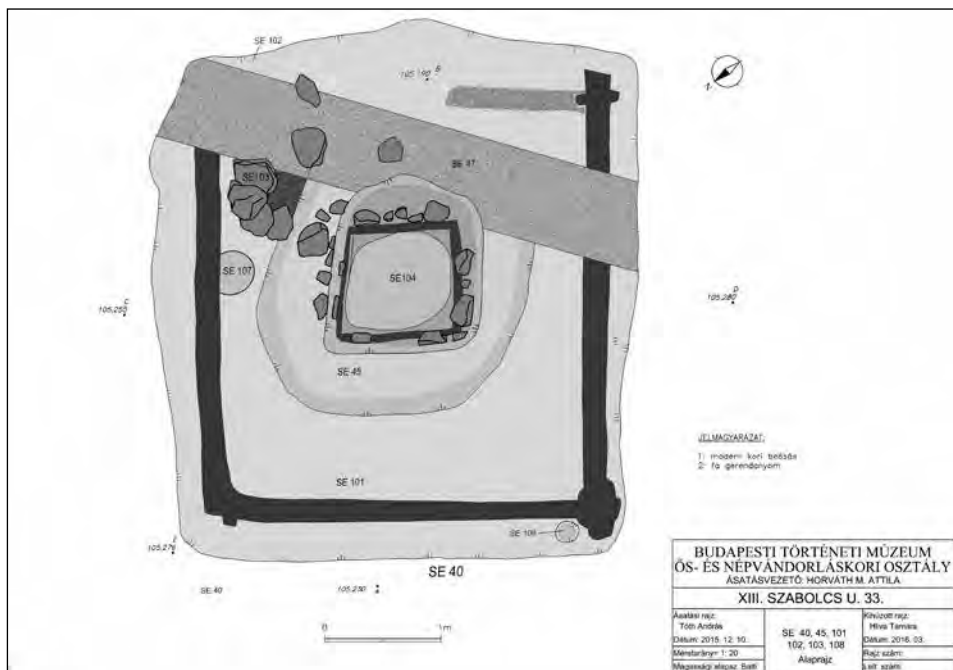
mence kialakítása és elhelyezkedése miatt nem tartjuk elképzelhetőnek, hogy azt a ház eredeti funkciójának elvesztése után alakíthatták ki.

Az SE 26. számú Árpád-kori ház maradványa a szelvény délkeleti nyúlványában, két korábban elbontott épület közötti sávban került elő. A feltehetően északkelet–délnyugati tájolású épület északkeleti felét megbolygatták egy közműcsatornával, azonban a ház dőngölt agyagpadlójába mélyedő cölöplyukában sikerült megfigyelünk a szelementartó oszlop (SE 48) lenyomatát. A padlószinttől 60 cm mélyre ásott cölöplyuk délnyugati felében hegyben végződő faoszlop lenyomata volt látható. Vastagsága hozzávetőlegesen 10 cm lehetett. A cölöplyuk másik felének betöltése kevert volt, megfigyelhettük benne a réteges visszatömedékelés nyomait. Hasonló cölöpgödöröket találtunk a harmadik Árpád-kori házban (SE 17) is.

Bár kronológiai nem tűnik következetesnek, mégis utoljára hagytam azt a korszakot, amelynek felkutatása volt az

coal in certain parts (SU 20). Another oven was discovered by the outer side of the northern corner of the house (SU 21). A thick, reddish line running along its side marked the former function of the feature. We found stones fallen into its dark brown, slightly ashy fill, probably originating from the wall of the oven. Its mouth, opening into the interior of the house, was strengthened with stones, but these were already unfortunately removed from their original position during the mechanical removal of the humus, so we were not able to reconstruct their structure. We found the ash pit (SU 36) unusually far, 40 cm from the mouth of the oven, but a thick, extensive layer mixed with ash and charcoal also covered the surface in front of the oven (SU 22). Based on the character and location of the oven it cannot be excluded that it was created when the house had already lost its original function.

The remains of the Árpád Period house labelled SU 26 were unearthed in the southeastern projection of the trench,

8. kép: Szabolcs utca: 2. szelvény, 45. sz. avar kori kútház rajza

Fig. 8: Ground plan of Trench 2, well house No. 45 from the Avar Period unearthed at Szabolcs Street

ásatás eredeti célkitűzése. A próbaásatás során, amint arról fentebb már esett említés, egyetlen olyan konkrét régészeti objektum, egy kemence került elő, amelyet feltehetően a késő avar korszakhoz lehet kapcsolni (SZILAS 2015, 137–138, 13. kép). Kutatásaink célja a korszakhoz, ill. a kemencéhez kapcsolható, feltételezett avar kori település felkutatása volt. A területen azonban kétségtelenül az őskori jelenségek domináltak. A 2. szelvény területén mindössze egy több helyen egymásba kapcsolódó kettős árokrendszert tudunk csak az avar korhoz kötni a belőlük előkerülő gyér kerámialetek alapján (1. kép). Ennek az árokrendszernek a délnyugati szakaszából került elő egy, a 2013-ban feltárt, földbe mélyített tüzelőhelyhez hasonló objektum (SE57/100), amelyet

in a zone located between two previously demolished buildings. The northeastern half of the probably northeast-southwest oriented construction had been disturbed by a public utility trench, but we could observe the imprint of the post supporting the purlin (SU 48) in the posthole cut into the stamped clay floor of the house. The southwestern half of the posthole dug 60 cm deep from the floor level displayed the imprint of a wooden post with a pointed ending. It must have been approximately 10 cm in diameter. The fill in the other half of the posthole was mixed, and we could observe the layers that indicated how it was filled. Similar postholes were found in the third Árpád Period house as well (SU 17).

Though it does not appear to be consistent with the chronology, I left for the end

azonban csak az előzőhöz hasonló formája és elhelyezkedése alapján lehet az avar korhoz kapcsolni.

Külön érdekesség, hogy e két előbb említett objektumhoz kapcsolható a területen előkerült két kelta kerámiatöredék is. Mivel a terület teljes mértékben homokos volt, feltételezhető, a tüzelőhelyek (gyenge minőségű) kikapasztásához is máshonnan kellett az alapanyagot beszerezni, így ezek a kerámiatöredékek is az idehozott agyagos földdel kerülhettek a lelőhelyre.

Csak a munkálatok utolsó napjaiban került elő egy keleti irányú rábontás során az objektum, amely, mint később kiderült, az egész ásatási időszak egyik legizgalmasabb komplexumává vált (7–8. kép).

A csaknem négyzet alakú foltként jelentkező objektum közepén egy nagyméretű, recensnek tűnő beásás (SE 45) mutatkozott. Déli felében, ill. délnyugati oldalfalánál egy-egy közműárok bolygatta, amelyek közül az utóbbi szerencsénkre nem érte el az objektum alját, és az oldalfalat is csak kis mértékben roncsolta.

A ház bontása során viszonylag kis mélységben (15–20 cm) a kevert barna betöltésben nagy mennyiségű, sárgás, agyagos pöttyös felületet találtunk (SE 63), amely egy átlagosan 40 cm szélességű, padkaszzerű vonalon belül jelentkezett, és amelyről feltételezhetjük, hogy bedőlt faltapasztás lehetett.

A törmelékes réteg eltávolítása után 25–30 cm mélységben a szürkésbarna „padkák” 15–20 cm szélességűre szűkültek, és többé-kevésbé párhuzamosan futottak a gödör falával. Bontásuk során kiderült, hogy a ház padlójába mélyedő vonalak alja félköríves, és a házsarkoknál boronakötésre utaló nyomokat is regisztráltunk. Az így kialakított boronavázak (SE 101) a ház délnyugati és északkeleti

the period for which the excavation originally aimed. During the test excavation, as mentioned above, only one archaeological feature – an oven – was found that could presumably be connected to the Late Avar Period (SZILAS 2015, 137–138, Fig. 13). The aim of our research was to find the hypothesized Avar Period settlement connected to that phase of the site and to the kiln. The area was, however, undoubtedly dominated by prehistoric phenomena. In the territory of trench No. 2, we could only connect a double ditch system to the Avar Period that was interconnected at several points based on the sparse pottery finds found in them (Fig. 1). A feature that was similar to a fireplace cut into the earth and excavated in 2013 (SU 57/100) was found in the southwestern section of this ditch system, which, however, could only be connected to the Avar Period based on its form and position that were similar to the previous one.

It was of special interest that the two Celtic potsherds found in the territory could also be connected to the above mentioned two features. Since the area was entirely sandy, the raw material for the (weak) plastering of the ovens probably had to be brought from somewhere else, and these potsherds could have been brought to the site together with the clayey earth.

The feature that later turned out to be one of the most exciting complexes in the entire excavation season was discovered only during the last days of the excavation work, in a trench extension toward the east (Figs 7–8).

A large pit (SU 45) could be observed in the middle of the feature. It appeared with an almost quadrangular outline that seemed to date it to the modern era. It was

oldalán mélyebbek voltak. Ezekre fektették a sekélyebb nyomot hagyó északnyugati oldal gerendáját, amely az északi negyedben, feltehetően a talajegyenetlenségek miatt részben kikopott. A délkeleti oldal gerendájának csak a déli saroknál lévő indítása maradt meg, meglétére csupán halvány szervesanyag-bemosódás utalt. A keleti negyed sarokkötését egy közműárok (SE 47) beásása pusztíthatta el. A boronaváz és a házgödör fala közötti részt sárgás, agyagos földdel tömték vissza. A ház padlója viszonylag sík volt, a közepén lévő gödröt (SE 45) később ásták bele. Ezt az objektumot betöltése és pozíciója alapján először recensként kezeltük. A gödör a ház padlószintje alá mélyült, ahol összeszűkült és 50 cm mélységig tudtuk követni. Alatta kövekkel megtámasztott, szürkéssárga, iszapos, homogén betöltésben „csapolt” faszerkezet faltja alakult ki (SE 104). A feltételezhető kút mélységét még további egy méter mélységig tudtuk követni, leletanyag azonban nem került elő belőle. A 104. sz. kút és a keleti peremén lévő kövekből épített kemence (SE 103) egymáshoz való kronológiai viszonyát igen nehéz megítélni. Elsőre úgy tűnik, hogy a kemencét a kút funkciójának elvesztése után alakították ki, azonban egyes kövei a kút északkeleti oldalába csúszva kerültek elő. A házhoz tartozása a ház keleti sarkában előkerült gödörmaradványhoz (SE 102) hasonlóan nem egyértelmű.

Jóllehet hasonló objektum Budapest területén eddig még nem került elő, mégsem mondható egyedülállónak az építménytípus. Hasonló építményt tártak fel többek között Rákóczi falván (KONDÉ 2015, 81–83., 6. kép), vagy például a Hódmezővásárhely Kishomok IV. homokbánya lelőhelyen (Balogh Csilla, Bende Livia és

disturbed by two public utility trenches in its southern half and by its southwestern wall respectively, but the latter trench fortunately did not touch the bottom of the feature and only slightly damaged the side wall.

During the excavation of the house, we found several yellowish, clayey, spotted surfaces (SU 63) in the mixed brown fill at a relatively shallow depth (15–20 cm) which could be observed inside an on average 40 cm wide shoulder-like line. These layers were presumably the remains of a collapsed wall plastering.

After the removal of the layer mixed with rubble the width of the greyish yellow ‘shoulders’ decreased to 15–20 cm, at a depth of 25–30 cm. The ‘shoulders’ run, more or less, parallel with the side of the pit. During their excavation, it turned out that the bottom of the stripes sunk into the bottom of the house is curved and we also registered traces suggesting there had been log joints at the corners. The log frames formed this way (SU 101) were deeper at the southwestern and northeastern sides of the house. The beam along the northwestern side that left a shallower trace was laid over these two, but the latter partly disappeared in the northern quarter of the house, probably due to the uneven terrain. Only the beginning of the beam along the southeastern side was preserved in the southern corner with only a slight organic discoloration suggesting its former existence. The joint in the eastern quarter was destroyed when a public utility trench (SU 47) was established. The gap between the log frame and the wall of the house pit was filled with yellowish, clayey earth. The floor of the house was relatively even; the pit placed in its middle (SU 45) was dug into it later. We treated

Lőrinczy Gábor ásatása 2002-ben, közöletlen. A lelőhelyen több hasonló kútház is előkerült. (Balogh Csilla szíves szóbeli közlése alapján, amelyért itt szeretnék köszönetet mondani.) De ismerünk hasonló épületeket az ország más tájairól is. Éppen ezért a Szabolcs utcai „kútházat” is az avar korba kell sorolnunk, annak ellenére, hogy az építmény betöltésének bontásából szinte kizárólag csak őskori kerámiatöredékek kerültek elő, amelyek valószínűleg az objektum létesítése során megbolygattott, korábbi rétegekből keveredhettek be. Véleményünket erősítik folyamatban lévő archaeobotanikai vizsgálatok eredményei is (Gyulai Ferenc szíves szóbeli közlése).

Korábbi topográfiai ismereteink alapján a lelőhely tágabb környezetéből is csak szórványos leletek előkerüléséről voltak információink a nem túl közeli Hajtsár utcából és a Tüzér utcából (TOMPA 1942). Így a terület mai beépítettsége folytán az eredeti talajviszonyokról sem tudhattunk többet. Jóllehet a mai kiegyenlített felszínen ez nem volt érzékelhető, a feltárások során kiderült, hogy a 2. szelvény egy korabeli domb platóján és annak délnyugati lejtőjén helyezkedik el, csaknem egy méter szintkülönbséggel a mélyebben fekvő 1. sz. szelvényhez képest.

A lelőhely jelenlegi feltárási állapot és feldolgozottsága alapján elképzelhető, hogy a Városliget területén egykor létezett tó vízgyűjtő rendszeréhez kapcsolódhatott az a vízfolyás vagy kisebb állóvíz, amelynek partján az őskori település elhelyezkedett. A terület nagyfokú beépítettsége miatt magán az ásatási területen nem sikerült azonosítani ezeket az egykori vizes területeket, azt azonban sikerült megfigyelni, hogy a terület északi negyedében elterülő autóparkoló alatt mindössze 25–30 cm mélységben jelentkező őskori objektumok

this feature first as a modern one based on its fill and position. The pit was deeper than the floor level of the house where it tapered; we could follow its walls to a depth of 50 cm. Underneath, the outlines of a “jointed” wooden structure supported with stones developed in the greyish yellow, silty, homogenous fill (SU 104). We could follow the depth of the feature, presumably a well, for one more meter. However, this feature yielded no finds. It is rather difficult to judge the chronological relationship between well No. 104 and the oven built of stones on its eastern edge (SU 103). At first sight, the oven seemed to have been created after the well ceased to function, but some of its stones were found to have slid into the northeastern side of the well. It is not clear whether it belonged to the house, similarly to the pit remains found in the eastern corner of the house (SU 102).

Though no similar feature has been found in the territory of Budapest yet, this type of construction cannot be considered unique. A similar one was excavated, for example, in Rákócziútfalva (KONDÉ 2015, 81–83, Fig. 6) and at the Hódmezővásárhely Kishomok IV Sand Pit archaeological site (Excavation by Csilla Balogh, Livia Bende, and Gábor Lőrinczy, 2002, unpublished report. Several similar well-houses were found at this site. The information is based on the kind oral communication from Csilla Balogh, for which I hereby express my thankfulness.) Similar structures are also known from other parts of Hungary. Therefore, the well-house in Szabolcs Street must be classified to the Avar Period too, in spite of the fact that almost exclusively prehistoric potsherds found during excavation came out of its fill, which probably got there from the ear-

egy homokdomb platóján- és annak dél-nyugati lankáján húzódtak. A próbafeltárás során a szomszédos 35. számú telken húzott kutatóárok megfigyelése során arra is fény derült, hogy a „domb” keleti irányban is lejt, így a lelőhely minden bizonytalansággal egy észak-északnyugat – dél-délkeleti irányban elnyúló, viszonylag keskeny, vízjárta területekkel körülvett földnyúlványon helyezkedhetett el. A vízfolyásoknak és az egykori tónak azonban már az első katonai felmérés elkészítésének idején sem volt nyoma. A térképszelvényen csupán egy, a területtől kissé délebbre fekvő, „Rohn Morast” elnevezésű mocsaras terület volt megfigyelhető.

A terület elmocsarasodása már az őskor későbbi szakaszaiban megkezdődhetett, mivel későbbi korokból csupán néhány szórvány kelta kerámiatöredék került elő, és az avar korban a területekbe mélyedő vízlevezető árkokat már a vastag iszapos feltöltési rétegekbe mélyítették.

A lelőhely jelentőségét elsősorban az adja, hogy jól kimutathatóan, több korszakban is megtelepedésre alkalmas volt a terület: mind az őskorra, mind a népvándorlás korra, mind pedig az Árpád-korra vonatkozólag új, értékes információkat nyerhettünk.

Horváth M. Attila

Irodalom:/References:

ENDRŐDI 2004 • Endrődi A: A késő rézkor Budaapest területén A Baden-kultúra népe. In: Endrődi (szerk.), Hétköznapok és vallásos élet a rézkor végén. A Baden-kultúra 5000 éves emlékei Budapest területén. Kiállítási katalógus. Budapest 2004, 11–20.

lier layers disturbed when the feature was built. The results of the ongoing archaeological examinations support this opinion (kind oral communication by Ferenc Gyulai).

Based on what is known from previous topographic research, the only available information about the broader environment of the finds came from some scattered finds collected in the not too closely located Hajtsár Street and Tüzér Street (TOMPA 1942). Thus, due to the present built-up character of the area, we did not know much more about the original soil conditions either. Though it was not observable on today's levelled surface, it turned out during excavation that trench No. 2 was situated on the top and the southwestern slope of a former hill, with almost one-meter difference in the level compared to trench No. 1 that was situated at a deeper level.

Based on the present state of the excavation and analysis of the archaeological site, the stream or still water along which the prehistoric settlement was situated was possibly connected to the catchment area for the lake that once existed in the territory of the City Park (Városliget). These former watery areas could not be identified at the excavation site itself due to the high degree of modern occupation disturbances in the territory. However, we observed that the prehistoric features detected at a depth of no more than 25–30 cm beneath the car parking lot in the northern quarter of the territory were situated on the top and the southwestern slope of a sandy hill. During the test excavation, when observing the trial trench opened through neighboring plot No. 35, it turned out that the 'hill' slopes toward the east as well. Thus, the archaeolog-

ENDRÓDI 2005 • Endródi A.: A késő rézkori Baden-kultúra településjelenségei Albertfalván (Settlement phenomena of the Late Bronze Age Baden culture at Albertfalva). *Aqfűz* 11 (2005) 123–128.

KONDÉ 2015 • Kondé Zs.: Avar kori földbe mélyített és földfelszíni épületek Rákócifalván. *ArchÉrt* 140 (2015) 71–92.

SZILAS 2015 • Szilas G.: Budapest XI-II. ker., Szabolcs u. 33–35. (hrs.: 28049, 28056). *Aqfűz* 21 (2015) 137–188.

TOMPA 1942 • Tompa F.: Óskor. In: Szendy K. (szerk.), *Budapest Története I.* Budapest 1942, 1–134.

ical site seems to have been situated on a relatively narrow tongue extending in a north-northwest – south-southeast direction and surrounded by watery surfaces. However, no traces of the streams and the former lake were visible any longer even at the time of the First Military Survey. Only a swampy area called “Rohn Morast” could be observed on the sheet located slightly south from the territory.

The area might have started to have become swampy in the later phases of the prehistoric period, since only a few Celtic stray potsherds were found from the later archaeological periods, and drainage ditches in the Avar Period were already cut into the thick, silty fill layers in the territory.

The significance of the archaeological site is provided by the fact that the area clearly proved to be suitable for human settlement in several periods. We acquired new information for the prehistoric period, the Migration Period as well as for the Árpád Period.

Attila Horváth M.

10–11. századi temetők és Árpád-kori településnyomok Csepel-Szabadkikötő területén, 2015

(*Budapest XXI. ker., Csepel-Szabadkikötő,*
lrsz.: 28056)

Csepel-sziget a középkorban Nagysziget (*Magna Insula*, néha *Insula Regia*) néven szerepelt. Az Anonymusnál olvasottak szerint a szigeten Árpád fejedelem ménesét tartották. Később királyi udvarhely volt, ahol az oklevelek tanúsága szerint a 13–14. századi királyaink szívesen tartózkodtak. Annak ellenére, hogy már régóta ismert a terület fontossága, csak a 20. század végén, ill. a 21. század elején indultak meg a komolyabb régészeti feltárások (TEREI 2015, 577).

Az már a 20. század első felében ismert volt, hogy a szigetnek is nevet adó Csepel falu területén álló udvarház a Szabadkikötőben volt (PERÉNYI 1934, 17–18; MELIS 1998, 309; TEREI 2015, 578).

A Szabadkikötőben korábban több esetben folyt régészeti kutatómunka, általában leletmentés (TEREI 2015, 578), de minden igényt kielégítő, a különböző kori régészeti lelőhelyek kiterjedését meghatározó részletes feltárássra nem volt mód. A középkori falura már a Szabadkikötő kereskedelmi medencéinek megépítését megelőzően utaltak az itt előkerült szórványleletek. Perényi József szerint a 20. század elején II. András pénzeit találták meg; erős, nagy falakat és különböző leleteket figyeltek meg, valamint egy 12–13.

Tenth to eleventh century cemeteries and Árpád Period settlement remains in the territory of the Free Port of Csepel, 2015

(*Budapest XXI, Free Port of Csepel, Lrn.:*
28056)

Csepel Island was mentioned in the Middle Ages as the Great Island (*Magna Insula*, sometimes *Insula Regia*). According to the chronicle by Anonymus, the horse stud of Chieftain Árpád was kept on the island. Later, a royal residence was established there, where, according to the testimony of charters, the thirteenth-fourteenth century kings of Hungary like to live. Though the medieval significance of the territory had long been known, thorough archaeological excavations were started only at the end of the twentieth and the beginning of the twenty-first century (TEREI 2015, 577).

It was already known in the first half of the twentieth century that the manor house standing in Csepel village, which also gave the island its name, was situated in the Free Port of Csepel (Szabadkikötő) (PERÉNYI 1934, 17–18; MELIS 1998, 309, TEREI 2015, 578).

Archaeological research had already been carried out several times at the Free Port, in most cases as rescue excavations (TEREI 2015, 578), but there was no opportunity to carry out a more detailed excavation to answer all questions and clarified the extent of archaeological sites from various periods. Stray finds discovered

századi fazék került be a Magyar Nemzeti Múzeumba (PERÉNYI 1934, 14–15). 1938-ban egy avar kori temető és település került elő (NAGY 1998, 180–187).

Az 1950-60-as években a szabadkikötő több pontjáról Árpád-kori sírok maradványait sikerült dokumentálni és összegyűjteni. (MELIS 1983, 15, 32; MELIS 1957, BTM 1048-79). Egy rövid jelentésből tudjuk, hogy az 5-ös számú nyílt rakodón 1 m mélységben csontvázak kerültek elő (PAMER 1959). 1966 áprilisában Zolnay László leletmentést végzett, leírása szerint a sírok a Gabonarakártól délre eső partszakaszon húzódtak. A vázak 60-70 cm mélyen feküdtek, északnyugat–délkeleti irányban. Az egyik váz nyakcsigolyáin átfúrt Szent István denár volt (CNH1), jobb keze gyűrűs ujján sodrott bronzgyűrűt találtak (ZOLNAY 1966; ZOLNAY 1968; MELIS 1997, 59, 77, 2. kép) 1967 áprilisában Schreiber Rózsa leletmentést végzett a területen, a Petróleum öböl mellett, északi irányban. A sírok a daru alapozásakor kerültek felszínre 100–120 cm mélységben, mellékleteteket nem gyűjtött be, a csontokat a munkások kidobálták a gödörből (SCHREIBER 1967).

A területen, bár a leletek felkeltették a régészek érdeklődését, a következő négy évtizedben annak ellenére nem történt régészeti kutatás, hogy számos új épületet emeltek rajta.

A 2000-es évek első évtizedében kezdődtek meg a régészeti megfigyelések, feltárások a Szabadkikötő területén (TEREI 2015, 578). Többek között az a 2007–2008 közötti feltárás is, ami a jelen feltárási munka közelében, attól 200 m-re folyt (TEREI 2015, 578). 2015-ben először infrastrukturális és kapacitásbővítő fejlesztés, majd egy csarnoképítés kapcsán végeztünk régészeti megfigyelést. Mindkét

there suggested the presence of a medieval village even before the construction of the commercial basins in the Free Port. According to József Perényi, coins of King Andrew II were found at the beginning of the twentieth century; large, strong walls and various finds came to light and twelfth - thirteenth century pot was taken to the Hungarian National Museum (PERÉNYI 1934, 14–15). An Avar Period cemetery and settlement was found there in 1938 (NAGY 1998, 180–187).

In the 1950s and 1960s, remains of Árpád Period graves were documented and collected at several locations within the Free Port (MELIS 1983, 15, 32; MELIS 1957, BTM 1048-79). A brief report tells us that skeletons were found at a depth of 1 meter in the place of loading platform No. 5 (PAMER 1959). László Zolnay carried out a rescue excavation there in April 1966. According to his account, the graves were situated on the riverbank, south of the Grain Storage. The skeletons were laid down at a depth of 60–70 cm and oriented northwest-southeast. A pierced denarius of King Stephen I (CNH1) was found on the cervical vertebrae of one of the skeletons as well as a twisted bronze wire ring on the third finger of the right hand (ZOLNAY 1966; ZOLNAY 1968; MELIS 1997, 59, 77, Fig. 2). Rózsa Schreiber carried out rescue excavation in the area in April 1967, near the Petroleum Bay, toward the north. The graves were brought to light during the foundation work for the crane, at a depth of 100–120 cm. She did not collect any grave goods, and the bones were thrown out from the pit by the workers (SCHREIBER 1967).

Though these finds piqued interest of archaeologists, no archaeological research was carried out in the territory over the

esetben, annak ellenére, hogy a 2007-2008 közötti, jelentős eredményekkel záruló feltárás közelében is voltak földmunkák, a hatóság az egész területre csak megfigyelést rendelt el, amely a földmunkák során felbukkanó első leletek megjelenése után teljes felületű feltárásba váltott át.

A Csepel-sziget ezen (Szabadkikötő) része 1922-től nyerte el mai arculatát, amikor a mesterséges öblök vonalát kezdték el kialakítani. Első ütemben épült meg a legdélebbi rövid (Petroleum Királyi-menedence) és az első hosszú öböl (1. Vámentes Kereskedelmi kikötő). Később még két kereskedelmi öblöt alakítottak ki, ezek az ásatási területünktől északra helyezkednek el. A század elején a térképek a Petroleum-öböl körüli hajdani Csepel falu területét Ó-falu elnevezéssel jelölik.

2007 őszén a Szabadkikötő területén a Ferroport Kft. átrakódó-csarnok építését tervezte, amelyet próbafeltárás előzött meg a Petroleum-öböltől északra. A tervezett csarnok pilléralapjainak egy részét megkutatva első évben egy Árpád-kori ház részlete, egy szabadon álló kemence és egy késő középkori ház környezete jelentkezett. 2008 tavaszán már megelőző feltárást végezhetünk, amely az építendő csarnok kijelölt pilléralapjait, ill. a tervezett létesítmény teljes területén a talaj felső 30 cm-ét érintette. Hat hónap alatt 40 szelvényt nyitottunk, amelyekben 3 házat és 160 objektumot dokumentáltunk, továbbá sikerült tisztázni az egykori Duna partjának lejtős vonalát. A mai adatokat összevetve a korabeli ábrázolásokkal úgy tűnik, hogy első ízben sikerült a hajdani Csepel falu területén feltárást végezni. Az általunk feltárt objektumok a település történetének 10. századtól a 17. század végéig terjedő időszakából kerültek elő. Nem találtunk azonban objektumokat a 18. századi

following four decades, although a number of new buildings were constructed there.

Archaeological observations and excavations started in the territory of the Free Port in the first decade of the 2000s (TEREI 2015, 578). An excavation was carried out in 2007-2008 close to the present ones at a distance of approximately 200 m (TEREI 2015, 578). In 2015, we first carried out archaeological observations connected to infrastructural and capacity development, then to the construction of a hall. Though some of the earthmoving works took place near the area of the excavations from 2007-2008 producing significant results, the authorities only prescribed archaeological observation work for the entire territory in both cases. This observation work then turned into excavations covering the whole surface immediately after the first finds were detected during the earthmoving work.

This part of the Csepel Island (the Free Port) received its present facade in 1922, when the present line of artificial bays started to be built. The southernmost short bay (Petroleum Royal Basin) and the first long bay (1st Custom Free Commercial Port) were built in the first phase. Later, two more commercial bays were established. These bays were situated north of our excavation area. Maps from the early twentieth century marked the area around Petroleum Bay, the territory of the former Csepel village, called Ó-falu, meaning Old Village.

In the autumn of 2007, Ferroport Ltd. planned construction of a transshipment hall in the territory of the Free Port to be preceded by trial excavations north from the so-called Petroleum Bay. In the first year of research in the area of some of

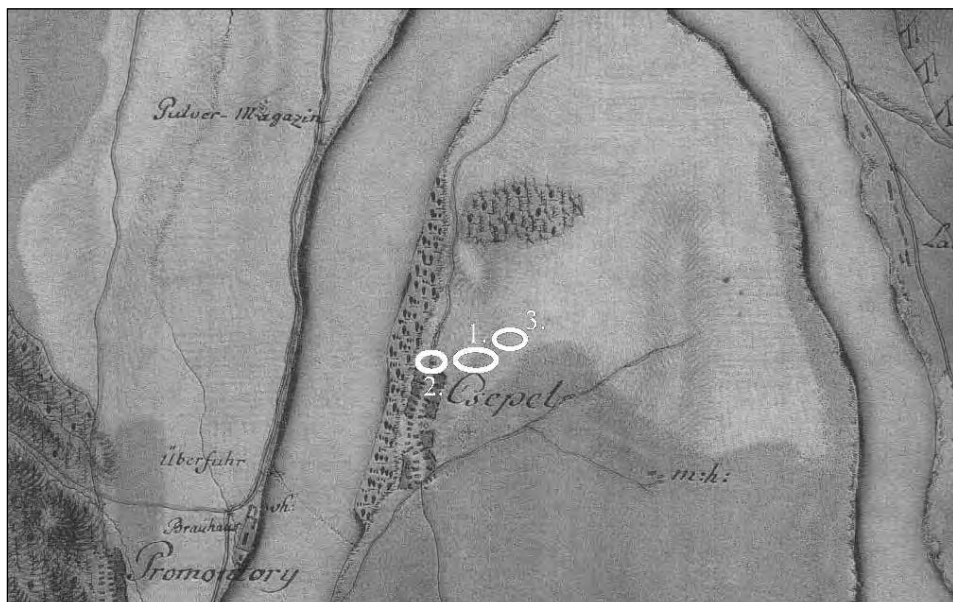
újbóli megtelepedésből. Szórványleletek viszont kerültek elő a kora újkorból, a terület egészen végigfutó humuszrétegből. Mivel a korabeli, azaz a 18. század végi térképeken feltüntetett falu helyét az ásási területünk épphogy csak érintette, úgy gondoljuk a régészeti adatok alátámasztják azt a feltételezést, hogy a középkori falu a 18. századi falutól északabbra helyezkedett el, épphogy metszették egymást. Az Árpád-kori sírok is innen, a kereskedelmi öblök környékéről kerültek elő, és a középkori udvarház romjait is itt ábrázolja az 1882-es térkép (PERÉNYI 1934, II. sz. térkép). Az Árpád-kori falu déli kiterjedését nem tudtuk meghatározni, ehhez csupán kis felületet kutathattunk. Egy árok ugyan lezárta az ásási területet déli irányban, és Árpád-kori objektumok csupán ettől északra helyezkedtek el. Az árok alján 17. század végére datált érmék kerültek elő.

2015. május–július között mind infrastrukturális és kapacitásbővítő fejlesztés, mind a csarnoképítés érintett olyan területeket, ahol az 1950-60-as években a sírok előkerültek. A humusz leszedése során a sárga homokos altalajban megjelentek a sírfoltok. Közel 5000 m²-en volt lehetőségünk feltárásokat végezni, amely eredményeképpen Csepel falu 10–11. századi temetőinek 143 sírja látott napvilágot.

A temetők

A temetők nyugat–keleti irányban húzódó két kisebb dombon, a mai Csepel-szabadkikötő területén, a Petróleum utcától északra helyezkedtek el. Pontosabban az 5. számú rakodó darupályái mellett, ill. alatta, mintegy 150 m hosszban. A temetők helyén az I. és II. Katonai felmérésen két domb látható. Ennek nyomát a temetkezések szintadatai igazolták, a hajdani domb tetejét pedig egy nagy sír

the post foundations of the planned hall, a detail of an Árpád Period house, a free-standing oven and the environs of a late medieval house were discovered. In the spring of 2008 we could already carry out preventive excavations, which affected the designated pillar foundations of the hall to be constructed and the top 30 cm of the soil over the entire territory of the planned building site. We opened 40 trenches in 6 months, in which we documented three houses and 160 other archaeological features. We were also able to clarify how the sloping line of the former Danube shore looked. Combining this recent data with historical depictions, it seems that for the first time we could carry out an excavation in the territory of the former Csepel village. The features we unearthed dated from the tenth to the seventeenth century in the history of the settlement. We did not find, however, features from the eighteenth century re-settlement of the village. Stray finds were discovered from the Early Modern Period in the humus layer covering the surface of the entire territory. As the excavation barely impacted the site of the village indicated on the contemporary, that is, eighteenth-century maps, in our opinion the archaeological data support the hypothesis that the medieval village was located north of the eighteenth century settlement, with hardly any overlap. The Árpád Period graves were also found here, near the commercial bays while the ruins of the medieval manor house were also represented here on a map from 1882 (Perényi 1934, map No. II). We could not determine the extent of the Árpád Period village toward the south since the surface available for research was too limited. However, a ditch closed the excavation surface on south and Árpád Period features

1. kép: Csepel az I. katonai felmérésen (1786) a feltárások helyszíneivel. 1: Kora Árpád-kori temetők (2015), 2: Településnyomok a 10-17. század között (2007-2008), 3: Árpád-kori településrészlet (2015)
 Fig. 1. Csepel during the First Military Survey (1786) with the excavation sites: 1. Early Árpád Period cemeteries (2015), 2. Settlement remains from the tenth–seventeenth centuries (2007-2008), 3. Settlement detail from the Árpád Period (2015)

nélküli folt jelzi, amit a 20. század elején, a kikötő kiépítésekor elhordhattak. A sírok a mai burkolat alatt 20-80 cm mélységben jelentek meg a homok és humusz határán. Az általunk feltárt 143 sír nem a teljes sírszámot takarja. Megfigyeléseink szerint a sírmezőknek csupán a keleti végét, ill. északkeleti sarkát tudtuk tisztázni. A többi irányban a temetők folytatódnak, amit a felettük lévő jelenkori burkolat, ill. az építkezés érintetlensége miatt nem áll módunkban feltárni. Becslésünk szerint a két sírmező 300-400 temetkezést biztosan rejtett. A nyugati dombon 106, a keleti kisebb dombon 37 temetkezést tudunk feltárni (1. kép).

A feltárt temetőrészleteken belül jelentős eltérést tapasztaltunk a sírok tájolásában. Nyugati részén északnyugat–délkele-

were located only north of this area. Coins dated to the seventeenth century were found at the bottom of the ditch.

Infrastructure and capacity developments as well as the hall construction impacted areas between May and July 2015 where graves were found in the 1950s-1960s. After removing the humus layer, the outline of the grave pits appeared in the yellow subsoil. We had the opportunity to carry out excavations on a surface that measured almost 5000 m², as a result of which 143 graves were brought to light from the tenth - eleventh century cemetery of Csepel village.

The cemeteries

The cemeteries were situated on two small hills stretching east-west in the ter-

ti, míg a keleti részén nyugat–keleti tájolás volt jellemző. Előfordult ezektől jelentős eltérés, azaz észak–északnyugat – dél–délkeleti, és észak–déli irányban fordított váz is. Az általunk megfigyelt két szuperpozícióban az alsó korábbi temetkezések észak–északnyugat – dél–délkeleti, míg a felső vázak nyugat–keleti irányban feküdtek (2. kép). A sírok a keleti temetőben a humuszréteg és a homok határán jelentkeztek. A foltok már a vázak felett 40-50 cm-rel láthatóak voltak. A humusz ezen a területen 20-30 cm-es volt, rajta változó vastagságban tömör kevert réteg jelentkezett. Itt a temető szélétől 50 m-re keleti irányban egy 14–17. századra keltezhető leletanyaggal kevert réteget figyeltünk meg, amely a hajdani Csepel falu néhány házának elplanírozott maradványa lehetett. A temető felett ez a réteg már nem jelentkezett. A vázak a talaj adottságai szerint különböző megtartásúak voltak. A 143 temetkezésből 48 sírt változó mértékben bolygattak (33,56 %). Ez részben a hajdani Szabadkikötő építésekor (vas-

terület) a ma Csepel Free Port, north of Petróleum Street, more precisely, next to and beneath the crane tracks of loading platform No. 5 along a 150 m stretch. Both the First and Second Military Survey display two hills in the place of the cemeteries. Geodetic height measurements of the burials confirmed this. The top of the former hill was marked by a large spot with no graves; it must have been removed in the early twentieth century when the port was constructed. The graves were detected at a depth of 20-80 cm under the present pavement, at the line between the humus and sand layer. The 143 graves we excavated does not cover the original number of graves. Based on our observations, we could only clarify the eastern end and the northeastern corner of the cemetery. The cemeteries continue in the other directions, but we had no opportunity to excavate those parts due to the modern pavement above them and because they were not affected by the construction works. We estimate that the two cemeteries must

2. kép: 96. és a
103. sír
Fig. 2. Grave No. 96
and 103

úti sín alapozása, darupályák kiépítése, a felszín vízszintezése), részben a jelenkori csarnok alapozása miatt történhetett meg. A sírok egy része a jelenkori építmények alá húzódik (darupályák alapozása, útburkolat), ezeket a temetkezéseket csak részben tudtuk feltárni. (Az embercsontok jelenleg is tartó feldolgozását Bernert Zsolt a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tárának antropológusa végzi, akinek a segítségét ezúton is köszönjük!)

A vázak minden esetben hanyatt fekvő, nyújtott helyzetben voltak. Ritka kivétel a feltehetően újszülött vázak testhelyzete, amikor az elhunyt gyermek természetes „békapózban” feküdt.

Páros temetkezés két sírgödörmél fordult elő, ezekben gyermekek váza volt, feltehetően együtt halhattak meg, így kerültek közös sírgödörbe. Több esetben felnőtt váza mellett, attól 30-40 cm-rel magasabban, a baloldalán a felkar magasságában gyermek váza feküdt. Öt sírnál egyértelműen koporsóedény maradványának nyomát tudtuk dokumentálni (16., 18., 45., 59., 81. sír). A temetőben 5 üres sírgödört találtunk, amelyek betöltése megegyezett a sírokéval, de váz nem volt bennük. Irányuk és méretük azonos volt a többi temetkezéssel.

A sírok 32%-ában volt melléklet, amelyek részben temetkezési szokásként az elhunyt mellé helyezett edények, pénzek, ill. viseleti tárgyak, használati eszközök voltak.

20 sírból került elő kerámiaedény, amelyekben ételt vagy italmellékletet raktak az elhunytak mellé. Ezeket 14 sírban a koponya mellett, 3 sírban a lábfejek mellett és 1-1 sírban a bal alkar mellett, ill. a koponya alatt találtuk meg. Az edényeket fenekükre állítva, eldőlvé vagy egy esetben kővel lefedve találtuk. Mindegyikük kis fazék volt,

have included at least 300-400 burials. We could excavate 106 burials on the western hill and another 37 on the eastern, lower hill. (Fig. 1)

We observed a significant diversity in the orientation of the graves within the excavated part of the cemetery. The western part was dominated by a north-west-southeast grave orientation and the eastern part by a west-east orientation. There were, however, cases that displayed a significant variance from the norm, that is, skeletons were placed in a north-north-west – south-southeast or north-south direction. We could also observe significant differences in these cases as well, that is, skeletons oriented north-north-west – south-southeast and north-south. In the two superpositions we came across, the lower, earlier burials were lying along a north-northwest – south-southeast axis, while the upper ones in a west-east direction (Fig. 2). In the eastern cemetery, the graves could be detected on the border of the humus layer and the sand. The outline of the graves was already visible 40-50 cm above the skeletons. The humus layer was 20-30 cm thick in this area, and a compact, mixed layer was located above that at varying thicknesses. Here, 50 m toward the east of the eastern border of the cemetery, we could observe a layer mixed with finds dating from the fourteenth-seventeenth centuries, which must have been the leveling layer of some houses from the former Csepel village. This layer could not be observed above the cemetery. The skeletons were in a varying state of preservation due to the soil conditions. Of the 143 burials, 48 had been disturbed to varying extents (33.56%). This may have happened partly when the former Free Port was constructed (when the foundation of railway tracks

3. kép: Fazék a 77. sírból
Fig. 3. A pot from grave No. 77

felületükön korommal, amely főzőedényként való használatra utalhat (WOLF 2003, 94, 101, 26. l.; WOLF 2013, 756; TAKÁCS 1997, 208). (Az edények tartalmának archeobotanikai vizsgálatát Gyulai Ferenc végzi, segítségét köszönjük!) A fazekakat kézikorongon formálták, anyagukat homokkal soványították, oldalukat hullámvonal, vonalköteg díszíti, aljukat pedig fenékbélyeggel látták el (3. kép). Ugyancsak temetési rítus a két sírból előkerült tojáshéj (97., 137. sír). A sírban gyermekek váza volt, a tojáshéj a medence helyén és a jobb felcarcsont mellett, a bordákról került elő. Ezüst *denárt* összesen kilenc sírban találtunk, Szent István, I. András, Béla dux, és Salamon vereteit. (A pénzek meghatározását Tóth Csaba a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának munkatársa végzi, segítségét köszönjük!) A pénzeket a váz különböző részeire he-

and crane-tracks were built, and the surface was levelled) and partly when the foundation of the modern hall was constructed. Some of the graves extend under the modern construction works (foundations of the crane-tracks and, road pavement); these graves could only partly be excavated.

The skeletons were found in an extended supine position in each case. A rare exception is represented by the skeleton of the supposedly newborn infants: in these cases, the deceased infant lay in a natural “frog” pose.

Two graves contained double burials: skeletons of children who supposedly died at the same time and thus were laid into a common grave. In several cases, the skeleton of a child lay next to that of an adult, about 30-40 cm higher on its left side, at the level of the upper arm. We could document some traces in five graves that were clearly the organic remains of the planks from the coffin (graves No. 16, 18, 45, 59, and 81). We found five empty graves in the cemetery. Their fills was no different from that in the other graves but contained no skeletons. Their size and orientation also corresponded to that of the other graves.

Altogether, 32% of the graves contained some kind of grave goods: vessels and coins placed near the deceased as part of the burial custom or dress elements and tools.

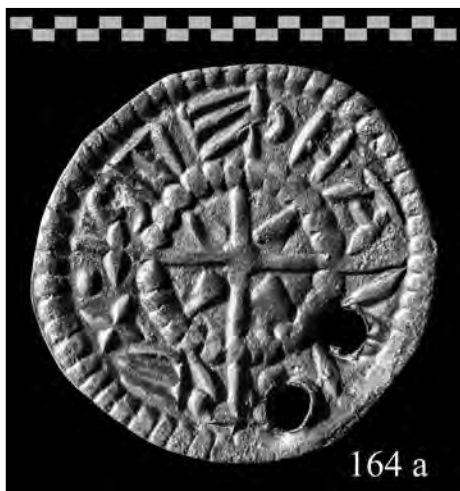
There were 20 graves that contained pottery in which the mourners had placed food or drink with the deceased. The vessels were found next to the skull in 14 graves, near the feet in 3 graves, in one grave near the left lower arm, and in another one under the skull. They were either standing on their bases or turned on their side. One was covered with a stone. All of

lyezték, leggyakrabban a mellkas és annak környékére. A *denárokat* 3 sírban lyukkal átfúrva találtuk. Az 55. sírban a 13 db Szt. István pénz 2-3 lyukkal volt átütve, amelyeket a fej körül, alatta, ill. a jobb váll környékén (12 db), ill. a jobb combcsont mellett találtuk meg. A pénzek ebben a sírban nem *obulusként*, hanem feltehetően hajdíszként (párta, lepel, szalagok) vagy nyakláncként értelmezhetőek (4. kép).

A mellékletek nagy része karikaékszerek különböző típusa, hajkarikák szinte minden változata (ovális vagy körte alakú, nyitott, S-végű), gyűrűk, karperecek és nyakperecek. A hajkarikákat bronz, ill. ezüsthuzalból formálták. Az egyik sírban ólom hajkarika morzsáit találtuk a koponya jobb halántékára tapadva. Az S-végű hajkarikák legkorábbi vékony bronzhuzal változatától egészen a vastag bronzhuzalig előfordultak. Utóbbiak S-vége szélesre klapált, de egyik esetben sem bordázott. A 100. sírban egy különleges formájú függő (7. kép) került elő a koponya jobb csecs-

the vessels were small. Their surfaces were covered with soot, possibly indicating that they had previously been used as cooking pots (WOLF 2003, 94, 101, footnote 2.; WOLF 2013, 756; TAKÁCS 1997, 208). The vessels were wheel-turned and the clay was tempered with sand. Their sides were decorated with wavy lines or bunches of lines, and they were marked on the bottom of their base. (Fig. 3) Eggshells found in two graves also testify to burial rites (graves No. 97 and 137). Both graves contained the skeleton of a child, and the eggshell was found on the pelvis and on the ribs, next to the right humerus respectively. We found silver *denarii* in nine graves: coins of King Stephen I, Andrew I, Béla Dux and King Solomon. The coins were placed on various parts of the corpse, most often on or near the chest. A hole was drilled into the *denarii* put into three of the graves. In grave No. 55, all thirteen coins of King Stephen I were perforated in two or three places; the coins were found around and beneath the head, and around the right shoulder (12 pieces) as well as near the right femur. The coins found in this grave can probably be interpreted as hair ornaments (fixed on a so-called *párta* type headgear, on a shroud or on ribbons) or as elements of a necklace, and not as provision for the afterlife (Fig. 4).

The bulk of the grave goods were constituted by various types of ring-shaped jewelry: almost all versions of lockrings (oval or pear-shaped, penannular, S-terminalled), finger rings, bracelets, and torques. The lockrings were manufactured of bronze or silver wire. In one of the graves we found small fragments from a lead lockring stuck on the right temple area of the skull. Various versions of S-terminalled lockrings were found, from the earliest variants

4. kép: Szent István denár az 55. sírból
Fig. 4. Denarius of King Stephen I from grave No. 55

5. kép: A 14. sír
Fig. 5. Grave No. 14

nyúlványáról. A tárgytypus elemzését legutóbb Langó Péter végezte el (LANGÓ 2010). Gyűrű 8 sírban volt, mind más típust képvisel. Legkorábbra keltezhetőek a domború hátú nyitott pántgyűrűk (ISTVÁNOVITS 2003, 305), amelyeket időben az öntött bronz karikagyűrűk és a vastag nyitott huzalgyűrűk követnek (SZÓKE-VÁNDOR 1987, 73–75; GIESLER 1981, 110). Legkésőbbre keltezhető két ezüst gyűrű. Egyik egy szögletes alakúra öntött ezüst karikagyűrű, másik két ezüsthuzal szálból sodort, elkalapált végű, nyitott gyűrű. Öt sírban gyöngyök is voltak, ill. kauricsigák és kagylók. Két sírban gyer-

made of thin bronze wire to the thick bronze wire pieces. The S-shaped ending of the latter was hammered flat, but never with any grooves. A pendant (Fig. 7) with a special form came from grave No. 100, on the right mastoid process of the skull. The object type was most recently analyzed by Péter Langó (LANGÓ 2010). Finger rings were found in eight graves; each represent a different type. Convex penannular rings have the earliest dating (ISTVÁNOVITS 2003, 305), followed in time by cast bronze band rings and thick penannular wire rings (SZÓKE-VÁNDOR 1987, 73–75; GIESLER 1981, 110). Two silver rings have the latest dating. One is a silver band ring cast into an angled shape, the other one is a penannular ring twisted from two silver wires with hammered endings. Five graves contained beads and shells including cowries. Beads were found around the neck of a child and in the shoulder area in two graves. All beads were made of glass in a variety of shapes (small seed beads, rectangular ones, prism-shaped beads as well as cylindrical glass beads covered with silver foil; SZILÁGYI 1994, types 7, 16, 33, 43, 56, and 58). In one case, beads were worn on a thin torque (grave No. 140). Each torque was found in a burial located in the same grave row in the eastern cemetery (graves No. 14, 133, and 140). The one found in grave No. 140 was twisted from three very thin wires, a type identified in the scholarly literature as being early (SZABÓ 1978-79, 55; SZÓKE 1962, 93; GIESLER 1981, 116–120). Penannular rings were situated in the grave around the head and three fairly thin S-terminalled lockrings hooked into cowry shells. They probably ornamented a headgear and were not worn as earrings (LANGÓ-TÜRK 2004, 368–369, 374–375, 440). There

mek nyaka körül, ill. a vállak környékén találtuk a gyöngyöket. Minden esetben üvegyöngyök voltak, változatos formában (apró kásagyöngyök, szögletes formájúak, hasáb alakúak, ill. henger alakú ezüsthóliás üvegyöngyök – SZILÁGYI 1994, 7., 16., 33., 43., 56., 58. típus). Egy esetben a vékony nyakperecre felfűzve viselték ezeket (140. sír). A nyakperecek mindegyike a keleti temető egyik sírsorában, elhelyezkedő temetkezésekben voltak (14., 133., 140. sír). A 140. sírban egy igen vékony, 3 szálból sodort nyakperect találtunk, amelyet a szakirodalom a korai típusok közé sorol (SZABÓ 1978-79, 55; SZŐKE 1962, 93; GIESLER 1981, 116–120). A sírban a fej körül nyitott karikák és három darab igen vékony S-végű hajkarika volt kauricsigákba akasztva. Feltehetően a fejdíszet ékesíthették, nem fülbevalóként viselhették azokat (LANGÓ-TÜRK 2004, 368–369, 374–375, 440). A 133. sírban egy különleges formájú nyakperec volt, amely huzalból formált, ám a zárószervezetnél 6,5 cm hosszan szélesre kalapálták. Végét visszapödörték, lyukkal és kampóval zárták. A sírban zárószervezettel, elkalapált véggel előre helyezve találtuk meg. Egyetlen sírból került elő karperec (14. sír). Az elhunyt mindkét alkarján (5. kép) állatfejes öntött bronz karperec volt, egyik nyitott véggel, másik zárt. Utóbbit rovátkolással díszítették (KOVÁCS 1994, 132–138. – 6. kép). Ebben a sírban az ékszereken textil maradványait találtuk meg. Szintén ennek a sírsornak egy másik temetkezésénél líra alakú bronzcsatot találtunk, amely a bal medencelapát alatt volt és vas peckére textilmaradvány korrodálódott (a textilmaradvány részletes bemutatását lásd a cikk végén). A csatok keltezésével és tipologizálásával korábban Révész László foglalkozott (RÉVÉSZ 1989, 527–528).

was a torque with a special shape in grave No. 133. It was formed from wire but was hammered into a band at its clasp along a length of 6.5 cm. Its end was twisted back and closed with a hole and a hook. We found it in the grave with its clasp, that is, with the hammered end in the front. Only one grave contained bracelets (grave No. 14). Cast bronze bracelets decorated with zoomorphic heads were found on both arms of the deceased (Fig. 5), one of which was penannular and the other one closed. The latter was decorated with striations (KOVÁCS 1994, 132–138 – Fig. 6). In addition to the jewelry, we also found textile remains in this grave. In another burial in the same grave row we found a lyre-shaped belt buckle situated under the left hip bone. There was a piece of textile corroded on the iron tongue. László Révész determined the dating and typological classification of the buckles (RÉVÉSZ 1989, 527–528). Iron knives were common grave goods in graves together with pottery. In addition to this, other tools such as iron awls and sets of fire-lighting implements occurred as well. Among the latter, a small iron pipe was found in grave No. 138 that served to hold tinder fungus (KRYLASZOVA-BELAVIN-TÜRK 2014). At the present stage of analysis, on the basis of the grave goods, the burial customs as well as the topographical data, we think that the 143 excavated graves belonged to two distinct cemeteries. The graveyards were situated on two small hills. The eastern one must already have been a burial site by the end of the tenth century AD, and it was kept in use at least until the mid-eleventh century. In parallel they dug graves on the western hill from the turn of the tenth to the end of the eleventh century.

6. kép: Karperec a 14. sírból
Fig. 6. Bracelet from grave No. 14

7. kép: Áttört függő a 100. sírból
Fig. 7. An openwork pendant from grave No. 100

Az edényes sírok gyakori kísérőlelete volt a vaskés. Emellett egyéb használati eszközök, mint vas ár, és tűzkészségek is előfordultak. A 138. sírban a tűzkészségek között egy vasból készült, kis taplótartó vascsövecskét találtunk (KRYLASZOVA-BELAVIN-TÜRK 2014).

A feldolgozás jelen stádiumában a mellékletek és temetkezési szokások, ill. a topográfiai adatok figyelembevétele alapján úgy gondoljuk, hogy a feltárt 143 sír két temetőhöz tartozott. A sírmezők két kisebb dombon terültek el, melyek közül a keletre már a 10. század végén temetkezhettek, és a 11. század közepéig biztosan használatban tarthatták. Ezzel párhuzamosan a nyugati dombon a 10–11. század fordulójától a 11. század végéig áshattak sírokat.

Településnyomok

A 11. századi temető keleti szélétől, az utolsó síroktól kb. 25 m-re, északkeleti

Settlement remains

A settlement detail dated to the late Árpád Period came to light along the eastern border of the eleventh century cemetery, about 25 m northeast of the last graves. It consisted of three houses, an outdoor oven, six pits, and five ditch sections. Unfortunately, we did not have the opportunity to excavate the entire territory. Still, the houses could be dated to the twelfth-thirteenth centuries based on the find material.

The three semi-subterranean houses from the Árpád-Period (SU 90, 93, and 102) had a different orientation but a similar character: their ground plan was almost a regular quadrangle with an average side length of 3.5–4 m, and an oven lined with stone was found in one of the corners in each case. House SU 90 was even equipped with two ovens, both excavated in the northwestern corner (SU 88 and

irányban egy, a késő Árpád-korra keltezhető, három házból, szabadon álló kemencéből, hat gödörből, ill. öt árokszakaszból álló településrészlet került elő. Sajnos a teljes területet nem állt módunkban feltárni, ám a leletanyag segítségével a házak 12–13. századra történő keltezése így is lehetséges volt.

A három eltérő tájolású, félig földbe mélyített Árpád-kori ház (SE-90, 93, 102) hasonló jellegű volt: az átlagosan 3,5-4 m oldalhosszúságú, közel szabályos négyszög alaprajzú objektumokban tapasztott, ill. kővel kirakott kemence is előkerült a sarokban. Az SE-90 objektum két kemencével is rendelkezett, amelyeket az északnyugati sarokban tártunk fel (SE-88, 89). Valószínűsíthető, hogy a második kemencét az első felhagyását követően létesítették. Mindkét kemencének keményre égett sütőfelülete volt. Három oszlophelyet figyeltünk meg, egyik az objektum oldalának felezéspontjában, míg a másik kettő két átellenes sarokban került elő.

A leletanyag mennyisége nem kiemelkedő, kizárólag kerámiatöredékek alkotják: néhány fehér, ill. csillámos-grafitos anyagú kerámia került elő a ház betöltéséből. Egy szürkére égett töredéken fogaskerek-minta, két másikon bekarcolt rovátkolás látható. Előkerült egy orsókarika-kezdemény is, még átfúrás nélkül, valamint néhány állatcsont.

Az SE-93 ház az előzőtől déli irányban helyezkedett el, északnyugati sarkában szintén egy kemence került elő (SE-98), ám itt kővel kirakva. A kemence szája keleti irányba nézett, mellette egy cölöplyukat is találtunk. A ház délkeleti sarkában egy kb. 150 cm hosszú, ún. nyél helyezkedett el, amelynek bontása során égett, fekete foltok jelentkeztek. A házból elég kevés kerámia-, fém-, ill. állatcsontlelet került elő,

89). The second oven was probably established after they had ceased to use the first one. The baking surface of both ovens was burnt hard. We observed three postholes: one in the axis of one of the sides of the feature, while the other two were situated at the opposite corners.

The find material was not more plentiful than expected and was exclusively composed of potsherds; a few white sherds and pieces tempered with graphite and mica were found in the fill of the house. A fragment burnt grey displayed roulette decoration, two other pieces had incised ornaments. An unfinished spindle whorl was also found, still without its perforation, as well as a few animal bones also came to light in this area.

House SU 93 was located south of the previous one. It was also furnished with an oven in its northwestern corner (SU 98), but this one was lined with stone. The mouth of the oven opened toward the east and a posthole was found next to it. An approximately 150 cm long trench was connected to the southeastern corner of the house, which displayed burnt, black spots. The house yielded rather few potsherds, metal finds, and animal bones. Notably, a cauldron fragment came to light from the oven SU 98. The fragment suggests that the feature can probably be dated to the twelfth-thirteenth centuries (Fig. 8).

We could document a 10 meter long section of a ditch (SU 99) near the southern side of the house, running at right angles to it. It yielded a large number of potsherds, a significant part of which were twelfth century vessel fragments with thick walls and undercut rims. They were tempered with graphite and mica although a few pieces of white pottery as well as two cauldron fragments were also

az SE-98 kemencéből egy bogrács töredék emelhető ki. Az objektumot a bogrács töredék legvalószínűbben a 12–13. századra keltezi (8. kép).

A ház déli oldalához közel egy arra merőlegesen futó árok (SE-99) mintegy 10 m-es szakaszát tudtuk dokumentálni, amelyből nagy mennyiségű kerámiatöredék került elő. Az anyag jelentős része 12. századi vastag falú, alávágott peremű, csilámos-grafitos anyagú töredék, de néhány fehér kerámiát, ill. két bogrács töredéket is találtunk. A fémek közül egy apró, 5 cm hosszúságú nyéltüskés késpenge említendő meg.

Az SE-90 és SE-93 között a két házat elválasztó 25 m hosszú árokszakaszk került elő (SE-87), ami merőlegesen fut bele

found during excavation work. A small, 5 cm long, tanged knife blade is worth mention among the metal finds.

A 25 m long ditch section (SU 87) was excavated between houses SU 90 and 93. It divided the two houses and ran at right angles into ditch SU 85, which had previously been interpreted as a cemetery ditch but was later identified as a settlement feature. This latter ditch ran right next to the two houses. It was interrupted at a certain point and turned toward the north near the last row of graves. The ground plan of the excavation shows that the ditch continued on for a rather long distance from here.

House SU 102, in which we could observe a number of interesting phenomena, was located further from the above-men-

8. kép: Az Árpád-kori településrészlet légifotója

Fig. 8. Aerial photograph of the Árpád Period settlement detail

9. kép: Paticsos omladék az Árpád-kori házból
Fig. 9. Debris with daub from the Árpád Period house

az először temetőárokknak gondolt, majd később a faluhoz tartozó objektumként azonosított SE-85 árokba. Ez utóbbi közvetlenül a két ház mellett található, s egy ponton megtörik, az utolsó sírsor mellett elkanyarodik délkeleti irányba. A alaprajzon jól látszik, hogy az árok igen hosszan folytatódik.

A fenti objektumoktól távolabb helyezkedett el az SE-102 ház, amelyben több érdekességet is sikerült megfigyelni. A már feltárásban is sötét, majdnem fekete színben jelentkező betöltése is erősen paticsos, hamus, faszenes volt. A bontás során az északnyugati oldalon egy kb. 1,5×1,5 m területű paticsos tapasztás (SE-186) jelentkező omladék formájában. A nagy mennyiségű, tenyérnyi, lesi-

tioned features. The house appeared as a dark, almost black patch, and its fill was also mixed with large amounts of daub, ash and charcoal. During excavation, we found an approximately 1.5×1.5 m large surface plastered with daub in the form of debris (SU 186) on the northwestern side. The fill, consisting of a large number of palm-size pieces of smoothed daub, was almost 40 cm thick by the side walls of the house although the layer became thinner towards the middle of the house. We observed that it was not located right on the floor, but on top of a yellow, clayey, probably destruction, layer (Fig. 9). After the destruction of the house the occupants probably dumped a relatively large amount of daub debris, for example the plastering

10. kép: Árpád-kori ház (SE-102)
 Fig. 10. Árpád Period house (SU 102)

mított tapasztásdarabokból álló betöltés a ház oldalfalánál közel 40 cm vastag volt, a ház belseje felé a réteg vékonyodott. Megfigyeltük, hogy nem közvetlenül a padlón feküdt, hanem egy sárga, agyagos, feltehetően pusztulási rétegen (9. kép). Valószínűsíthetjük, hogy a ház pusztulása után nagyobb mennyiségű paticsos törmelék, például egy elbontott kemence tapasztott maradványait, beöntötték a felhagyott lakóépületbe. A ház bontása során még egy érdekességgel szembesültünk. Az északkeleti oldalon egy kör alakú beásás csatlakozott hozzá. Méretre, formára, kialakításra egy Árpád-kori házba ásott külső kemence kialakítására hasonlít, egyedül abban különbözött, hogy nem volt letapasztott, vörösre kiégett tüzelőfelülete (10. kép).

of an eliminated kiln, into the abandoned dwelling house. We encountered one more interesting phenomenon during the excavation of the house. A round pit was connected to it on its northeastern side. It resembled an outdoor oven dug into an Árpád Period house in terms of its size, shape and execution; the only difference was that it did not have a plastered and red-burnt baking surface (Fig. 10). This phenomenon is not entirely unknown in the settlement research of the Árpád Period. Similar features could be observed during the excavation of Kána village. In our opinion, the oven was cut into the wall of the already abandoned house, but it was not plastered or burnt. The stone-lined oven belonging to the same phase as

Ez a jelenség nem teljesen ismeretlen az Árpád-kori falukutatásban, Kána falu feltárása során is megfigyeltünk hasonlókat. Véleményünk szerint a már felhagyott épület oldalába belevájták a kemencét, de a kitapasztása és kiegészítése már nem történt meg. A ház építésével egyidős kőkemence a keleti sarkában volt (11. kép).

A házból igen gazdag leletanyag került elő, legnagyobb számban kerámiatöredékeket találtunk. Anyagukban többféle változatot lehetett elkülöníteni: fehér, rossz megtartású grafitos-csillámos, ill. egy szürkés-rózsaszínűre égett, apró kavicsos soványítású fajtát.

Az edénytípusok közül több, vörös színűre égett bogrács töredéke került elő. A meglévő töredékeken díszítés nem lát-

the construction of the house was situated in the eastern corner (Fig. 11).

The find material from the house was fairly rich; potsherds were most common. We could distinguish several pottery types based on their material: white pottery, badly conserved fragments tempered with graphite and mica, and a type burnt to a greyish pink and tempered with small pebbles.

Numerous red-burnt cauldron fragments were found among the vessel types are concerned. The surviving fragments did not display any decoration; their presence allows to date the feature to the twelfth-thirteenth centuries.

Several decoration types can be distinguished on the wall fragments. The

11. kép: Kőkemence az Árpád-kori házban (SE-108)
Fig. 11. Stone oven in the Árpád Period house (SU 108)

szik, jelenlétük önmagában egy 12–13. századi keltezés tesz lehetővé.

Az oldaltörödékek alapján számos díszítésmódot lehet elkülöníteni, legáltalánosabbnak mondható a hullámvonal, ill. a vonalköteg használata. Egyetlen edény alján regisztráltunk fenékbélyeget: egy négyzet alakú kereten belül csillag formájú alakzatot. Egy további, sárgás színűre égett töredéken kevés vörös festéknyomot is megfigyelhettünk.

Az edényeken kívül négy orsókarika is előkerült, három a ház betöltéséből, egy a kemence omladéka közül. A karikák mindegyike különböző anyagú, az egyiket fogaskerék-mintával díszített darabból vágták ki. A házból számos vastárgyat, többségében szerszámokat, sikerült megmenteni (kések, sarló, csipesz [?], ár [?]), de előkerült két patkó, ill. egy vaskapocs is. Az állatsont jelentős mennyiségű, amelyből megemlíthető egy átfűrt csontvég.

A teljes leletanyag (főként a bogrács és a fehér kerámia jelenléte) az SE-102 objektumot a 13. századra keltezi. A vaseszközök, az orsókarikák, ill. a megmunkált csontvég együttesen utalhatnak egy műhely meglétére vagy közelségére. Több jelenség utal tűzvészre, az azonban kérdéses, hogy a ház égett le, vagy a felhagyása után a gödröt egy másik leégett omladékkal töltötték be.

Az SE-102 közvetlen közelében, keletre található az SE-104 leletanyag nélküli gödör, ill. az SE-105 árokszakasz. Utóbbiból jelentős mennyiségű, különböző korszakokból származó kerámialelet került elő, kiemelkedő darab egy 9. századi szokást idéző belső peremdíszes fazék töredéke (WOLF 2008, 22). Az edény peremének belső felületét hullámvonallal díszítették, nyakrészén kívül vonalköteg található.

application of wavy lines or bunches of wavy lines can be considered most widespread. One single vessel was marked on the bottom of its base with a star shape composed within a rectangular frame. One yellowish-burnt fragment bears some traces of red paint.

Four spindle whorls were also found in addition to the potsherds, three from the fill of the house and one from the debris of the oven. They were all made of different materials and one was cut out from a sherd with a roulette decoration. Several iron objects, mostly tools, could be retrieved from the house (knives, sickle, tweezers[?], awl[?]) during excavation. We found two horseshoes and an iron clasp as well. There were large numbers of animal bones including a bone with a perforated epiphysis.

The entire find material (especially the presence of the cauldron and white pottery) suggests that feature SU 102 can be dated to the thirteenth century. The iron tools, spindle whorls as well as the worked bone epiphysis together suggest the presence or proximity of a workshop. Several phenomena suggest that there was a fire, but it is not clear whether the house burnt down or the pit was filled with the burnt debris of something else after the house was abandoned.

Pit SU 104 without any finds and ditch section SU 105 were situated in the close vicinity of SU 102, toward the east. The ditch section yielded a significant number of potsherds dating from various periods. A fragment of a pot with decoration on the inner side of the rim was a significant piece that testifies to a ninth century tradition (WOLF 2008, 22). The inner surface of the vessel's rim was ornamented with a wavy line. A bunch of lines run on the exterior of the neck.

A házak között három gödröt dokumentáltunk: az SE-91 és SE-92 egymás mellett, míg az SE-101 az SE-102 ház közvetlen közelében helyezkedett el. Az SE-91-ből egy, a felfüggesztésre szolgáló lyuknál az edény külső síkja felé kiszélesedő peremű bogrács-töredék látott napvilágot (TAKÁCS 1993, 457). Különleges edénytöredék került elő az előbbitől keletre található SE-92 gödörből: egy szürkére égett talpas tál polírozott talpgyűrűjének töredéke. Egy vascsipesz (?), ill. egy fenékö 5 cm-es töredékét találtuk az SE-101 gödörben, amelynek megmaradt végén át-fúrt lyuk található.

A fenti objektumoktól délnyugatra, mintegy 100 m távolságra helyezkedett el az SE-82 szabadon álló kemence, amelyből igen vegyes leletanyag került elő. Az Árpád-korra keltezhető darabok közül szürkére égett, tagolt peremű, bekarcolt hullámvonaldíszes fazéktöredékeket, ill. fehér kerámiát lehet kiemelni, míg a későbbi korszakokból egy zöldmázás nyéltöredék került elő. A kemence közelében egyéb objektumot nem figyeltünk meg.

Telepobjektumok a korábbi temető területéről is előkerültek. Az egymáson elhelyezkedő foltok már a humuszosítás során jelezték, hogy az SE-81 szabadon álló kemencét a 64. sírra alapozták. Ez volt az egyetlen szuperpozíciós jelenség, amely arra utalhat, hogy a későbbi, faluhoz kapcsolt népesség talán ismerte vagy látta a sírjelöléseket, s azért nem háborgatta a temetőt. Az SE-80 árokszakasza a most feltárt temetőrészlet közepén helyezkedett el, egy bécsi grafitos fazék töredékeit lehet megemlíteni a kevés lelet közül. Ugyancsak kikerülte a sírokat az SE-28-as árok, amely északkelet–délnyugati irányban haladt a 19. sír közelében. Elképzelhető, hogy ez az árok jelezte a temető

We documented three pits between the houses: SU 91 and SU 92 were located next to each other, while SU 101 lay close to house SU 102. The former yielded a special cauldron sherd with a rim thickening towards the outer surface of the vessel by its suspension hole (TAKÁCS 1993, 457). A special pottery fragment was found in pit SU 92 located to its east: a fragment of a polished footring from a grey-burnt stemmed bowl. A fragment of a pair of iron tweezers (?) and a 5-cm fragment of a whetstone with a drilled hole at one end was found in pit SU 101.

The outdoor oven labelled SU 82 was located southwest from the above-mentioned features at a distance of about 100 m and it yielded a rather mixed set of finds. Among the pieces dating from the Árpád Period, we can highlight some grey-burnt potsherds with articulated rims and incised wavy line decoration as well as fragments of white pottery. Vessels from later periods included the fragment of a green-glazed handle. We could not observe any other features near the oven.

Settlement features were also found in the territory of the earlier cemetery. The overlapping patches signaled already in the phase of the removal of the humus layer that oven SU 81 had been established on the top of grave No. 64. This was the only superposition we could observe, which might imply that perhaps the later population connected to the village knew the location of the graves or could see some kind of grave markers and this is why they did not disturb the cemetery. The SU 80 ditch section was situated in the middle of the part of the cemetery part that was excavated now. A sherd from Vienna graphite ware is one stand-out find among the few found there. Ditch SU 28

szélét, hiszen azon kívül nem kerültek elő temetkezések.

A házak, gödrök és árkok a 2007–2008-as ásások során lelt középkori telepobjektumok helyszínétől mintegy 2-300 m-re, keleti irányban találhatóak (TEREI 2015, 578). Jogosan merülhet fel a kérdés: van-e valamilyen kapcsolat a településrészek között? A korábbi ásások 2. számú házát az ásatók a kerámialeletek alapján a 12–13. századra keltezték (SZIGETI 2016), így lehetséges, hogy ugyanazon település részeiről van szó, amelyek között a korábbi temető helyezkedett el. Felmerült, hogy esetleg árvíz ellen húzódtak távolabb a Dunától. Ennek azonban ellentmond, hogy az itt megfigyelt szintadatok alapján ez a terület alacsonyabban van, mint a Duna közelségében fekvő településrészlet. Megnyugtató válasz csupán a leletanyag teljes feldolgozása után adható, mindenestre az kijelenthető, hogy a második Kereskedelmi medence déli oldala a mai Duna-vonal közelségében 700-800 m-es területen az egykori Csepel falu objektumaira és temetőjére kell számítani. Az általunk vizsgált terület a Kereskedelmi medencétől délre eső 150 m széles sáv volt, tőle délre már a Petróleum út és a MOL területei találhatóak, ahol ez idáig régészeti feltárás nem zajlott.

*Szigeti Judit – Horváth Viktória –
Terei György*

Appendix: Líra alakú övcsat textilmaradvánnyal

A temetőrész 11. sírjában a csontvázból medencelapátja felett, a bordák alatt a deréktájon egy líra alakú övcsat feküdt (12. kép). A fémcsat megmaradt nyelvré-

also passed by the graves; it ran in a north-east-southwest direction near grave No. 19. This ditch may have marked the border of the cemetery, since no burials were found outside that boundary.

Houses, pits and ditches were situated about 200-300 m east from the site of the medieval settlement features found during the excavations in 2007-2008 (TEREI 2015, 578). It is justified to ask whether there is any connection between these settlement parts. The archaeologists dated house No. 2 from the previous excavations to the twelfth-thirteenth centuries based on the pottery finds (SZIGETI 2016), so it is possible that these features were all parts of the same settlement divided by the earlier cemetery. It has been suggested that the inhabitants moved further from the Danube because of a flood. This idea is contradicted, however, by the fact that based on geodetic height measurements this area is located at a lower level than the settlement part situated closer to the Danube. The final answer can only be given after the analysis of the find material will be completed. Still, we can state that settlement features and the cemetery of the former Csepel village are to be expected on the southern side of the second commercial basin, near the present line of the Danube, in a 700-800 m area. The territory examined by us was a 150-m wide zone located south of the commercial basin. No archaeological excavations have yet taken place south of this area where the Petróleum Road and the territories of the MOL are situated..

Archaeologists Emese Szalai and Tamás Szolnoki assisted us during the excavation. Zsolt Bernert is responsible for the analysis of the physical anthropology finds. Ferenc Gyulai has carried out the archaeobotan-

12. kép: Többrétegű textildarab az övcsat nyelv részén
 Fig. 12: Remains of several layers of textile on the tongue of the buckle

szét egy földdarabba ágyazódott és elkonzerválódott textildarab borítja több rétegben, ami arra utal, hogy az övrész felett helyezkedett el. Egyelőre nem megállapítható, hogy meggyűrődött ing, vagy halotti lepel része lehetett-e?

A földbekerülés utáni időszakban a fém (vas) nyelv rész felületén kialakult korróziós termékek átítatták és konzerválták a rajta lévő textil rostszálait. A tafonómiai folyamat során a szerves vegyületekből álló növényi rostokat részben vagy egészében a fémből kivált ásványi anyagok helyettesítették. Ilyen módon a textil eredeti formája pseudomorf, azaz ásványosodott (CRONYN 1996, 159) változatban őrződött meg. A szálak vörösesbarnára színeződtek.

A textil szövése egyszerű vászonszerkezet, azaz a kereszteződő fonalak egyszerű

ical analysis of the content of the vessels. Csaba Tóth identified the coins and Éva Richter examined the textile remains. We are truly thankful for their help.

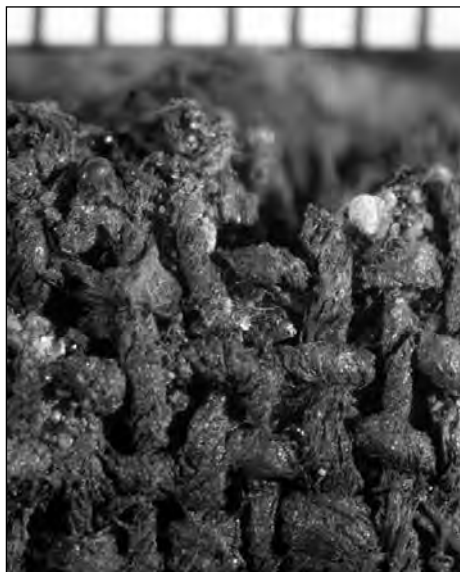
Judit Szigeti – Viktória Horváth –
 György Terei

Appendix: Lyre-shaped belt buckle with textile remains

A lyre-shaped belt buckle was situated above the left hip bone, under the ribs, in the waist area of the deceased in grave No. 11 in part of the cemetery (Fig. 1). The surviving part of the iron tongue of the metal buckle was covered in several layers by a piece of textile conserved after it was enclosed in a lump of soil and conserved. This suggests that it was situated above the belt. It cannot be determined at the moment whether it comes from a folded shirt or a shroud.

After the objects were buried, the products of corrosion formed on the surface of the metal (iron) tongue impregnating and conserving the fibers of the textile and conserving the fibers of the textile. During the tafonomic process, the plant fibers composed of organic compounds were partly or entirely replaced by minerals separating out from the metal. Thus, the original shape of the textile was preserved in a pseudomorfe, that is, mineralized form (CRONYN 1996, 159). The threads were colored reddish brown.

The weaving of the textile comprised a simple canvas structure, that is, the threads cross each other alternately from above and from below. Threads running in one direction are thinner, 10-11 threads fall within one square centimeter. The threads are thicker in the other direction, with 8-9 threads in the same area (Fig.

13. kép: A vászon szövésű textil felnagyítva
Fig. 13: The magnified canvas structure textile

14. kép: Ásványosodott állapotban maradt fenn a textil
Fig. 14: The textile was preserved in mineralized form

felül, egyszer alul ívelnek át egymáson. Az egyik irányban futó szálak vékonyabbak, egy cm²-en belül 10-11 darab helyezkedik el egymás mellett, a másik irányban vastagabbak, így 8-9 szál jut ugyanerre a területre (13–14. kép). A fonalak sodratiránya „Z”, azaz jobbról bal felé, a Z betű diagonális szárával egyező irányban sodorták össze a szálakat (HAJÓS 1959, 13). Az előzetes mikroszkópos vizsgálat alapján elmondható, hogy a textil nyersanyaga len vagy kender.

A temető területéről további pszeu-domorf textilmaradványok is felszínre kerültek különböző ékszerekhez, két karperechez és egy torqueshez tapadva. Mind-egyikük a viselethez tartozó, jó minőségű szőttés. Vizsgálatuk folyamatban van.

Richter Éva

2-3). The twist direction of the threads is ‘Z’, that is, the yarns were twisted from right to left, in a direction corresponding to the diagonal line in the letter Z (HAJÓS 1959, 13). Based on the preliminary microscopic analysis, it appears that the raw material of the textile was linen or hemp.

Further pseudomorf textile remains were unearthed in the territory of the cemetery. They were stuck to various items of jewelry, two bracelets and a torque. Each originated from good-quality woven fabric belonging to the dress item. Their analysis is in progress.

Éva Richter

Irodalom/References:

CNH I. • RÉTHY L.: *Corpus Nummorum Hungariae I.* Budapest 1899.

CRONYN 1996 • Janey M. Cronyn: Régészeti leletek konzerválásának alapjai. Budapest, 1996.

GIESLER 1981 • J. Giesler: *Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken.* *Prehistorischen Zeitschrift* 56 (1981) 4–167.

HAJÓS 1959 • Hajós I.: *Szövéstechnológia.* Budapest 1959.

ISTVÁNOVITS 2003 • Istvánovits E.: *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga (Das landnahme- und arpadenzeitliche Nachlassmaterial des Rétköz).* *Régészeti gyűjtemények Nyíregyházán* 2. Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori sírleleti 4. Nyíregyháza 2003.

KOVÁCS 1994 • Kovács L.: *Das Früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs.* Budapest 1994.

KRYLASZOVA–BELAVIN–TÜRK 2014 • N. B. Krylaszova – A. M. Belavin – Türk A.: Újabb adatok a honfoglalás kori tarsolyok és tűzkészégek klasszifikációjához Volga-Káma-vidéki analógiáik fényében. In: Anders A. – Balogh Cs. – Türk A. (szerk.), *Avarok pusztái: régészeti tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára.* Budapest 2014, 457–497.

LANGÓ–TÜRK 2004 • Langó P. – Türk A.: *Honfoglalás kori sírok Mindszent-Koszorúsdülön (Adatok a síjbefűzős bizánci csatok és a délkelet-európai kapcsolatú egyszerű mellkeresztek tipológiájához).* *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyvei: Studia Archaeologica* 10 (2004) 365–418.

LANGÓ 2010 • Langó P.: *A csúcsban összefutó, belső ívvel és áttört lappal rendelkező, félhold alakú fülbevalók elterjedése*

és klasszifikációja középső- és Kelet-Európa 10-11. századi leletanyaga alapján. In: Petkes Zs. (szerk.), *Hadak Útján XX. Népvándorláskor Fialat Kutatóinak XX. Összejövetelének konferenciakötete.* Budapest–Szigethalom 2010 (2012) 205–228.

MELIS 1957 • Iránsné Melis K.: *Jelentés.* *BTM Adattár* 1048-79.

MELIS 1983 • Iránsné Melis K.: *Adatok a pesti-síkság Árpád-kori településtörténetéhez.* Budapest 1983.

MELIS 1997 • Iránsné Melis K.: *Árpád-kori temetők a pesti határban, 11–13. század.* *BudRég* 31 (1997) 41–78.

MELIS 1998 • Iránsné Melis K.: *Régészeti adatok a Csepel-sziget középkori történetének kutatásához.* *BudRég* 32 (1998) 309–321.

NAGY 1998 • Nagy M.: *Awarenzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest I–II.* Budapest 1998.

PAMER 1959 • Pamer N.: *Leletmentési bejelentés.* *BTM Adattár* 1949-79.

PERÉNYI 1934 • Perényi J.: *Csepel. Magyar Városok Monográfiája.* Budapest 1934.

RÉVÉSZ 1989 • Révész L.: *Líra alakú csatok a Kárpát-medencében.* *HOMÉ* 27 (1989) 513–541.

SCHREIBER 1967 • Schreiber R.: *Jelentés.* *BTM Adattár* 1950-79.

SZABÓ 1978-79 • Szabó J. Gy.: *Árpád-kori telep és temetője Sarud határában IV. Agria.* *Az Egri Múzeum Évkönyve. Annales Musei Agriensis* 16–17 (1978-79) 45–136.

SZIGETI 2016 • Szigeti J.: *Az Árpád-kori Csepel falu területén végzett feltárás eredményei (Szabadkikötő út 1–3.).* *BudRég* 49 (2016) megjelenés alatt.

SZILÁGYI 1994 • Szilágyi, K.: *Perlenty-pen aus dem X.-XII. Jahrhundert in Ungarn und ihre archaologische Bedeutung.* *Pamatky archeologické* 85 (1994) 75–110.

- SZŐKE 1962 • Szőke B.: A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei. Régészeti Tanulmányok 1. Budapest 1962.
- SZŐKE–VÁNDOR 1987 • Szőke B. M. – Vándor L.: Pusztaszentlászló Árpád-kori temetője. Budapest 1987.
- TAKÁCS 1993 • Takács M.: A kislátföldi, Árpád-kori cserépbográcsok pontosabb időrendje (Egy kísérlet a leletanyag rendszerezésére). HOMÉ 30-31/2 (1993) 447–485.
- TAKÁCS 1997 • Takács M.: A honfoglalás kori edényművesség. In.: Györffy Gy. (főszerk.): Honfoglalás és néprajz. Budapest 1997, 205–225.
- TEREI 2015 • Terei Gy.: Régészeti adatok a Csepel-sziget északi részének középkori történetéhez. In.: Benkő E. – Orosz K. (szerk.), In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”. Budapest 2015, 577–588.
- WOLF 2003 • Wolf M.: Adatok 10. századi edényművességünkhöz. A borsodi leletek tanulságai (Informationen zu unzere Töpferkunst des 10. Jahrhunderts. Des Lehre der Funde in Borsod). HOMÉ 42 (2003) 85–108.
- WOLF 2008 • Wolf M.: A borsodi földvár. Edelény 2008.
- WOLF 2013 • Wolf M.: Kerámiavizsgálatok eredményeinek felhasználása 10–13. századi településeink kutatásában. I. (Borsod). In: Révész L. – Wolf M. (szerk.), A honfoglalás kor kutatásának legújabb eredményei. Szeged 2013, 861–884.
- ZOLNAY 1966 • Zolnay L.: Jelentés a leletmentésről. BTM Adattár 1950.79.
- ZOLNAY 1968 • Zolnay L.: Budapest XXI, Csepeli Szabadkikötő. RégFüz 21 (1968) 56.

A Budapesti Történeti Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2015. évben*

*(Jelölésük a hátsó borító belső oldalán lévő térképen)
(Marked on the map on the inside back cover)*

9. Régészeti szakfelületei munkák a 10. számú főút nyomvonalában (Budapest III. ker., 10. számú főút)

2015. február 24. és 2015. december 31. között a Strabag Általános Építő Kft. megbízásából régészeti megfigyelést végeztünk a 10. sz. főút új nyomvonalának kiépítése és a kapcsolódó műtárgyak kivitelezésének földmunkáinál, ahol összesen 59 alkalommal, 46 munkanapon voltunk jelen.

A szakfelület során a kivitelezés teljes területét három nagyobb egységre bontva kezeltük, ezek mindegyikénél került elő régészeti leletanyag vagy objektum.

I.: Pomázi úti csomópont és környéke (1. kép):

Pomázi úti felüljáró: A felüljáró építése még 2014-ben, a Budapest–Esztergom vasút felújítási munkálatainak kapcsán kezdődött meg. Az akkori megfigyeléskor a pillérek a 20. munkaterület (továbbiakban MT)/ A-I, míg a Pomázi út nyugati oldalán létesített csapadékvíz elvezető a 20. MT/V jelzést kapta (LÁNG–LASSÁNYI 2015, 29–30).

A felüljáró két rámpáját jelen projekt keretében építették meg. A korábbi feltá-

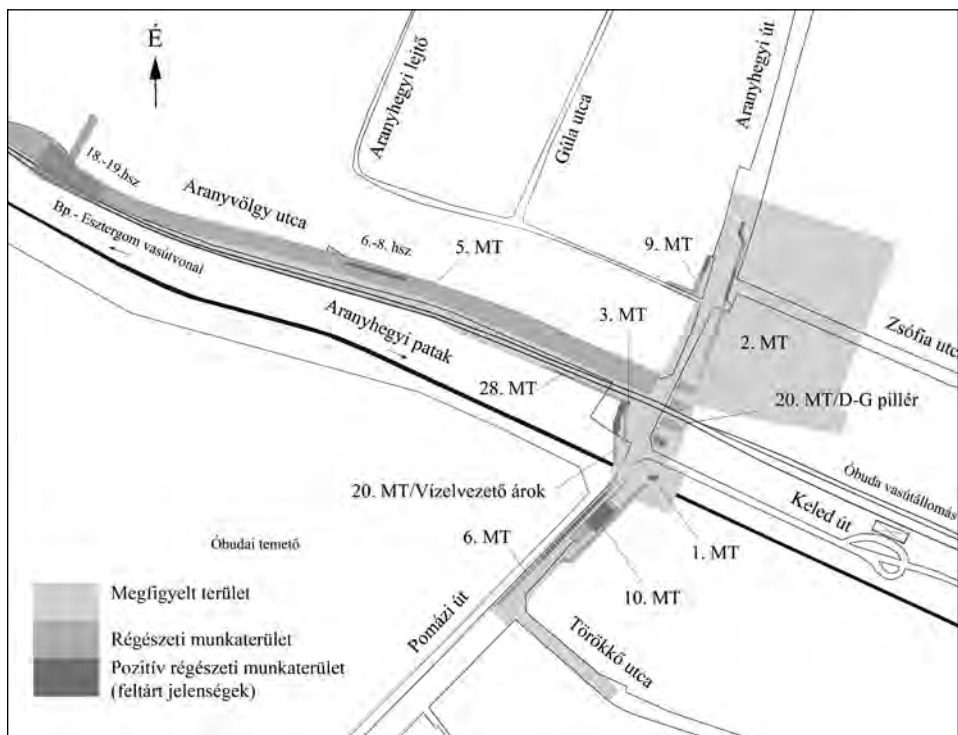
rások során kerültek elő régészeti objektumok, valamint szórvány leletanyag is az említett helyszíneken.

A felüljáró északi rámpájánál az alapozási sík recens feltöltésben kezdődik, az építkezéskor nem történt mélységi földmunka, így régészeti jelenség sem kerülhetett elő. A déli rámpa (10. MT) építésénél 14×71 m alapterületen, a jelenlegi felszíntől kb. 3 m mélységig négy fázisban történt a földkiemelés, sajnos többször is bejelentés nélkül. Ezekon a szakaszokon a felületben ugyan nem lehetett megfigyeléseket tenni, de a munkagödör szelvényfalai dokumentálhatóak maradtak.

Az alapozási sík 10-15 cm mélyen volt az altalajban. A környéken jellemző kőzettörmeléken altalajon képződött 25-30 cm vastag fekete iszapos-homokos rétegből szórvány középső neolitikus kerámia került elő. A tapasztalatok alapján ez a réteg töltődik be a régészeti korú objektumokba, illetve fedi is azokat. Az ezt takaró szürkessárga agyagos réteg steril, nagyrészt a salakos törmeléken 20. századi feltöltés, illetve tereprendezés vágta el. A rétegszórvány mennyisége délkelet felé haladva gyérült. Öt objektum feltárására volt lehetőség, ezek mindegyike

---

* Jelen összeállítás nem tartalmazza a BTM munkatársai által, zömmel közműfeketések során végzett régészeti szakfelületek helyszíneit.

1. kép: A Pomázi úti csomópont környezetében végzett régészeti megfigyelések és feltárások helyszínei

kerek, középső neolitikus gödör a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia kultúrájának Zseliz időszakából, némelyik viszonylag sok leletanyaggal (kerámia, pattintott kőeszköz, állatcsont). A négy, felületben is észlelt gödör átmérője 65-110 cm között mozgott, míg átlag mélységük 25-45 cm volt. Sajnos a leggazdagabb leletanyagú méhkas alakú gödröt csak a metszettelben figyelhettük meg, oldalról tudtunk rábontani. Szintén a metszettelben tűnt fel egy a korabeli járósíntre utaló, közel vízszintesen fekvő kerámiatöredékekből álló jelenség is. Megemlítendő még egy északkelet–déli nyugati irányú árok, amelyből leletanyag ugyan nem került elő, de rétegtanilag valószínűsíthető, hogy szintén régészeti korú.

*Pomázi úti csomópont Aranyvölgy utcai le-
hajtója („D” ág):* A lehajtó vasúthoz közeli délkeleti, a szántással bolygatott területen szórványként néhány római tegulatöredék került elő.

Az építési munkálatok során több közmunkiváltásra és fektetésre is sor került, ezek közül a Pomázi és Aranyhegyi úttal párhuzamosan futó vízgerinc vezeték kiváltása (2. MT) érdemel figyelmet.

Az Aranyhegyi út mellé eső kb. 200 m hosszú szakasz mintegy 60 m hosszú, 2 m széles, 1,80 m mély szelvényében rétegszórvány kerámiatöredékek (középső neolitikus és kora bronzkor) mellett több középső neolitikus objektumot is dokumentálhattunk. Ezek egyike gödörmaradvány, a többi oszlophely volt.

Aranyhegyi út, támfalépítés (9. MT): Az Aranyhegyi út és Aranyhegyi lejtő sarkán az úttest szintemelését megelőzően beton támfalat építettek. A földmunkák mélysége 1–1,5 m volt. A modern kevert humuszos réteg alatt 80 cm mélységben humuszosodott löszös réteg jelentkezett szórvány középső neolitikus kerámiaanyagokkal.

Pomázi út, csapadékvíz-elvezető (6. MT): Az Óbudai temető kerítésével párhuzamosan futó csapadékvíz-elvezető csatorna egy előzőleg felbontott nyílt vízesárok helyére épült.

A 250 m hosszú, 3 m széles, 2 m mély árok alja 10–15 cm mélyen vág az altalajba, fölötté fekete iszapos homok, majd nyomokban megmaradt szürkéssárga agyag látszott.

Az iszapos homokos réteg itt is tartalmaz szórvány őskori (középső neolitikus és korai bronzkori) kerámiaöntvényeket, amelyek az Aranyhegyi-pataktól kb. 100 m-re kezdenek jelentkezni. Ezen a szakaszon egyetlen nagyobb méretű kerek őskori objektum került elő; ennek kibontására nem volt mód. Több kisebb bizonytalan korú beásás is jelentkezett a metszetalakban, de mivel ezek alig vágta az altalajba, felszíni dokumentációjuk nem volt lehetséges. Betöltésük alapján régészeti korúnak tűntek, datáló leletanyag híján azonban pontos kormeghatározásuk nem volt mód.

Pomázi út – Keled út sarok, hídépítés (1. MT): Az építkezést megelőzően elbontották a korábban itt álló vasúti híd pilléreit, majd ezek helyére épültek az új alaptestek. A bontás után a munkagödör metszetalait lehetett dokumentálni. A déli pillér helyén csak 20. századi feltöltési réteget, illetve az altalajt figyelhettük meg.

Ezzel szemben az északi pillér helyén egy kövezett szint, és több objektum maradványai látszottak, amelyekből középső neolitikus kerámiaöntvények kerültek elő. A kövezett szint jellegét és kiterjedését nem lehetett megállapítani, valószínűsíthető, hogy az Aquincum polgárvárosból nyugat felé kivezető úttal, illetve az azt kísérő temetővel van összefüggésben.

Aranyhegyi út, csapadékvíz-elvezető (3. MT, 20. MT/Vízvezető): Az Aranyvölgy utca és az Aranyhegyi út találkozásánál déli irányba, a patak felé ásott közmű a korábbi években szakaszosan történő vasútfelújításhoz kapcsolódó 20. munkaterület csapadékvíz-elvezető árkával párhuzamosan, azzal összekötve épült (LÁNG–LASSÁNYI 2015, 29–30; LÁNG–LASSÁNYI jelen kötet 140–141).

Az Aranyvölgy utcai indító szakaszon az altalaj felett szennyezett iszapos, agyagos réteg, majd modern feltöltés látszott.

A vasúti sínektől a patak felé kiásott árkokban rétegszórvány kerámiaöntvények (őskori, római kor) mellett több régészeti korú objektum is előkerült.

A római kori beásások és építmények általában nem húzódtak mélyre a kőzettörmelék aljába, így egy részük a humuszosítás során elpusztult és csak metszetben dokumentálhattuk őket.

Jellegüket tekintve a Keled út vonalában ismert temetővel függenek össze (Aranyárok menti temető, Aquincum polgárvárosának nyugati temetője [NAGY L. 1942, 465–468, 476–479; LASSÁNYI 2005; LASSÁNYI–BECHTOLD 2006; LÁNG–LASSÁNYI jelen kötet 138–139]). Ezek között több falkiszedés, sírkerteket övező, habarcsba rakott kőfal-szakasz, de sírok és néhány árok is található. A sírkertek kiterjedését nem lehetett lehatárolni, az

eredetileg is alacsony kerítésfalak javarészt szétterültek, vagy már korábban kiszedték őket. A falakat, egyetlen masszívabb, intakt állapotban fellelt darab kivételével, eredetileg nem ásták a közettörmelékes altalajba. Ennek alja földbe volt rakva, felső három kősorát pedig habarccsal terítették.

A legészakibb árokszszakaszokon található vizesárok nagy valószínűséggel azonos a távolabb, a felüljáró „E” pillérnél korábban talált árokkal (LÁNG–LASSÁNYI 2015, 29–30).

A 20. munkaterületen korábban feltárt szarkofágokkal (LÁNG–LASSÁNYI jelen kötet 140–141) egy vonalban egy bolygatott temetkezés jött napvilágra. Az alakatlan sírgödörben félig oldalt fekvő helyzetben észak–déli tájolású csontváz feküdt. A koponya és a jobb kar is hiányzott. A sírba mellékletet nem helyeztek, vagy későbbi ráásás során elveszett, bár betöltéséből római kori füstölőtál darabjai kerültek elő.

A sírt egy nagyméretű, kelet–nyugati irányú árok vágta el, amely vélhetőleg a bolygatás oka is volt. A beásás azonos a fent említett, szarkofágokat vágó árokkal. A betöltésében található iszapos homok alapján egyelőre régészeti korúnak tűnik.

A 20. munkaterület párhuzamos szakaszának szélesebb felületben történő kiásása során több római kori hamvasztásos sír maradványa volt fellelhető. Mivel ezek nem voltak beásva mélyen az altalajba, a terület kimarkolásakor jobbára elpusztultak, vagy a szelvény részsűs oldalfalában jelentkeztek. Kevés kerámia, kalcinált csont, illetve csont játékkorong került elő belőlük. Elhelyezkedésükben rendszer nem fedezhető fel, leginkább a korábban feltárt szarkofágoktól nyugati irányban kerültek elő.

Az Aranyhegyi patak felé vezető közös árokszszakaszon az objektumok ritkultak. Egy sávban erősen lepusztult kelet–nyugati irányú köves felület látszott, amely talán a temető által kísért római kori úttal függ össze. Mivel azonban annak a nyomvonala és építési technikája nem ismert, ez egyelőre hipotézis marad.

Őskori objektumok a 20. munkaterület vizesárákában voltak. Korábbi építési szakaszban oszlophelyek már megjelentek (LÁNG–LASSÁNYI 2015, 29–30), a jelen munkafázisban azonban egyéb telepobjektumok is előkerültek. Az őskori gödöröket az altalajba mélyítve jól körülhatárolhattuk, az árok 3 m széles felületében feltárásukra is sor kerülhetett.

A rekonstrukciós munkálatokkal kapcsolatos földmunkák során egyedül itt, a Pomázi és az Aranyhegyi úton nyílt lehetőség, hogy a patakra merőleges 3., 6., és 20. munkaterületeket összekötve a lelőhely keresztshelvényét megfigyelhessük. Ez alapján az Aranyhegyi-patak jelenlegi, szabályozott medrétől délnyugati irányban csak őskori telepjelenségek, északkelet felé viszont őskori és római kori objektumok is megjelennek. A vasúti töltés vonalánál észak felé, az Aranyvölgy utca ide eső szakaszán semmilyen régészeti lelet nem került elő. A nagyjából vízszintes terepen a patak eredeti medrét nem sikerült meghatározni, mint ahogy az említett római kori út pontos helyét sem.

A vasútfelújítás keretében feltárt, de a fentebb taglaltakhoz szervesen kapcsolódik a vasúti töltést dél felől kísérő 28. munkaterület. Ennek keskeny, 80 cm széles árkában mintegy 30 m hosszan szintén római kori hamvasztásos temetkezések, illetve az említett településhez tartozó őskori objektumok jelentkeztek. Előbbieket régészeti feltárás keretében dokumentálhattuk (be-

mutatását lásd LÁNG–LASSÁNYI jelen kötet 141).

II.: Aranyvölgy utca (Aranyhegyi út – Bécsi út szakasz, 5. MT)

A rekonstrukciós munkák során az Aranyvölgy utca új nyomvonalat kapott, szélesítésen esett át, és közműveket fektettek alá.

Régészeti jelenségek leginkább a vízvezeték és a csapadékvíz-elvezető csatorna építése során kerültek elő.

A csapadékvíz-elvezető 1,60 m mély, 1 m széles árkában az Aranyhegyi út felől kiindulva a szennyezett, bolygatott iszapos agyagos réteg fokozatosan kifutott, majd természetes löszös homokba váltott át, amelynek humuszosodott felső része is megmaradt. Az Aranyvölgy u. 6–8. számú telkek között szórvány őskori (középső neolitik és korai bronzkori) kerámiatöredékeket, pattintott kőeszközgyűjtöttünk. A leleteket befoglaló réteg alja a közműárok mélységében nem látszott, így beásott objektumok megfigyelésére nem volt mód.

A 13–20. házszámok előtt agyagos törmelékcsoknya vasúti töltés alá eső, elplannírozott szakaszát 2013-ban már sikerült megfigyelni (LÁNG–LASSÁNYI 2014, 34–35). Lejtőmozgás során lecsúszott, egészen nagy, esetenként köbméteres méretű szikladarabok szórvány régészeti korú leletanyagot tartalmazó barna humuszos rétegben állnak, amely a patak irányában vastagszik. Az itt ásott rétegvizsgáló szondákban nem sikerült elérni az altalajt.

A 18–19. házszám előtti szakaszon a vízgerinc és a csapadékvíz-elvezető csatorna kiásása során szórvány római kori kerámiatöredékek mellett falkiszedés nyomai és építési törmelék került elő. Ezek az Aranyvölgy u. 19/a. hsz. területén megfigyelt római kori épületmaradványokkal és

annak az omladékából származó törmelékkel együtt vannak összefüggésben.

A 2014-es évben az Aranyvölgy u. 19/a alatt zajló építkezés során a hegyoldalba vágott pincetömb kiemelését követően a metszetalakban római kori épületmaradványokat dokumentáltak, ami magyarázatot ad a fentebb említett jelenségekre. Ezáltal azonosíthatóvá vált az Alföldy Géza 1960-as terepbejárás naplójában (BTM Adattár 1092-79) római őrtoronyként említett maradványok forrása.

A 20. számú telektől nyugatra a történelmi korú réteg egyre inkább eltűnt. Régészeti lelet legnyugatibbi előkerülése a 22. házszám előtt talált rétegszórvány őskori kerámiatöredék volt.

III.: 10. sz. főút új nyomvonala és kapcsolódó új útszakaszok

A Bécsi út és az Aranyhegyi-patak kereszteződésétől az Ürömi úti körforgalomig tartó szakaszon a nagy felület ellenére kevés régészeti jelenség került elő. A 40 cm mélységig leszedett felszínen sárgásbarna, szántásnyomokkal tarkított humuszosodott agyagréteg látszott, néhol 20. századi téglá- és kötörmelékkel keveredve. A modern kori bolygatás leginkább a talaj felső 10-20 cm-es régiójára volt jellemző. Több ponton is megfigyelhettük az Ürömhegy irányából szivárgó rétegvízét.

Régészeti leletanyag az újonnan épített Virágosnyereg utcai lehajtónál került elő (7. MT). Az Aranyhegyi-pataktól a Csúcshegy felé haladva felszínben több különböző talajréteget különíthettünk el, a folyással párhuzamosan. Ezek részben újkori vas-, kerámia- vagy tégladarabokkal keveredtek, de előfordult régészeti leleteket tartalmazó réteg is. A Csúcshegy lábánál a régészeti leletanyag sűrűsödött, itt kettő szondában 1,40 m

mélységig volt lehetőségünk megfigyelni a rétegsort. Objektum nem jelentkezett; a leletanyag láthatólag egy kevert, eróziós rétegből került elő, újabb kori szennyeződéssel együtt.

Az őskori települési jelenségek értékelése

A 10. sz. főút (Aranyvölgy út) és Pomázi út csomópontjában elszórta előkerült középső neolitikus jelenségek korábban nem ismert megtelepedést jeleznek a területen. A korszakhoz biztosan kapcsolódó települési jelenségeket, zömmel gödröket, a 10., valamint a 20. és 28. munkaterületen lehetett dokumentálni. A településrészlet a Dunántúli Vonaldíszes Kerámia fiatalabb, ún. Zseliz fázisára keltezhető, a 28. munkaterületen egy gödör tartalmazott késő kottafejes töredéket. A legjelentősebb a 10. munkaterületen feltárt 6. sz. méhkas alakú gödör, amelyből a zömmel díszítés nélküliek mellett kevés zselizi karcolt díszű kerámia, őrlőkő töredékei, obszidiánpenge, paticsok, állatsontok és kagylóhéjak is előkerültek. A gödrökön kívül a 2. és a 20. munkaterületen megfigyelt oszlophegyek felmenő falú házak egykori létét is igazolják a területen.

Az Arany-hegy, és Péter-hegy által határolt, egykor nyíltvizű, vagy időszakosan ingoványos Mocsárosdűlő peremterületének hegylábi környezete, valamint az azt délről lezáró Aranyhegyi-patak Aranyhegy alatt húzódó mederszakaszának kiszélesedő alluviális területe, különösen kedvező feltételeket kínált a megtelepedés számára a neolitikum idején. Ezt jelzi az Aranyhegyi úton Schreiber Rózsa és Kalicz Nándor által 1998-1989-ben kutatott újkőkori településrészlet is, amely mellett, hogy a DVK idősebb szakaszának máig ismert legjelentősebb lelőhelye

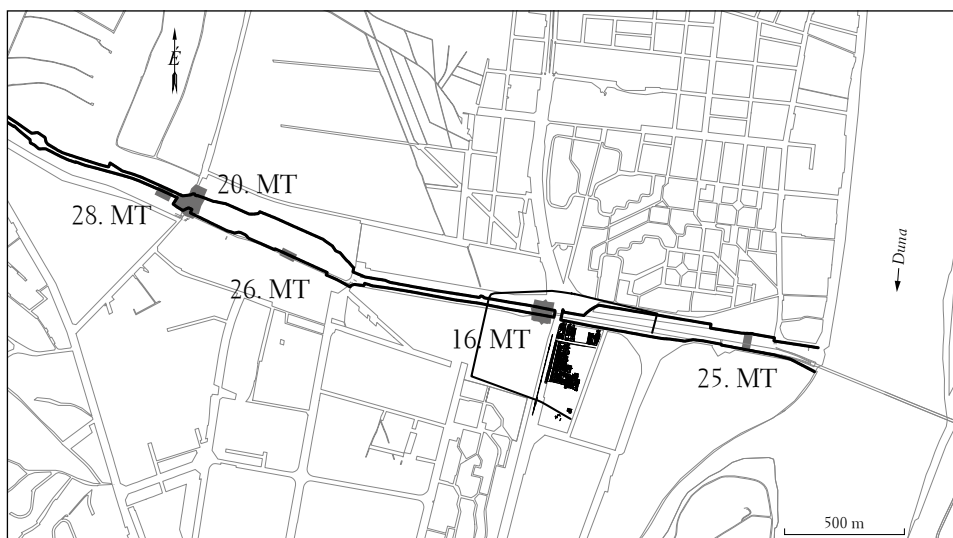
a fővárosban (KALICZ-SCHREIBER–KALICZ 1992), bizonyítja a terület-használatot a fiatalabb, főként a Zseliz időszakra nézve is (SCHREIBER 1988, 1991). Az eddigiek szerint az Aranyhegy előterében, a Mocsárosdűlő nyugati peremén ebben a fázisban egy településláncolat alakult ki, amely a 2015-ben megfigyelt jelenségek szerint az Aranyhegyi-patak mindkét oldalára kiterjedt.

A területen szórványosan előforduló kora bronzkori kerámiatöredékek a korszak településének közelségét jelzik a térségben, amely összefüggésben állhat a Makó-kultúra Aranyhegyi út mentén korábban már ismeretessé vált lelőhelyével (SCHREIBER 1994).

*Havas Zoltán – Gyenes Gábor –
Kraus Dávid – Lassányi Gábor –
M. Virág Zsuzsanna*

Irodalom:

- KALICZ-SCHREIBER–KALICZ 1992 • Kalicz-Schreiber, R. – Kalicz, N., Die erste frühneolithische Fundstelle in Budapest. Hommage à Nicola Tasić. *Balkanica* 23 (1992) 47–76.
- SCHREIBER 1988 • Schreiber R.: Budapest III. Aranyhegyi út 22590 hrsz. *RégFüz* 41 (1988) 7–8.
- SCHREIBER 1991 • Schreiber R.: Budapest III. Aranyhegyi út 22590 hrsz. (Mocsáros dűlő). *RégFüz* 42 (1991) 8–9.
- SCHREIBER 1994 • Kalicz-Schreiber, R.: Siedlungsfunde und ein Brandgrab der Frühbronzezeitlichen Makó-Kultur in Budapest. *Zalai Múzeum* 5 (1994) 39.
- LÁNG–LASSÁNYI 2014 • Láng O. – Lassányi G.: Új adatok az aquincumi polgárváros nyugati és keleti előterének

2. kép: Munkaterületek 2015-ben, a Budapest–Esztergom vasútvonal mentén

beépítettségéhez: Az Esztergomi vasút felújítása. Aqfüz 20 (2014) 16–37.

LÁNG–LASSÁNYI 2015 • Láng O. – Lassányi G.: Új eredmények az aquincumi polgárváros belterületének kutatásában: az esztergomi vasút felújítása II. Aqfüz 21 (2015) 19–31.

LASSÁNYI 2005 • Lassányi G.: Feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben. Aqfüz 11 (2005) 81–90.

LASSÁNYI–BECHTOLD 2006 • Lassányi G. – Bechtold E.: Újabb feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben. Aqfüz 12 (2006) 73–78.

NAGY L 1942 • Nagy L.: Temetők és temetkezés. In: Szendy K. (szerk.), Budapest története II. Budapest az ókorban. Budapest 1942, 464–485.

10. Budapest III. ker., Esztergomi vasút vonala

A BTM Aquincumi Múzeuma 2015-ben is folytatta a Budapest – Esztergom

vasútvonal felújításához kapcsolódó földmunkák régészeti megfigyelését, illetőleg a régészeti feltárást. A vasútfelújítás a 2014. évben gyakorlatilag befejeződött, így lényegesen kevesebb földmunkára került sor. Mindössze néhány új munkaterület megnyitására volt mód, ill. részben korábbi munkaterületeinkre tértünk vissza újabb feladatok miatt. A munkálatok minden esetben először régészeti szakfelügyeletként indultak, majd szükség esetén megelőző feltárásként folytatódtak (2. kép).

Polgárváros belterülete – nyugati oldal

A 2014-ben kutatott (LÁNG–LASSÁNYI 2015, 19–22) – és feltehetően a 2008-ban feltárt mozaikos épülethez tartozó (LÁNG 2009, 18–29) – helyiség további falrészletei, planírozási- és freskórétegek, valamint omladékok mutatkoztak egy fagyóker kiemelésekor keletkezett kisebb méretű gödörben, az említett korábbi kutatások helyének északi és nyugati

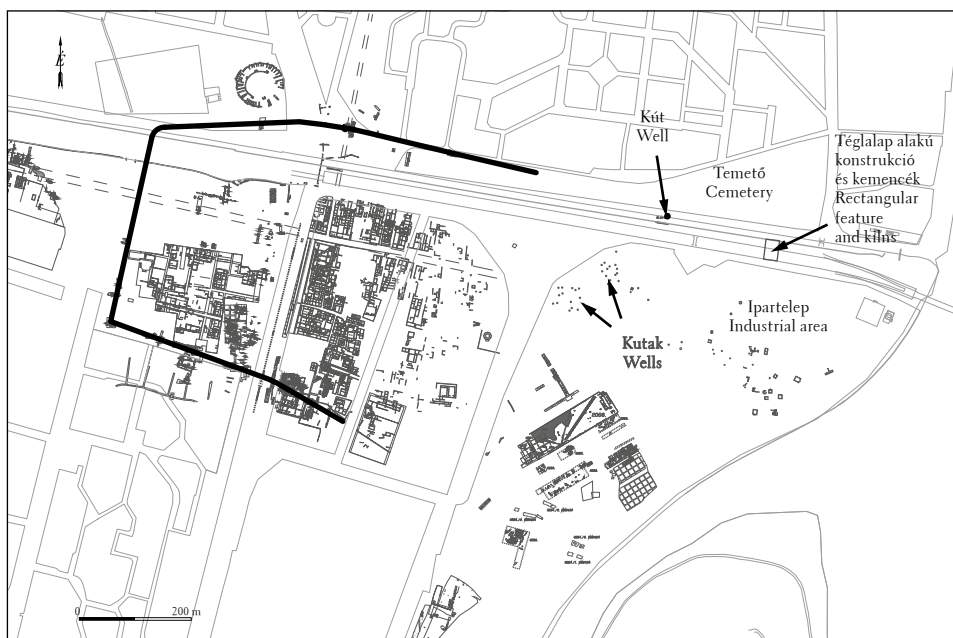
3. kép: Bizonytalan funkciójú téглаéptmény a polgárváros keleti előteréből (25. MT)

ti szomszédságában (16. MT). Az egyik helyiség sarkában fehér színű, nagyobb szemekből álló mozaikpadló széle is előkerült. Sajnos a feltárt emlékek – a gödör kis mérete miatt – további, nagyobb összefüggések levonására nem voltak alkalmasak.

Polgárváros keleti előtere

A város keleti falán kívül a 2013-ban előkerült kemencék zónájában (6. MT: LÁNG–LASSÁNYI 2014, 31–33), azoktól délre, a Pók utca déli oldalán folytatódtak a kutatások (25. MT) az újonnan, a töltésben kialakított alagút alatt. Az itt húzott közműárkokban és aknában nagyméretű, bizonytalan korú (római kori?) és funkciójú beásás (betöltésében teguladarabokkal, olvadékkal, átégett agyagdarabokkal) és egy *fossa*-szerű árok mutatkozott, de eze-

ket sajnos csak metszetben tanulmányozhattuk. Az utóbbi objektum valószínűleg a korábban, 2013-ban Lassányi G. által innen kissé nyugatra megfigyelt gödrök-höz tartozhatott (LÁNG–LASSÁNYI 2014, 34), míg a beásás talán a gázgyári római kori ipartelep részeként értelmezhető (kemencéhez tartozott?). Ugyanitt dél felé, a vasúti töltés déli szélén, szintén közműárkokban ismét egy római kori (talán téгла-, vagy mészégető) kemence maradványait dokumentálhattuk (túlégett téglák kerültek elő belőle). Ettől délre egy 3×3 m alapterületű (azaz megközelítőleg 10×10 *pes*), szabályos négyzet alapú objektumot tárhattunk fel teljes egészében: a jelenség oldalait eredetileg talán 4–4 sor magas, hosszúkás (14×40 cm), ill. négyzetes római téglával kerítették körbe, szárazon rakva (jelentős részük, ill. az oldalak

4. kép: Az aquincumi polgárváros és az ipartelep elhelyezkedése

erősen sérültek – 3. kép). A konstrukció sarkait átlósan elhelyezett téglákkal erősítették meg, beiszapolódott, sárga agyagos betöltése pedig nagyon kevés leletet tartalmazott, pl. egy hatszögletű, nagyméretű padlóteglat. A betöltés alatt, a jelenség nyugati oldalán egy sornyi téglakerült elő, de a teljes objektum alja nem volt burkolva. Az Aquincumban egyelőre egyedülálló téglalapítmény rendeltetése kérdéses, valószínűleg könnyűszerkezetes épület alapja lehetett, esetleg ipari rendeltetéssel. Az építményt alkotó téglák formája alapján a konstrukciót a Severus-korra keltezhetjük (Havas Z. szíves szóbeli közlése).

A 2013 és 2015 között feltárt jelenségek és a leletanyag (beásások, téglalap- és/vagy mészegető kemence – részletek, téglalapítmény, átégett agyagdarabok, olvadékok stb.), illetőleg korábbi adataink (kút jelenléte ugyanezen a területen, a patak déli partján: LÁNG 2010, 22–23) arra utal-

nak, hogy a polgárváros keleti ipartelepe észak felé, legalább az (ezen a szakaszon egyébként a római kor után keletkezett) Aranyhegyi-patak vonaláig még biztosan folytatódhatott a Kr. u. 2–3. században (sőt, talán a 4. században is). Az ipartelep határát északi irányban talán az a temetőrészlet jelölheti ki (4. kép), amely a patak északi oldalán, a Pók–Nánási–Városfal utca által határolt területen került elő 2003-ban (LÁNG 2004, 82–89). (L.O.)

Polgárváros nyugati előtere

Az esztergomi vasút felújításához kapcsolódó munkák 2015-ben több ponton érintették az aquincumi polgárváros nyugati temetőjének területét. Az Aranyhegyi-patak menti (vagy más néven Aranyárok menti) temető a polgárváros 19. század óta ismert nekropolisza, amely a településről nyugat felé kivezető út mentén található. A 19. századi és későbbi

5. kép: Sírépítményhez tartozó tobozos csücsdíz

vasútépítési munkák minden bizonnyal számos temetkezést elpusztítottak itt, akárcsak az 1919 és 1921 közötti munkák, amelyek során a patakot új mederbe terelték. Az első szisztematikus és máig legnagyobb feltárást Nagy Lajos végezte itt 1926 és 1929 között (NAGY L. 1942, 465–468, 476–479; Az ásatásokról szóló egyik legfontosabb forrás, Nagy Lajos egyik előadásának kéziratos szövege: BTM Adattár, 214–79). Ezen munkák során közel 300 római kori temetkezést és 50 sír építménymaradványt tárt fel. A későbbi időszakban 1956–57-ben és 1978-ban Kaba Melinda végzett kisebb ásatásokat (KABA 1957; 1958; 1979). A munkák a területen 2004-ben és 2005-ben folytatódtak (LASSÁNYI 2005; LASSÁNYI 2006).

A Nagy Lajos-féle kutatások dokumentációjának és a 2004–2005-ös ásatások leletanyagának a feldolgozása a közel-

múltban szakdolgozati formában (TÓTH 2016; PABESCHITZ 2014) megtörtént, így előzetesen jelentős mennyiségű információval rendelkezünk a temető topográfiájával és használatával kapcsolatban. A sírmező keleti irányban a polgárvárostól nyugatra mintegy 200 m-re kezdődik, megközelítőleg a Kunigunda útja vonalában. Északon a mai vasútállomás területéig biztos, hogy kiterjedt, délen a jelenlegi patakmeder déli oldalán folytatódik, pontos határa azonban nem ismert. A 2015-ben újonnan talált sírok azt mutatják, hogy a nekropolisz nyugati irányban jóval nagyobb kiterjedésű lehetett, mint azt korábban feltételezték. Bár Nagy Lajos a temető nagyon korai jellegét hangsúlyozta, és a sírok egy jelentős részét a Kr. u. 1. század második felére keltezte, az újabb feldolgozások azt mutatják, hogy a temető egy markáns horizontja a Kr. u. 2. századra keltezhető és e mellett későbbi, 3. századi szarkofágos temetkezések is megtalálhatók itt.

Az alábbiakban az év folyamán végzett munkák helyszínei keletről nyugati irányba kerülnek bemutatásra.

26. *munkaterület*: A nyár folyamán az Óbudai Vasútállomás épületéhez tartozó parkoló csapadékvíz-elvezető észak–déli árkában végeztünk feltárást, amelyet az Aranyhegyi-patakba vezettek. Ez a terület a Nagy Lajos által XLIX. számú sírkert (NAGY L. 1942) közelében fekszik. A keskeny, alig egy méter széles munkagödörben egy sír építményéhez tartozó észak–déli irányú falalapozás részleteit dokumentáltuk, továbbá egy hamvasztásos sír részlete is előkerült.

Augusztusban sajnos a területen bejelentés nélkül kibővítették a közműárkot, és itt valószínűleg a modern kevert fel-

6. kép: A két kirabolt szarkofágtemetkezés

7. kép: Kitapasztott szélű hamvasztásos sír, kerámiakorsókkal

töltésből egy toboz és leveles díszítésű, síremlékhez tartozó, mészkőből faragott, nagyméretű csúcspdísz is előkerült (5. kép).

20. munkaterület: Vízáteresztő árok ásásához kapcsolódóan, a Pomázi út és az Aranyvölgy utca sarkán az év első napjában két bolygatott szarkofágtemetkezés került elő (6. kép).

Mindkét kőkoporsó fedőlapját cserepekkel kirakott háztető formájúvá alakították az ókori kőfaragók. Az egyik oldalán díszes, füles keretet (*tabula ansata*) készítettek az elhunyt sírfelirata számára, azonban ezt a mezőt később üresen hagyták. Mindkét szarkofágot már az ókorban kirabolták, így azokban csak a szétdőlt emberi csontmaradványok maradtak meg. A szarkofágokból pontosan datálható leletanyag nem került elő, valószínűleg újra felhasználták

őket, így az sem kizárható, hogy az ezekben történt legutolsó temetkezések már a Kr. u. 4. századra keltezhetőek.

Ugyanezen árkok folytatásában az év folyamán erősen sérült római kori hamvasztásos sírok maradványait, legtöbbször csak azok legelső hamus rétegeit találtuk meg. A területen néhány nagyméretű újkőkori cölöphelyet is dokumentálni tudtunk az alsó sárgásbarna, kőzettörmelékes, záporpatak-üledékes rétegben.

28. *munkaterület*: A vasút Aranyvölgy utcával párhuzamos szakaszán, a sínek déli oldalán ásott vízvezető árok egy pontján az árkok alsó szintje régészeti korú rétegeket is elért. Itt a barna termett humuszos és az alsó, sárgásbarna, kőzettörmelékes, záporpatak-üledékes réteg határán két ovális, kitapasztott szélű római kori hamvasztásos sírt tártunk fel (7. kép). A sírok-ból kerámiaedények kerültek elő, amelyek alapján a temetkezések a Kr. u. 2–3. századra keltezhetőek. A területen továbbá neolitik kerámiaüredékeket és néhány ebből a korból származó beásást, cölöplyukat is dokumentáltunk.

Az év folyamán végzett feltárások eredmények és a fentebb ismertetett megfigyelések alapján újabb információkat kaphattunk az Aranyárok menti temetőről, amely a polgárvárosából kivezető kelet–nyugati főútvonal két oldalán húzódott. A sírkertekből és monumentális sírpítményekből álló sírutca a rendelkezésre álló adatok alapján a nyugati városfalról mintegy 500 m-re kezdődött, és legalább 800 m hosszan húzódott nyugati irányban. Jelenleg a főút pontos vonala nem ismert, de nem kizárt, hogy az 20. század elején áthelyezett patakmeder, vagy annak északi töltése alá esik. (L.G.)

Láng Orsolya – Lassányi Gábor

Irodalom:

KABA 1957 • Kaba M.: Budapest, III. Aranyhegyi patak. RégFüz 9 (1957) 17.

KABA 1958 • Kaba M.: Budapest, III. Aranyhegyi patak. RégFüz 10 (1958) 21.

KABA 1979 • Kaba M.: Budapest, III. Keled utca. RégFüz 3 (1979) 37.

LÁNG 2004 • Láng O.: Római kori temetőrészlet az aquincumi polgárváros északi-keleti szomszédságában. Aqfüz 10 (2004) 82–89.

LÁNG 2009 • Láng O.: Gazdagon díszített épület az aquincumi polgárváros nyugati részén. Aqfüz 15 (2009) 18–29.

LÁNG 2010 • Láng O.: Feltárások az aquincumi polgárváros keleti határán. Aqfüz 16 (2010) 19–24.

LÁNG–LASSÁNYI • 2014 Láng O. – Lassányi G.: Új adatok az aquincumi polgárváros nyugati és keleti előterének beépítettségéhez: az esztergomi vasút felújítása. Aqfüz 20 (2014) 16–37.

LÁNG–LASSÁNYI 2015 • Láng O. – Lassányi G.: Új eredmények az aquincumi polgárváros belterületének kutatásában: az esztergomi vasút felújítása II. Aqfüz 21 (2015) 19–31.

LASSÁNYI 2005 • Lassányi G.: Feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben. Aqfüz 11 (2005) 81–90.

LASSÁNYI–BECHTOLD 2006 • Lassányi G. – Bechtold E.: Újabb feltárások az Aranyhegyi-patak menti temetőben. Aqfüz 12 (2006) 73–78.

NAGY L 1942 • Nagy L.: Temetők és temetkezés. In: Szendy Károly (szerk.), Budapest története II. Budapest az ókorban. Budapest 1942, 464–485.

PABESCHITZ 2014 • Pabeschitz V.: Az aquincumi Aranyhegyi-patak menti római temető 2004–2005. évi feltárása. BA szakdolgozat az ELTE BTK Történelem mes-

8. kép: Fémdepó feltárás közben az aquincumi polgárváros nyugati részén

terszak, Régészet szakirányon – kézirat. Budapest 2014.

TÓTH kézirat • Tóth R.: Az 1926–29-es években lévő Aranyhegyi-patak menti ásatás leletanyagának beazonosítása és értelmezése. BA szakdolgozat az ELTE BTK Történelem alapszak, Régészet szakirányon – kézirat. Budapest 2016.

11. Budapest III. ker, Aquincumi polgárváros nyugati része (hrs.: 19668/4)

2015-ben tovább folytatódott az előző években végzett műszeres leletkutatás az aquincumi polgárváros nyugati felében, amelynek módszereit és céljait már korábban részletesen ismertettük (LASSÁNYI–ZSIDI 2014; LASSÁNYI–ZSIDI 2015).

Az év folyamán Sándor Lajos (Sandax Kft.) segítségével folyt a terület bejárása a növényzet állapotától függően. Ennek során a szórványos éremletek mellett egy sérült, vékony bronzlemezből kalapált bronzmécsest is találtunk.

A műszeres kutatás során tavasszal alig 40 cm mélységben egy zárt, római kori fém leletegyüttesre (depóra) bukkantunk. A megtaláláskor először nagy mennyiségű vaslemez-töredéket (köztük szegeccsel átfúrt darabok) kerültek elő egy keskeny gödörben. Ezeket először modern korinak véltük, a tárgyak alatt azonban egy vas kardkoptató is feküdt, valamint a műszer a kisméretű, alig 30 cm átmérőjű gödör aljában további fémtárgyakat jelzett.

A leletösszefüggések vizsgálatára a nyár folyamán egy 5×5 m-es, a fő égtájaknak tájolt szondát nyitottunk.

9. kép: Vasból készült feszítőzabla az aquincumi polgárváros nyugati részében feltárt fémdepóból

A felső, szürkésbarna, humuszos, köves, tégl- és kőtörmelékes, átszántott (SE-1) rétegből római kori és modern kori kerámia, állatsont és építési törmelék került elő. A szelvényben egyes pontokon egy már a csak tisztán római kori anyagot tartalmazó, de teljesen hasonló állagú réteget is elértünk (SE-2), amelynek tetejét a déli oldalon néhány nagyobb kő és néhány kisebb paticsfolt is jelezte. A réteg talán járósíntként értelmezhető, amely a szelvény déli tanúfalában felbukkanó kelet–nyugati tájolású kőfal (SE-3) külső oldalához tartozhatott.

Az említett gödör alsó rétegében egy bronz ládikaveretet, egy íves vaspántot(?), vas bútoralkatrészeket táltunk, legalul pedig egy vasból készült feszítőzablát (8–9. kép). A tárgyakhoz tartozó beásás nem lát-

szott, így az a legvalószínűbb, hogy az alig 30 cm-es körben egy kupacban elhelyezett tárgyak valamilyen zsákban vagy kosárban lehettek elásva a római kori (SE-2-es) rétegbe. A szelvény felső két rétegéből összesen öt Severus-kori érem és egy további kopott, 3. századi *suberatus* került elő.

A depó alján talált vaszabla lovak betöréséhez használt úgynevezett szorítózablaaként azonosítható (8. kép), amelynek egyelőre nincs párhuzama Aquincumból, csak a birodalom más területeiről (CURLÉ 1911, LXXI tábla, 3. kép).

A depóhoz tartozó tárgyakat valószínűleg újrahasznosítás céljából gyűjtötték össze és ásták el egy sekély gödörben a Kr. u. 3. század folyamán.

Lassányi Gábor

Irodalom:

CURLE 1911 Curle, J.: A Roman frontier post and its people. The Fort Of Newstead In The Parish Of Melrose. Glasgow 1911.

LASSÁNYI-ZSIDI 2014 • Lassányi G. – Zsidi P.: Budapest III. ker., Aquincum polgárváros nyugati oldal. Aqfűz 20 (2014) 127–128.

LASSÁNYI-ZSIDI 2015 • Lassányi G. – Zsidi P.: Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros területén folytatott műszeres leletkutatójáról és lelőhelyvédelmi munkákról. Aqfűz 21 (2015) 32–50.

12. Budapest III. ker., Aquincum–HÉV megálló

Múzeumunk 2015 őszén kezdte el az aquincumi polgárvárosi amfiteátrum

melletti megálló átépítéshez kapcsolódó földmunkák régészeti megfigyelését, illetve szükség esetén a régészeti feltárást. 2016-ban további munkaterület megnyitása várható. A HÉV megálló áthelyezése több, különböző típusú földmunkával járt: a belváros felé haladó szakasz új peronjának kialakítása, közműfektetés, illetve vezeték tartó-oszlopok alapozása. Ezek a földmunkák elsősorban a polgárvárosi amfiteátrum közvetlen, nyugati környezetét (kapu zónája), az északi városfal itt húzódó szakaszát és délebbre (10. kép a), a 2008 és 2015 között részben feltárt mozaikos épület(ek?) zónáját érintették (legutóbb: LÁNG 2015a, 19–22.).

A városfalon kívül, az amfiteátrum tőszomszédságában, a kialakítandó új megálló peronjához végzett földmunkák során húzott, észak–déli irányú árkokban, a kb. 80 cm vastag újkori feltöltés alatt, szórva-

10. kép: Az aquincumi HÉV megálló átépítéséhez kapcsolódó földmunkák helye a polgárváros területén és a város északi előterében (a), illetve a Záhony u. 7., Graphisoft park ásátás helyszíne (b)

11. kép: Épület fűtőcsatornájának részlete a forum zónájából

nyosan találtunk római kori leletanyagot, elsősorban téglatöredékeket. Az aréna keleti kapuján kivezető csatorna helyreállított szakaszát kelet felé, a földmunkák során nem találtuk meg, az feltehetően elpusztult, esetleg mélyebben van. Az amfiteátrumhoz tartozhatott az a nagyméretű, mészkőből faragott építészeti tagozat, ami attól néhány méterre északkeletre került elő.

Az északi városfal ezen szakaszától közvetlenül délre, az Aranyhegyi-patak mellett, felsővezeték tartóoszlopának és a lépcsőfeljáró számára létesített gödrökben római kori planírozási rétegeket dokumentáltunk szórványos leletanyag (terra sigillata, házikeramia) kíséretében. A rétegsor alatt itt is megfigyelhettük azt a fekete agyagos réteget, amely a polgárváros

területének legkorábbi (1. század utolsó negyede) időszakához kapcsolható. Ebből leletanyag nem került elő (LÁNG 2015b, 178–185; SÖLÉTROMOS–SZAPPANOS–KROLOPP 2013, 142–147, 7. kép).

Az egykori *forum*tól nyugatra korábban (2008–2015) nagyméretű, gazdagon díszített épület (vagy épületek) került elő, mozaikrészletekkel, falfestménnyel, stukkó- és márványdarabokkal (LÁNG 2015a, 19–31; LÁNG–LASSÁNYI 2016, ld. jelen kötet 136–137). Ezen épület(együttes?) déli szomszédságában, a nyugat felé kanyarodó vasúti sín északi és déli oldalán, összesen négy felsővezeték tartóoszlopának gödrében volt lehetőségünk feltárást végezni. Ugyanitt, a vasúti sínhez tartozó kábelárokban, illetve a mellette nyitott kutatóárkokban és a 2015. éviiek tőszom-

szédságában lévő felsővezeték tartóoszlopainak alapozási gödreiben Zsidi Paula és Kovács Borosi Ágnes végzett kutatásokat 1977-ben, ekkor épületfal-részletek kerültek elő (ZSIDI 1978, 45–46). 2015-ben a kb. 1 m mélységű gödrökben kelet–nyugati irányú épületfal *in situ* vakolattal, terrazzopadló részlete, ill. észak–déli irányú, kőfalas fűtőcsatorna és omladékok mutatkoztak (11. kép). A kerámialeleteken túl színes falfestmény- és stukkótöredékeket is gyűjtöttünk. A most előkerült épületrészleteket a korlátozott feltárási lehetőségek miatt (1,5×1,5 m alapterületű gödrök) nem tudtuk összefüggéseikben értelmezni, de talán az 1977-ben feltárt épületrészletekhez, esetleg az ún. „mozaikos” épülethez tartozhattak. A nyugat felé, egészen a nyugati városkapu zónájáig nyitott további, 1,5×1,5 m alapterületű gödrökben a vastag újkori feltöltés alatt vékonyabb római kori törmelékes réteget, alatta pedig a fent már említett fekete, agyagos réteget dokumentálhattuk.

A munka 2016-ban folytatódik, így remélhetőleg lesz még alkalmunk a város közvetlen, északi előterének kutatására.

Láng Orsolya

Irodalom:

LÁNG 2015a • Láng O.: Új eredmények az aquincumi polgárváros belterületének kutatásában: az esztergomi vasút felújítása II. Aqfüz 21 (2015) 19–31.

LÁNG 2015b • Láng, O.: Semi-subterranean pit houses in the civilian vicus of Aquincum. In: Bíró, Sz. –Molnár A. (szerk.), Ländliche Siedlungen der römischen Kaiserzeit im mittleren Donauraum. Győr 2015, 169–196.

LÁNG–LASSÁNYI 2016 • Láng O. – Lassányi G.: Budapest III. ker., Esztergomi vasút vonala. Aqfüz 22 (2016) 136–142 (jelen kötet).

SÖLÉTROMOS–SZAPPANOS–KROLOPP 2013 • Sölétromos A. – Szappanos B. – Krolopp E.: 6.2. Az aquincumi feketeagyag rejtélye – adalékok a római kori környezet rekonstrukciójához. In: Mindszenty A. (szerk.), Budapest. Földtani értékek és az ember. Budapest 2013, 142–147.

ZSIDI 1978 • Zsidi P.: „B”624. Aquincum-polgárváros, nyugati rész (hrs. 19695, 19418, 19430). RégFüz 31 (1978) 45–46.

13. Budapest III. ker., Záhony u. 7. (hrs.: 19333/46)

2015 őszén új fejlesztések kezdődtek a Graphisoft Parkban, az egykori Óbudai Gázgyár területén, a Záhony utca vonalától délre (10. kép b). A munkák első fázisában szakfelügyeletet biztosítottunk a régi gázgyári közművek és építményalapok elbontásához, továbbá két, az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején épült épület felszámolásához, majd megelőző feltárást kezdtünk a területen.

A feltáráshoz jelentős részben az elbontott I és J jelű épületek alatt, a már a gázgyári tevékenységekkel erősen roncsolt, a mai járószint alatti 3 m-es mélységű talajrétegében került sor.

A terület keleti oldalán egy mély, észak–déli természetes árok húzódik, amelynek folytatást 2009–2010-ben délre találtuk meg (Graphisoft Dél ásatás: LASSÁNYI 2010; LASSÁNYI 2011). Ebben csak természetes teremt sötétbarna humuszos talajréteget találtunk.

A legkorábbi jelenségeket két kora bronzkori (Harangedény-Csepel csoport),

12. kép: Kő- és téglasírok a Graphisoft Park területén

13. kép: Női sír gagát és arany nyakláncsal a Graphisoft Park területén

erősen sérült edénykupac jelentette, ezek valószínűleg umasírokhoz tartozhattak. Az edények a korábban már délebbre megtalált temetőhöz tartozhatnak (LASSÁNYI 2011, 38–39). A természetes ároktól keletre egy észak–déli irányú, ovális keresztmetszetű római kori árokra bukkantunk (SE-4/5), amely déli irányban több felé ágazott. Ez az árok minden bizonnyal abba a korai, feltehetően Kr. u. I. század második felében kitűzött, fő égtájának megfelelően tájolt, derékszögű, feltehetően telekosztási rendszer részét képezi, amelynek nyomait a Gázgyár területén már több helyen dokumentáltuk (LASSÁNYI 2007, 112–113). Az SE-4/5-ös árok vonalától délkeletre egy római kori sírcsoport nagymérték-

ben bolygatott maradványai kerültek elő. A nyolc sír (1420-1427. sír) mindegyike csontvázas temetkezés volt. Előkerült egy roncsolódott, habarcsos téglasír (1421. sír), amelyhez hasonlók mind a Gázgyár területén (LASSÁNYI 2011, 44–48; LASSÁNYI – VASS 2016), mind a polgár város déli temetőjében (ZSIDI 1999; ZSIDI 2001a; ZSIDI 2002), mind pedig a Filatorigátnál váltak ismertté korábban (ZSIDI 2001b, 65). Ezen kívül egy erősen sérült, rossz minőségű, sárgásfehér, négy-szögletes mészkőlapokból összeállított kőláda sírt (1420. sír) is feltártunk (12. kép). A további temetkezésekenél vasszőgek jelezték a fakoporsókat, ezek közül három gyermeksírt (1422, 1423, 1424. sír) és egy

14. kép: Az arany függő és gyöngyök a Graphisoft Park területén feltárt 1425. sírból

15. kép: Hasábos testű üvegedény a Graphisoft Park területén feltárt 1427. sírből

felnőtt temetkezés volt. Az utóbbiban egy vékony csontozatú nő feküdt (1425. sír), nyakán többsoros gagát- és aranygyöngyökből álló nyakláncot viselt, amelynek központi aranydrótból csavart függője közepén eredetileg talán gyöngy lehetett (13–14. kép). A többi temetkezés szintjénél mélyebben egy további, megfigyelhető csontmaradványt nem tartalmazó koporsós gyermeksírt (1427. sír) találtunk, amelyben kerámiaedények mellett egy hasábos testű üvegedény is volt (15. kép). A megtalált 8 sír meglehetősen zárt sírcsoportot alkotott és előzetesen a Kr. u. 3. sz. végére – 4. sz. elejére keltezhetjük.

A feltárás északnyugati részén csak a homokos altalaj maradt mag a modern bolygatás alatt. Ugyanitt előkerült egy kőből és téglából (köztük római kori tégladarabokból épült újkori kút is (SE-38/39). A terület délkeleti részén egy nagy, mintegy 3 m átmérőjű kerek, barna humuszos-homokos betöltésű beásást 2,5 m mélységig

bontottunk ki (SE42/43), amely minden bizonnyal kút lehetett. Ebből mindössze egy római kori téglatöredék és egy kerámiaszilánk került elő. További bontására a talajvíz és a homokrétegek bizonytalan állaga miatt nem volt lehetőségünk.

Lassányi Gábor

Irodalom:

LASSÁNYI 2007 • Lassányi G: Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros keleti (gázgyári) temetőjének feltárásáról. Aqfűz 13 (2007) 102–116.

LASSÁNYI 2010 • Lassányi G: Feltárások az egykori Óbudai Gázgyár területén. Aqfűz 16 (2010) 25–38.

LASSÁNYI 2011 • Lassányi G.: Kora bronzkori és római kori temetőrészlet feltárása a volt Óbudai Gázgyár déli részén. Aqfűz 17 (2011) 36–51.

LASSÁNYI-VASS 2016 • Lassányi G. – Vass L.: Az „utolsó” rómaiak – Adatok az Aquincum polgárvárosának kései történetéhez egy agancsfésű kapcsán. *BudRég* 48 (2016) megjelenés alatt.

ZSIDI 1999 • Zsidi P.: A római kori partépítés nyomai a Duna polgárvárosi szakaszán. *Aqfűz* 5 (1999) 84–94.

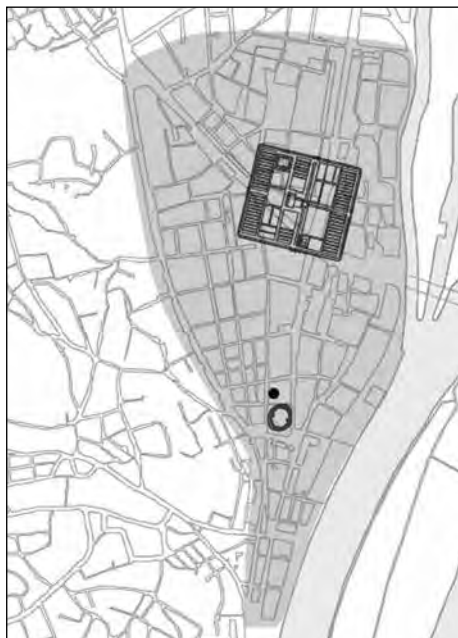
ZSIDI 2001a • Zsidi P.: Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében II. *Aqfűz* 7 (2001) 68–75.

ZSIDI 2001b • Zsidi P.: Településszerkezet kutatása az aquincumi katonavárostól északra. *Aqfűz* 7 (2001) 59–67.

ZSIDI 2002 • Zsidi P.: Az aquincumi polgárváros délkeleti előtere az újabb kutatások tükrében. *BudRég* 35 (2002) 143–158.

14. Budapest III. ker., Szőlő u. 9–11. (hrsz.: 17619)

A telek az egykori katonaváros déli zónájában helyezkedik el, a katonai amfiteátrumtól északnyugati irányban, 70 m-re (16. kép). A területén egy mélygarázzsal kialakított társasházak építettek. A kivitelezés, költségei folytán nagyberuházásnak minősült, így egy esetleges teljes felületű feltárást megelőzendően, a régészeti érintettség megállapítása érdekében, a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ előkészítésével 2015. szeptember 28. és október 2. között próbafeltárást végeztünk. Ennek során két kutatóárokot létesítettünk, egy észak–délit (1. árok) és egy kelet–nyugati (2. árok). A területen jelentkező 3,5 m vastagságú, épülettörmelékes modern kori feltöltöttség miatt ezeket rézsús oldalfalal alakítottuk ki. Ennek következtében az árok alsó, a régészeti rétegeket is érintő részei 12,5×1,45–1,90 (1. árok), illetve

16. kép: A Szőlő u. 9–11. feltárási helyszíne a katonaváros területén

6,60×1,70 m-re (2. árok) szűkültek, így a ténylegesen feltárt felület mindössze 56 m²-t tett ki.

Az árok vizsgálata alapján megállapíthattuk, hogy az említett modern kori feltöltés alatt egy 20–40 cm-es vastagságú, tömött, zöldesszürke, agyagos-iszapos réteg húzódott, amelyben szórványosan 1–1,5 cm-nyi mállott kerámiadarabkákat (ezek leginkább római kori téglák anyagára és jellegére emlékeztettek), illetve apró faszénmaradványokat figyelhettünk meg. Mindkét árokban ez a réteg fedte az alattuk jelentkező kisszámú, római korra datálható objektumot: az 1. árok északi végében egy laza törtköves tetejű sekély beásást, déli felében pedig egy ugyancsak kövek által lefedett, kisebb gödröt észleltünk. Előbbiből állatcsontok és vi-

szonylag nagyobb mennyiségű kerámia-töredék, utóbbiból kisszámú kerámia és négy, erősen korrodálódott bronzpénz került napvilágra. Méretük alapján feltehetően késő római *foliis*okról van szó. A 2. árok teljes felületében egy laza, törtköves (szórványosan teguladarabkákkal tarkított) réteg húzódott a már említett agyagos-iszapos réteg alatt. Ugyancsak általános, mindkét árokban felbukkanó jelenségként észleltük azt a világos zöldesszürke, agyagos-humuszos, enyhén faszenes, feltehetően az egykori őshumusz bolygatásából kialakult réteget, amely már közvetlenül a sárga altalaj felett húzódott. (Az észlelt régészeti jelenségek vagy közvetlenül felette vagy ebbe beásva jelentkeztek.) Vastagsága változó volt, a 2. árokban 90 cm körül, míg az 1. árokban jóval vékonyabban, 20–30 cm-ben jelentkezett.

Jóllehet, kis alapterületű feltárt felületről van szó, ugyanakkor a lelőhely a római kori katonaváros azon zónájában helyezkedik el (MADARASSY 2003, 102–110), ahol joggal számíthatunk volna az egykori településre intenzívebben utaló régészeti jelenségekkel (mint például épületmaradványok, illetve omladékok, planírrétegek stb.). Mint látható, ezzel szemben meglehetősen gyérszámú, nehezen értelmezhető római kori objektumot észlelhettünk. Ennek okai közt természetesen szerepelhetnek a római kort követő (elsősorban modern kori) intenzív tereprendezések pusztításai, ugyanakkor a mindenhol jelen lévő agyagos-iszapos réteg megléte (amely egyfajta római kor utáni, de még az újkort és modern kort megelőző „fedőréteggént” értelmezhető) inkább azt sugallja, hogy a terület a római kor folyamán beépítetlen lehetett és csak időszakosan, szórványosan létesített

beásásokkal (árkokkal, gödrökkel) használták.

Vámos Péter

Irodalom:

MADARASSY 2003 • Madarassy, O.: Die Canabae legionis. In: Zsidi, P. (red.), Forschungen in Aquincum. 1969–2002. Aquincum Nostrum II. 2. Budapest 2003, 101–111.

15. Budapest XXII. ker., Nagytétényi út 49. (hrsz.: 232010)

A fent nevezett telken a Szatmári Épületgépészeti és Fürdőszoba Szakáruház csapadékvíz elvezetésének földmunkálataihoz kapcsolódóan 2015. augusztus közepén régészeti megfigyelést végeztünk. A kivitelező (KKE-West Kft.) gépi földmunkavégzése során a felszíntől mintegy 1,5 m mélységben szórványosan újkőkori kerámia-töredékek, valamint kisebb köves felület jelentkezett. Ez utóbbit a római kori topográfia ismeretében a *limes*út maradványaként lehetett meghatározni. A megfigyelés régészetileg pozitív eredményét követően a kivitelezői munka részleges leállításával augusztus 18. és szeptember 2. között megelőző feltárás keretében folytattuk a munkát. A szórványos, kis mennyiségű leletanyagot tartalmazó telepjelenségek (SE 001 és SE 007 rétegek, SE 002-006, SE 008, SE 013 gödrök) korát a középső neolitikum idejére datálhatjuk (17. kép). Az előkerült jelenségek egy része (SE 009-012 és SE 014) azonban nem keltezhető, vagy recensnek bizonyult.

17. kép: A középső neolitikus település sekély objektumai a beruházással érintett területen (fotó: Tóth Farkas Márton)

Az őskori jelenségek a közeli Növény utcában (M0 autópálya Növény utca csomópont lelőhelyen) 2010–2011-ben kutatott, középső neolitikus (DVK fiatalabb; kottafejes és Zseliz időszak) település részét képezik (SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011; VIRÁG 2012). Az objektumok (gödrök) kevés leletanyagot tartalmaztak, zömmel a Zseliz időszaktól, sekélynek, erősen pusztultnak bizonyultak. Szórványos, nem túl intenzív előkerülésük a lelőhely szélénél közelségét jelezhetik.

Beszédes József – Kraus Dávid –
Tóth Farkas Márton –
M. Virág Zsuzsanna

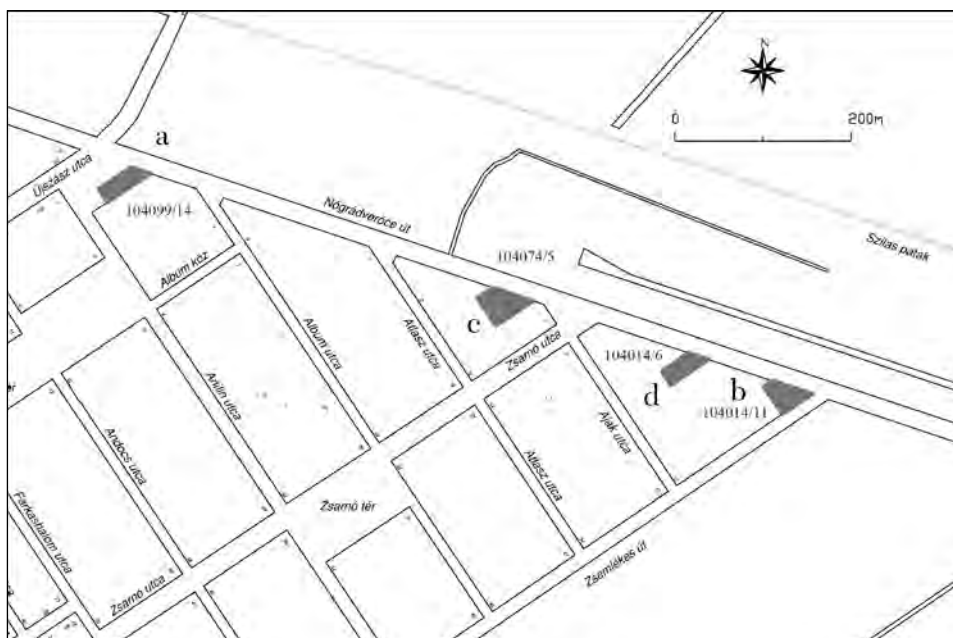
Irodalom:

SZILAS–VIRÁG–BESZÉDES 2011 • Szilas G. – M. Virág Zs. – Beszédes J.: Középső újkőkori, késő avar teleptyomok és a limesút részlete az M0 autópálya Budatétény–Növény utcai csomópontjának feltárásián. *Aqfűz* 17 (2011) 83–107.

VIRÁG 2012 • M. Virág ZS.: Újabb kutatások az M0 autópálya Növény utcai csomópontjában (Budapest XXII. ker.) – További adatok a középső neolitikus település megismeréséhez. *Aqfűz* 18 (2012) 74–98.

16. Újabb régészeti kutatások a Szilas-patak mentén (Budapest XVI. ker., Nógrádverőce út)

A XVI. kerületi Nógrádverőce út mentén, a Szilas-patak déli oldalán húzódó lelőhelyen, 2015-ben újabb kutatásokra nyílt lehetőség a családi házak építéséhez kapcsolódó régészeti szakfelületeknek köszönhetően. Az elmúlt években megszorodó földmunkák rövid összefoglalásából jól látszik egy régészeti lelőhely körülhatárolásának helyenként hosszú évtizedekig tartó folyamata. A lelőhely már régóta ismert és 1968 óta epizódyszerűen kutatott, de a beépítések következtében elinduló intenzív régészeti kutatás csak az elmúlt 10 évhez köthető. Nagy Margit császárkori leletanyag-gyűjtését eredményező helyszíni szemléit (1968, 1970) követően, csak 2006-ban nyílt lehetőség újabb adatgyűjtésre. Ekkor az Atlasz utca és a Zseliz utca közti szakaszon, gázcsőfektetéshez kapcsolódó földmunkák során négy császárkori kemence maradványát dokumentálta Éder Katalin és Kovács Eszter. A kiásott árokból nagy mennyiségű szarmata és kevés Árpád-kori kerámiatöre-

18. kép: A 2015-ös év során a XVI. ker., Nogradverőce úton végzett régészeti szakfelületek helyszínei

déket gyűjtöttek (ÉDER–KOVÁCS 2007). 2009-ben Bechtold Eszter a Nogradverőce út északi oldalán, a Zsemlekes és az Album utca vonala között szarmata és középkori kerámiát gyűjtött a felszínen. 2013-ban a Nogradverőce út 57. sz. telken Tóth Farkas Márton késő rézkori és császárkori telep-jelenségeket dokumentált (TÓTH 2015). 2014-ben az Ajak u. 2/a–d telken három sávalapozású és egy pontalapozású ház alapozási árkaiban Korom Anita végzett megelőző feltárást (KOROM 2016). Csak az egyik sávalapban érte el az altalajt, itt hét, szórványos leletanyagot tartalmazó gödröt talált, amelyek a császárkorra keltezhetőek. A Nogradverőce út 51. sz. telken Tóth Farkas Márton nyolc császárkori szarmata gödör feltárását és dokumentálását végezte el szakfelületi keretek között (TÓTH 2016). Ugyanitt később Kovács Ágnes vég-

zett megfigyelést, amelynek során néhány további, szórvány császárkori edénytöredéket talált.

2015. augusztus 10-én, a Nogradverőce út 35/b sz. (hrsz.: 104099/14) alatti ingatlanon, a Szilas-patak jelenlegi medrétől kb. 200 m-re délre fekvő, 187 m² alapterületű, 3 lakásos lakóépület építéséhez kapcsolódóan láttunk el régészeti szakfelületet (18. kép a). Az építési területen a 0,5 m széles, 1 m mély sávalapok kiásását a kivitelező egy körmös kanalas markolóval végezte. Változó vastagságú, laza, barna humuszréteg alatt, 0,7–1 m mélységben laza, sárga, homokos altalaj jelentkezett. Az épületalap keleti részén, kb. 1 m mélységben megfigyelhető bizonytalan, humuszos elszíneződésből egy darab szórvány, kézzel formált, óskori kerámiatöredék került elő. Pontosabb megfigyelések-

19. kép: Válogatás a XVI. ker., Nógrádverőce út 55. sz. telken előkerült késő rézkori, császárkori és középkori leletekből

re az omlékony talaj és a szűk árok miatt a kivitelezés során nem volt lehetőség. A szórványlelet alapján arra következtethetünk, hogy a fenti telek a már ismert, több korszakú régészeti lelőhely kiterjedésének nyugati határán fekszik.

2015. augusztus 28-án, a Nógrádverőce út 73. sz. (hrsz.: 104014/11) alatti ingatlan területén épült családi ház (18. kép b). A világossárga, homokos altalajt a 0,5 m széles, 0,8 m mély sávalapok kiásásakor megfigyelt 0,4–0,8 m vastagságú, laza, barna humuszréteg fedte. A földmunkák során régészeti lelet, vagy jelenség nem került elő. Ez alapján elképzelhető, hogy a lelőhely keleti irányú kiterjedése a megfigyeléssel érintett ingatlan területét már nem fedi le, attól nyugatra húzódik.

2015. szeptember 11. és 16. között, a Nógrádverőce út 55. sz. (hrsz.: 104074/5)

alatti telken, 310 m² alapterületű lakóépület építéséhez kapcsolódóan végeztünk szakfelülvizelési munkát (18. kép c). Az építési területen a lavírsík és a 0,5–0,6 m széles, 0,9–1,1 m mély sávalapok kiásásakor váltakozó vastagságú, helyenként bolygatott, laza, barna humuszréteg alatt, 0,1–1,2 m mélységben jelentkezett a területre jellemző laza, sárga, homokos altalaj. A humuszréteg vastagsága az épületalap északkeleti, Szilas-patakhöz közelebb eső része felé jelentősen nőtt, az eredeti térszín tehát a patakmeder felé folyamatosan mélyült. A földmunkák során nagy mennyiségű – elsősorban a talaj felső, mintegy 0,5 m vastag részéből származó – szórvány régészeti lelet, valamint a sávalapokban 12 önálló régészeti objektum került elő. A telepjelenségek (különböző méretű gödrök és egy délnyugat–észak-

keleti, a patakmederre merőleges irányú, keskeny árok) betöltéséből származó kis mennyiségű korhatározó lelet, valamint a szórványleletek 3 régészeti korszakba (késő rézkori Baden-kultúra, szarmata, középkor) sorolhatók. A beruházóval kötött szerződés szerint rendelkezésünkre álló idő- és költségkeret tartása érdekében a 12 önálló objektum és 16 rétegtani egység földmunkával érintett részeinek feltárását és dokumentálását a BTM régész (Korom Anita, Szilas Gábor) és régésztechnikus (Tóth András) állományának bevonásával végeztük el. A feltárt jelenségek és az előkerült leletek jól illeszkednek a területen ismert, több korszakú régészeti lelőhelyről eddig rendelkezésünkre álló információkhoz, annak kiterjedését nem módosítják.

2015. szeptember 21–22. között a Nógrádverőce út 63. sz. alatti telken (hrsz.: 104014/6) egy 244 m² kiterjedésű épület (18. kép d) 40–60 cm széles sávalapjainak gépi mélyítése során a humuszból és a szubhumuszból egyaránt kerültek elő szórvány edénytöredékek (19. kép). A sávalapok megtisztítása után az utcafront felőli telekszakas szelvényfalán a beásások jól látszottak a 60–70 cm mélyen jelentkező, sárga, homokos altalajban. A körmös kanállal végzett mélyítés során ezek nem különültek el. A beruházó által biztosított bontómunkás segítségével 1,5 nap alatt összesen 11 objektumhoz köthető 14 rétegtani egy-

ség dokumentálására került sor régészeti szakfelügyelet keretében.

A 2015 során végzett újabb szakfelügyelet megerősítik az eddigi megfigyeléseinket, miszerint a Szilas-patakot délről kísérő északnyugat-déleleti irányú dombhát északi lejtőjén és a patak teraszán a késő rézkori Baden-kultúra települése, egy kevés leletanyaggal bíró, feltehetően rövid ideig lakott, 3–4. századra keltezhető, császárkori barbár telep, valamint egy középkori település húzódik.

Korom Anita – Tóth Farkas Márton

Irodalom:

ÉDER–KOVÁCS 2007 • Éder K. – Kovács E.: Budapest XVI. ker., Nógrádverőce utca (Ajak utca – Nógrádverőce utca 104074/4 hrsz., valamint Ajak utca – Nógrádverőce utca 104074/10 hrsz. között). Aqfüz 13 (2007) 270–271.

KOROM 2016 • Korom A.: Budapest XVI. ker., Ajak u. 2/a–d (hrsz.: 104014/1, 104014/2, 104014/3, 104014/4) Aqfüz 21 (2015) 139.

TÓTH 2015 • Tóth F. M.: Budapest XVI. ker., Nógrádverőce út 57., hrsz.: 104074/6. Aqfüz 20 (2014) 130–132.

TÓTH 2016 • Tóth F. M.: Budapest XVI. ker., Nógrádverőce út 51. (hrsz.: 104074/3). Aqfüz 21 (2015) 138–129.

Rövidítésjegyzék

Abbreviations

Aqfűz	• Aquincumi füzetek. A BTM Aquincumi Múzeumának ásásai és leletmentései (Budapest)
ArchÉrt	• Archaeologiai Értesítő (Budapest)
BTM	• Budapesti Történeti Múzeum
BHM	• Budapest History Museum
BudRég	• Budapest Régiségei (Budapest)
DissPann	• Dissertationes Pannonicae (Budapest)
HOMÉ	• A Herman Ottó Múzeum Évkönyve (Miskolc)
RégFüz	• Régészeti Füzetek (Budapest)
TBM	• Tanulmányok Budapest Múltjából (Budapest)

A 2015. évi feltárások közreműködői

Participants in the excavations in 2015

- Benda Judit • régész (BTM Középkori Osztály)
Beszedes József • régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Biller Anna Zsófia • archaeozoológus (BTM)
Budai Balogh Tibor • régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Daróczy Szabó László • archaeozoológus (BTM)
Éder Katalin • régész (BTM Régészeti Adattár)
Gyenes Gábor • technikus (BTM Aquincumi Múzeum)
Havas Zoltán • régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Hegy Borbála • technikus
Horváth Dániel • technikus
Horváth László András • régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Horváth M. Attila • régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Horváth Viktória • szerződéses régész
Kangyal Orsolya • rajzoló (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Koncez Miklós • műszaki ellenőr (BTM Ásatási Iroda)
Korom Anita • (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Kovács Ágnes • régész (BTM Ásatási Iroda)
Kovács Eszter • régész (BTM Középkori Osztály)
Kovács Tibor • geodéta (BTM Aquincumi Múzeum)
Kevevári Zsolt • geodéta (BTM Középkori Osztály)
Kraus Dávid • régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Labancz Károly • műszaki ellenőr (BTM Ásatási Iroda)
Lajtos Tamás • rajzoló (BTM Aquincumi Múzeum)
Láng Orsolya • régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Lassányi Gábor • régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Libor Csilla • technikus
Mag Hella • technikus
Magyar Károly • régész (BTM Középkori Osztály)
Nádai Zsófia • technikus
Nagy Alexandra • régész (BTM Aquincumi Múzeum)
Nyúl János Tibor • technikus
B. Nyékhelyi Dorottya • régész (BTM Középkori Osztály)
Péror Krisztina Éva • technikus
Petrik Ildikó • adminisztráció (BTM Ásatási Iroda)
Sánta Barbara • szerződéses régész
Seres Viktor • geodéta (BTM Aquincumi Múzeum)
Szalai Emese • szerződéses régész
Szeredi Anna • szerződéses régész
Székely Anna • technikus
Szigeti Judit • szerződéses régész
Szilágyi Gábor • régész (BTM Középkori Osztály)
Szilas Gábor • régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Szolnoki Tamás • régész (BTM Középkori Osztály)
Terei György • régész (BTM Középkori Osztály)
Tóth András • régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Tóth Anikó • régész (BTM Középkori Osztály)
Tóth Farkas Márton • régész (BTM Ős- és Népvándorlás kori Osztály)
Végh András • régész (BTM Középkori Osztály)
Viemann Zsolt • geodéta (BTM Középkori Osztály)
Zádor Judit • régész (BTM Középkori Osztály)
Zsidi Paula • régész (BTM Aquincumi Múzeum)

A 2015. évi jelentősebb feltárások megbízói és támogatói

Employers and patrons of the most important excavations in 2015

- COLAS ALTERRA Zrt.
2040 Budaörs, Piktortéglá utca 2–4.
(*Budapest XXII. ker., Hugonnai Vilma utca – BKISZ III/1. részterület*)
- EB Hungary
1163 Budapest, Máté utca 8.
(*Budapest III. ker., Aquincum HÉV megálló*)
- FORSTER GYULA NEMZETI ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉS VAGYONGAZDÁLKODÁSI KÖZPONT
1113 Budapest, Daróczi út 3.
(*Budapest III. ker., Szőlő utca 9–11.*)
- GRAPHISOFT PARK Ingatlanfejlesztő Kft.
1031 Budapest, Záhony utca 7.
(*Budapest III. ker., Graphisoft Park*)
- KABÁCS KÁROLY
1186 Budapest, Visnyovszky utca 2/II/2.
(*Budapest XVI ker., Nógrádverőce út 35/b.*)
- KÁDI GERGELY
1116 Budapest, Hunyadi utca 28.
(*Budapest XVI ker., Nógrádverőce út 55.*)
- KATLAN Befektetési Zrt 1033
1033 Budapest, Polgár utca 8–10.
(*Budapest III. ker., Csúcshegy Harsánylejtő*)
- KKE-WEST Kft 5100
Jászberény, Jásztelki út 73.
(*Budapest XXII. ker., Nagytényi út 49.*)
- KÖZGÉP Építő és Fémszerkezetgyártó Zrt.
1239 Budapest, Haraszti út 44.
(*Budapest XXI. ker., Csepel-Szabadkikötő*)
- KIVING Kft.
1117 Budapest, Fehérvári út 70.
(*Budapest I. ker., Színház utca 1-11.*)
- NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
1085 Budapest, Gyulai Pál utca 13.
(*Budapest III. ker., Aquincum polgárváros – Peristyliumos épület*)
- SIMON ATTILA
1163 Budapest, Borotvás utca 52.
(*Budapest XVI ker., Nógrádverőce út 63.*)
- SWIETELSKY MAGYARORSZÁG Kft.
1117 Budapest, Irinyi József utca 4–20.
(*Budapest III. ker., Esztergomi vasút vonala*)
- STRABAG Általános Építő Kft.
1117 Budapest, Gábor Dénes utca 2.
(*Budapest III. ker., 10. sz. főút új nyomvonala*)
- VARGA EMESE
1163 Budapest, Pirosrózsa utca 2.
(*Budapest XVI ker., Nógrádverőce út 37.*)
- VÁROSLIGET Ingatlanfejlesztő Zrt.
1146 Budapest, Dózsa György út 84/a.
(*Budapest XIII. ker., Szabolcs utca 33.*)
- WESTBERG építőipari és kereskedelmi Kft.
1119 Budapest, Andor utca 47–49.
(*Budapest XXII. ker., Hegyfok utca – BKISZ IV/1. részterület*)

A Budapesti Történeti Múzeum régészeti osztályainak 2015-ben megjelent publikációi

Publications by the Archaeology Departments of the Budapest History Museum in 2015

(Összeállította: Kovács Valéria)
(Compiled by Valéria Kovács)

Évkönyvek

Hanny Erzsébet (szerk.) Budapest Régiségei 47. Budapest, BTM, 2014.

Hanny Erzsébet (szerk.) Budapest Régiségei 48. Budapest, BTM, 2015.

Szvoboda Dománszky Gabriella (szerk.) Tanulmányok Budapest Múltjából 40. Budapest, BTM, 2015.

Sorozatok

Zsidi P., Vámos P. (szerk.) Aquincumi füzetek 21. A Budapesti Történeti Múzeum ásatai 2014-ben (Excavations at the Budapest History Museum in 2014). Budapest, BTM, 2015.

Spekner E. Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa? A budai királyi székhely története a 12. század végétől a 14. század közepéig. Budapest, BTM, 2015. (Monumenta historica Budapestinensia 17.)

Végh A. Buda I. kötet, 1686-ig = Buda, Part I. to 1686. Budapest [kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Várostartörténeti Albizottsága megbízásából a Budapesti Történeti Múzeum, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Régészeti Tanszék], 2015. 1 atlasz 63 p. 8 db térképtábla, 1 db térképtábla tartalom, 2 db térkép.- (Magyar várostörténeti atlasz = Hungarian atlas of historic towns 4.)

Kiállítási katalógusok és vezetők

Benda J., Farbaky P., Rostás P., Spekner E. (szerk.) A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015.

Benda J., Farbaky P., Rostás P., Spekner E. (ed.) History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide. Budapest, BTM, 2015.

Farbaky P. et al. (szerk.) Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus. Budapest, Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum és Budapest Vári Nagyboldogasszony Főplébánia közös kiadása. 2015.

Farbaky P. et al (szerk.) Mátyás-templom : a budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási vezető. Budapest, BTM Vármúzeum és Budapest Vári Nagyboldogasszony Főplébánia közös kiadása. 2015.

Farbaky P. et al (szerk.) Matthias Church. The church of Our Lady in Buda Castle through the centuries, 1246-2013. Exhibition guide. Budapest History Museum and the Main Parish of Our Lady in Buda Castle. 2015.

Munkatársak publikációi

BENCZE Zoltán

Budapest I. ker., Ibolya utca és Murád pasa bástya. Aqfűz 21 (2015) 123-125.

Budaszentlőrinc, a rend középkori központja. In: Sudár A., Sarbak G. (szerk.) Pálosaink, a fehér barátok. Pécs, Magyar Pálos Rend. Budapest, OSZK, 2015. 62-64.

Remete Szent Pál vörösmárvány síremléke. In: Sudár A., Sarbak G. (szerk.) Pálosaink, a fehér barátok. Pécs, Magyar Pálos Rend. Budapest, OSZK, 2015. 65-66.

A pécsi kolostor. In: Sudár A., Sarbak G. (szerk.) Pálosaink, a fehér barátok. Pécs, Magyar Pálos Rend. Budapest, OSZK, 2015. 150.

- Pálosszentkút. In: Sudár A., Sarbak G. (szerk.) Pálosaink, a fehér barátok. Pécs, Magyar Pálos Rend. Budapest, OSZK, 2015. 158-159.
- Kammerhof, mahalleszi, embassy. In: Metszet. Építészet, újdonságok, szerkezetek, részletek. Budapest, Artifex, 2015. 5. sz. 48-49.
- Középkori emlékek a XII. kerület területén. In: Tanulmányok a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény 40. évfordulójára. V. Helytörténeti Konferencia. Budapest, Tarsoly Kiadó, 2014. 5-12.
- A Szentlőrinci kolostor budai házáról és kápolnájáról. In: A fehér barát. 2015. pünkösöd, 17. évf. 1. sz. 3-5.
- A 90 éves Holl Imre köszöntése (Grussvorte zum 90 Geburtstag von Imre Holl). BudRég 47 (2014) 15-16.
- Szigeti Judit, A Pesti-síkság honfoglalás és kora Árpád-kori temetői (Cemeteries from the Hungarian conquest and Arpadian ages on the Pest Plains). BudRég 48 (2015) 113-130.
- Magyar K., Benda J., A budai középkori királyi palota épületegyüttesének változásai. A budai palota feltárásai I-II. és helyreállítása (Changes in the Mediaeval Palace Complex in Buda. The excavation I-II. and restoration of Buda Palace). In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 23-25.

BENDA Judit

- Farbaky P., Rostás P., Spekner E. (szerk.) A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015.
- P. Farbaky, P. Rostás, E. Spekner (szerk.) Budapest History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide. Ed. Budapest, Budapest History Museum, 2015.
- Magyar K., Bencze Z., A budai középkori királyi palota épületegyüttesének változásai. A budai palota feltárásai I-II. és helyreállítása (Changes in the Mediaeval Palace Complex in Buda. The excavation I-II. and restoration of Buda Palace). In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM 2015. 23-25.
- A középkori palotasztinterei. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM 2015. Az Albrecht pince 31., a jégverem 32., a támkház 35-36., a reneszánsz köemlékek terme 37-38., a Gótikus nagyterem 39., a királyi palota kápolnája 45., a Királypince 47., az órség pihenőhelye 49., a kőfaragóműhely 50. (The Spaces of the Mediaeval Palace. In: History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide. Budapest, Budapest History Museum, 2015. Albrecht Cellar 31., Icehouse 32., Treasure's House 35-36., Room of Renaissance stone carvings 37-38., Gothic Hall 39., Chappel of the royal palace 45., King's Cellar 47., Resting-place for the royal guards 49., Stone carvers' workshop 50.)
- Végő A., Two forgotten Friaries of the Suburb of Buda (Ofen). Excavations of the Augustinian and Carmelite Friaries = Dva zapomenuť kláštery na předměstí Budy : Výzkum augustiniánského a karmelitánského kláštera = Zwei vergessene Klöster in den Vororten von Buda : Forschung Augustiner und Karmeliter-Kloster. In: Kláštery ve středověkých městech střední Evropy / [ed.-in-chief: Zdeněk Měřínský]. - Brno, Archaia, 2013. (Forum urbes medii aevi 7.) 36-43.
- A csendes háttér. Nők munkalehetőségei a középkori Budán. Korall 16 (2015) 60. sz. 11-40.
- Posztókereskedelem és posztósboltok a későközépkori Budán. In: A textilművésseg évezredei a Kárpát-medencében. Budapest, Plusz Könyvek, 2014. 27-42.
- Budapest I. ker., Ponty utca 6. Aqfűz 21 (2015) 119-122.

BESZÉDES József

- Újabb feltárások a Március 15. téri késő római erőd területén (New excavations in the territory of the late Roman fort on Március 15 Square). Aqfűz 21 (2015) 108-118.

BUDAI BALOGH Tibor

- Topográfiai kutatások az aquincumi településgyűttes vonzáskörzetében (Topographic research in the catchment area of the settlement complex of Aquincum). Aqfűz 21 (2015) 74-107.

CSAPÓ Zita

- A Nagy Tibor hagyaték feldolgozása (Processing the archive of Tibor Nagy). BudRég 47 (2014) 345-348.

ÉDER Katalin

Hódoltságkori gödör a Víziváros területéről (A pit from the Ottoman era in Budapest, Víziváros). *BudRég* 47 (2014) 283-312.

R. FACSÁDY Annamária

Peltamintás arany fülbevaló az aquincumi polgárváros területén végzett műszeres leletfelfedezésből (Gold earring with a pelta motif from instrumental surveys in the territory of the Civil Town in Aquincum).

Aqfüz 21 (2015) 51-57.

Emlékezés Kuzsinszky Bálintra (Commemorate Bálint Kuzsinszky). *BudRég* 48 (2015) 9-11.

HANNY Erzsébet

Németh Margit tudományos munkáinak válogatott bibliográfiája (Selected Bibliographie of Margit Németh). *BudRég* 47 (2014) 353-356.

Toma de Buda en 1686 y los cambios políticos y sociales en reflejo de relaciones españolas. In *Las relaciones de sucesos en los cambios políticos y sociales de la Europa moderna*. Girona, Universidad de Girona, 2015. 283-296. (*Studia Aurea* 6.)

HORVÁTH László András

Budapest XVIII. ker., Búzakéve utca. *Aqfüz* 21 (2015) 146.

KOROM Anita

Budapest XVI. ker., Ajak utca 2/a-d. *Aqfüz* 21 (2015) 139.

Budapest XVII. ker., Péceli út, Barátság 1-DN400 kőolajvezeték. *Aqfüz* 21 (2015) 140-143.

-- Kovács E., Tóth F.M., Régészeti szakfelügyeleti és feltárási munkák a Budapest Komplex Integrált Szennyvízelvezetése projekt keretében (BKISz II. tender/3. részterület) a X., XVI., XVII. kerületben. *Aqfüz* 21 (2015) 143-146.

Nagy Margit köszöntése (Ad Honorem Margit Nagy). *BudRég* 48 (2015) 207-208.

KOVÁCS Eszter

-- Korom A., Tóth F.M., Régészeti szakfelügyeleti és feltárási munkák a Budapest Komplex Integrált Szennyvízelvezetése projekt keretében (BKISz II. tender/3. részterület) a X., XVI., XVII. kerületben. *Aqfüz* 21 (2015) 143-146.

A középkori palotaszint terei. A Corvina könyvtár. In: *A budavári királyi palota története*. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 41.

The Spaces of the Mediaeval Palace. Corvina Library. In: *History of the Royal Palace of Buda Exhibition guide*. Budapest, Budapest History Museum, 2015. 41.

-- Zádor J., Adatok a középkori Pest városfejlődéséhez. A régészeti kutatások újabb eredményei (The Rise of Pest in the Middle Ages. Recent Archaeological Findings). In: *In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténelmi és történelmi kutatások „az ország közepén”* (Archaeological, art historical, and historical researches „in the middle of the kingdom”). Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti intézet, 2015. 561-576.

KOVÁCS Valéria

Nagy Margit tudományos munkáinak válogatott bibliográfiája (Ausgewählte Bibliographie der wissenschaftlichen Tätigkeit von Margit Nagy). *BudRég* 48 (2015) 209-212.

LÁNG Orsolya

-- Lassányi G., Új eredmények az aquincumi polgárváros belterületének kutatásában. Az esztergomi vasút felújítása II (New data on the central area of the Civil Town in Aquincum. The reconstruction of the Budapest – Esztergom Railway Line, II). *Aqfüz* 21 (2015) 19-31.

LASSÁNYI Gábor

Az „utolsó” rómaiak. Adatok Aquincum polgárvárosának kései történetéhez egy agancsfésű kapcsán (The „last Romans”. New data to the Late Roman history of the Aquincum Civil Town as it is resealed by an antler comb). *BudRég* 48 (2015) 168-178.

- Láng O., Új eredmények az aquincumi polgárváros belterületének kutatásában. Az esztergomi vasút felújítása II (New data on the central area of the Civil Town in Aquincum (The reconstruction of the Budapest–Esztergom Railway Line, II). *Aqfűz* 21 (2015) 19-31.
- Zsidi P., Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros területén folytatott műszeres leletkutatásról, ásatásról és lelőhelyvédelmi munkákról (Preliminary report on the non-invasive, instrumental survey, excavation and archaeological site protection works in the territory of the Civil Town in Aquincum). *Aqfűz* 21 (2015) 32-50.

MAGYAR Károly

- Benda J., Bencze Z., A budai középkori királyi palota épületegyüttesének változásai. A budai palota feltárásai I-II. és helyreállítása (Changes in the Mediaeval Palace Complex in Buda. The excavation I-II. and restoration of Buda Palace.) In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM 2015. 23-25.

A budavári királyi rezidencia előzményei és párhuzamai a 14. század végéig (Forerunners and Parallels of the Royal Residence in Buda up to the Late 14th Century). In: *In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”* (Archaeological, art historical, and historical researches „in the middle of the kingdom”. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti intézet, 2015. 525–546.

- Spekner E., Farbaký P., Bevezetés. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 5-7.
- Spekner E., Farbaký P., Introduction. In: *History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide.* Budapest, Budapest History Museum, 2015. 5-7.

A budai középkori királyi palota épületegyüttesének változásai. A budai középkori palota épületmaradványai. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 19-22.

Changes in the Mediaeval Palace Complex in Buda. Remains of the mediaeval palace of Buda. In: *History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide.* Budapest, Budapest History Museum, 2015. 19-22.

- Bencze Z., Benda J., A budai középkori királyi palota épületegyüttesének változásai. A budai palota feltárásai I-II. és helyreállítása. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 23-25.
- Bencze Z., Benda J., Changes in the Mediaeval Palace Complex in Buda. The excavation I-II. and restoration of Buda Palace. In: *History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide.* Budapest, Budapest History Museum, 2015. 23-25.

Látkép és valóság. A középkori budai királyi palota történeti ábrázolásokon. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 26-28.

Images and Reality. The Mediaeval Palace of Buda in Historical Images. In: *History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide.* Budapest, Budapest History Museum, 2015. 26-28.

NYÉKHELYI Dorottya, B.

A Boldogasszony-plébániatemplom középkori temetője. In: *Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus.* Budapest, Budapesti Történeti Múzeum, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 18.

The medieval cemetery of the Church of Our Lady. In: *Matthias Church. The church of Our Lady in Buda Castle through the centuries, 1246-2013. Exhibition guide.* Budapest, Budapest History Museum and the Main Parish of Our Lady in Buda Castle, 2015. 18.

Régészeti kutatások a Boldogasszony-plébániatemplom környékén. In: *Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus.* Budapest, Budapesti Történeti Múzeum, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 92-95.

PAPP Adrienn

Budapest I. ker., Színház utca 1-11. Aqfűz 21 (2015) 125-127.

A török kori Szülejmán szultán, más néven Nagy dzsámi (1541-1686). In: Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus. Budapest, BTM, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 20-21.

The Ottoman period: the Sultan Suleyman Mosque, also known as the Great Mosque, 1541-1686. In: Matthias Church. The church of Our Lady in Buda Castle through the centuries, 1246-2013. Exhibition guide.- Budapest, Budapest History Mus., Main Parish of Our Lady in Buda Castle, 2015. 20-21.

A Nagy dzsámi török kori építéstörténete. In: Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus. Budapest, BTM, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 140-142.

A középkori palotaszint terei. Higiénia a középkorban. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 48.

The Spaces of the Mediaeval Palace. Hygiene in the Middle Ages. In: History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide. Budapest, Budapest History Museum, 2015. 48.

SPEKNER Enikő

Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa? A budai királyi székhely története a 12. század végétől a 14. század közepéig. Budapest, BTM, 2015. (Monumenta historica Budapestinensia)

Buda és Pest a 11. századtól a 14. század közepéig = Buda and Pest from the 11th Century up to the Mid-14th Century. In: In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén” (Archaeological, art historical, and historical researches „in the middle of the kingdom”). Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti intézet, 2015. 485–523.

A Boldogasszony-plébániaegyház középkori története. In: Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus. Budapest, BTM, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 53-61.

A Boldogasszony-plébániaegyház középkori intézményei. In: Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus. Budapest, BTM, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 62-68.

A középkori Boldogasszony-plébániatemplom (1246-1541). In: Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, Budavári Nagyboldogasszony-templom, 2015. 14.

Óbuda királyi székhellyé válása II. András korában. In: Egy történelmi gyilkosság margójára. Merániai Gertúd emlékezete, 1213-2013. Szentendre, Ferenczy Múzeum, 2014. 61-72.

SZILAS Gábor

A 2014. évi régészeti feltárások Budapest III. kerület, Csúcshegy–Hársánylejtőn (Archaeological excavations in 2014 in Budapest III, Csúcshegy–Hársánylejtő). Aqfűz 21 (2015) 58-73.

Budapest XIII. ker., Szabolcs utca 33-35. Aqfűz 21 (2015) 137-138.

TEREI György

Régészeti adatok a Csepel-sziget északi részének középkori történetéhez (Archaeological Data on the

History of the Northern Part of Csepel Island in the Middle Ages). In: In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén” (Archaeological, art historical, and historical researches „in the middle of the kingdom”). Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti intézet, 2015. 577–588.

-- Horváth V., Szabó D., Budapest XI. Kánai út 1. Aqfűz 21 (2015) 130-134.

-- Tóth B., Budapest XXII. Ker., Háros utca (BKISz III. tender 1. részterület) Aqfűz 21 (2015) 134-137.

TÓTH Farkas Márton

Budapest I. ker., Bérc u. 6/b. Aqfűz 21 (2015) 128-130.

Budapest XVI. ker., Nőgrádverőce út 51. Aqfűz 21 (2015) 138-139.

- Korom A., Kovács E., Régészeti szakfelügyeleti és feltárási munkák a Budapest Komplex Integrált Szennyvízelvezetése projekt keretében (BKISz II. tender/3. részterület) a X., XVI., XVII. kerületben. Aqfüz 21 (2015) 143-146.

VÉGH András

- Buda I. kötet, 1686-ig = Buda, Part I. to 1686. Budapest [kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Város-történeti Albizottsága megbízásából a Budapesti Történeti Múzeum, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Régészeti Tanszék, 2015. 1 atlasz 63 p. 8 db térképtábla, 1 db térképtábla tartalom, 2 db térkép.- (Magyar várostörténeti atlasz = Hungarian atlas of historic towns 4.)
- A Boldogasszony-plébániatemplom késő gótikus épülete. In: Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai, 1246-2013. Kiállítási katalógus. Budapest, BTM, Budapest-vári Nagyboldogasszony Főplébánia, 2015. 79-86.
- Szende Katalin, Royal power and urban space in medieval Hungary. In: Lords and Towns in Medieval Europe. Ed. Anngret Simms, Howard B. Clarke.- Farnham, Ashgate, 2015. 255-286.
- A középkori palotaszint terei : asztrológia a királyi udvarban. In: A budavári királyi palota története. Kiállítási vezető. Budapest, BTM, 2015. 42.
- The Spaces of the Mediaeval Palace. Astrology in the royal court. In: History of the Royal Palace of Buda. Exhibition guide. Budapest, Budapest History Museum, 2015. 42.
- Benda J., Two forgotten Friaries of the Suburb of Buda (Ofen). Excavations of the Augustinian and Carmelite Friaries = Dva zapomenuté kláštery na předměstí Budy : Výzkum augustiniánského a karmelitánského kláštera = Zwei vergessene Klöster in den Vororten von Buda : Forschung Augustiner und Karmeliter-Kloster. In: Kláštery ve středověkých městech střední Evropy / [ed.-in-chief: Zdeněk Měřinský].- Brno, Archaia, 2013. (Forum urbes medii aevi 7.) 36-43.
- Budapest I. ker., Európa Park. Aqfüz 21 (2015) 127-128.

ZÁDOR Judit

- Benda J., Adatok a középkori Pest városfejlődéséhez. A régészeti kutatások újabb eredményei (The Rise of Pest in the Middle Ages. Recent Archaeological Findings). In: In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén” (Archaeological, art historical, and historical researches „in the middle of the kingdom”). Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti intézet, 2015. 561-576.

ZSIDI Paula

- Miről beszél a hagyaték? A múzeumépítő régész – Kuzsinszky Bálint (Der Museumsgründer Bálint Kuzsinszky). BudRég 48 (2015) 75-91.
- Régészeti feltárások Budapest területén 2014-ben (Archaeological excavations in the territory of Budapest in 2014). Aqfüz 21 (2015) 7-14.
- Lassányi G., Előzetes jelentés az Aquincumi polgárváros területén folytatott műszeres leletkutatásról, ásatásról és lelőhelyvédelmi munkákról (Preliminary report on the non-invasive, instrumental survey, excavation and archaeological site protection works in the territory of the Civil Town in Aquincum). Aqfüz 21 (2015) 32-50.

